

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ДАШКОВСЬКА АНАСТАСІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 342.9+328.1

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **А. В. Дашковська**

Науковий керівник **Пастух Ігор Дмитрович**,
доктор юридичних наук, професор

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Дашковська А. В. Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2024.

У дисертації досліджено адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України як систему закріплених у законодавстві ознак, що визначають її роль, місце та призначення в системі публічного адміністрування, вказують на їх відмінність від інших державних органів та порядок взаємодії з ними. З-поміж елементів такого статусу виокремлено: мету утворення цього органу й діяльності; його завдання та повноваження; сукупність прав і обов'язків; юридичну відповідальність органу та його посадових і службових осіб; особливості внутрішньо-організаційної структури та взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень.

Водночас розглянуто правове регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки й оборони України та запропоновано вважати таким регулюванням вплив держави на сукупність суспільних відносин, які стосуються: встановлення місця досліджуваного органу в системі публічного управління; визначення меж його повноважень і компетенції; реалізації цим органом прав та обов'язків, встановлення порядку його взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень, юридичними та фізичними особами; визначення особливостей юридичної відповідальності цього органу, а також формування правил поведінки його посадових і службових осіб.

За результатами дослідження запропоновано авторську класифікацію прав й обов'язків Ради національної безпеки і оборони України як елементів адміністративно-правового статусу. Визначено, що права цього органу є елементом компетенції, який визначає юридичні можливості та засоби, надані зазначеному органу для здійснення публічного адміністрування у відповідній сфері. Обов'язки Ради національної безпеки і оборони України діалектично

пов'язані з правами, а тому їх необхідно досліджувати у взаємозв'язку з останніми. Встановлено доцільність поділу обов'язків цього суб'єкта владних повноважень на основні (загальні) та спеціальні.

Сформульовано пропозиції з удосконалення адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України шляхом розширення участі громадянського суспільства в реалізації політики національної безпеки й оборони, що передбачає здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади у відповідній сфері.

Запропоновано правове закріплення загальних засад діяльності зазначеного органу шляхом внесення змін до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України». Визначено загальні засади взаємодії Ради національної безпеки і оборони України з іншими органами публічної адміністрації, що здійснюють публічне адміністрування у відповідній сфері.

Виокремлено особливості правового регулювання юридичної відповідальності Ради національної безпеки і оборони України, а також посадових та службових осіб цього органу. Стосовно юридичної відповідальності Ради національної безпеки і оборони України зауважено, що концептуальні засади притягнення зазначеного органу до відповідальності не визначено в законодавстві. У нормативно-правових актах не відмежовано відповідальність цих органів від відповідальності його посадових чи службових осіб. Це обумовило потребу розглядати юридичну відповідальність Ради національної безпеки і оборони України через сукупність двох складових: відповідальності органу як юридичної особи, а також відповідальності його посадових і службових осіб.

За результатами здійсненого аналізу визначено місце Ради національної безпеки і оборони України в системі публічної адміністрації. З огляду на дослідження системи національної безпеки України, було встановлено, що зазначений орган є ключовим елементом цієї системи, а також одним з важливих суб'єктів формування державної політики у відповідній сфері. У сучасних політичних умовах роль Ради національної безпеки і оборони України суттєво

посилилася, а ті повноваження, які на неї покладено, значно відрізняються від звичайних повноважень консультативно-дорадчих органів. Цей орган функціонує не лише як координаційний орган з питань забезпечення національної безпеки й оборони, а і як суб'єкт формування та реалізації державної політики в зазначеній сфері, шляхом підготовки та подання на розгляд Президента України відповідних пропозицій. Тому РНБО України має виконувати роль органу, який забезпечує стратегічний аналіз і надає допомогу в прийнятті ефективних рішень на найвищому політичному рівні щодо врегулювання питань у сфері забезпечення національної безпеки й оборони держави.

Сформульовано пропозиції щодо використання досвіду іноземних держав з питань регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України. Зарубіжний досвід публічного адміністрування у сфері національної безпеки становить комплекс взаємопов'язаних понять публічної безпеки як правової категорії, адміністративно-правового й організаційного механізмів забезпечення національної безпеки. Організаційно-правовий механізм публічного адміністрування у сфері національної безпеки України може бути напрацьовано з огляду на зарубіжний досвід, аналіз якого надав можливість виокремити основні концептуальні підходи до формування політики іноземних держав щодо здійснення публічного управління у сфері забезпечення національної безпеки та протидії відповідним загрозам. Відповідний механізм охоплює комплекс організаційних, правових, економічних та інших заходів, які спрямовані на попередження або ліквідацію загроз національній безпеці, усунення їх негативних наслідків, а ефективність цього механізму обумовлена ефективністю діяльності публічної адміністрації.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, Рада національної безпеки і оборони України, національна безпека, оборона держави, правове регулювання, повноваження.

ANNOTATION

Dashkovska A. V. The administrative and legal status of the National Security and Defense Council of Ukraine – Thesis for a Doctor of Philosophy Degree in Specialty 081 – Law. – *National Academy of International Affairs, Kyiv, 2024.*

The dissertation examines the administrative and legal status of the National Security and Defense Council of Ukraine as a system of features established in legislation that determine its role, place and purpose in the system of public administration, indicate their difference from other state bodies and the order of interaction with them, to the elements of such a status included: the purpose of creation and activity, tasks, functions, rights, duties, responsibilities, peculiarities of the organizational structure and relationships.

Normative-legal regulation of the administrative-legal status of the National Security and Defense Council of Ukraine is also analyzed, which includes the influence of the state on public relations related to: determining the place of this body in the system of public administration; his realization of rights and obligations; determining the limits of jurisdiction and competence; establishment of rules of conduct of officials and officials of these bodies; determining the order of interaction with other subjects of authority, natural and legal entities; establishing the level of legal responsibility in the field of public administration.

Based on the results of the research, a separate classification of the rights and duties of the National Security and Defense Council of Ukraine as key elements of the administrative-legal status is proposed. It was determined that the rights of the National Security and Defense Council of Ukraine are an element of competence that determines the legal possibilities and means provided to the said body for public administration in the relevant field. Duties of National Security and Defense Council of Ukraine are dialectically related to rights, and therefore they must be studied in relation to the latter, the expediency of dividing the duties of a given subject of authority into: basic (general) and special.

Proposals were formulated regarding the improvement of the administrative and legal status of the National Security and Defense Council of Ukraine by expanding the participation of civil society in the implementation of national security and defense policy, exercising public control over the activities of state authorities in the relevant sphere;

It is proposed to legally establish the general principles of the National Security and Defense Council of Ukraine, by making appropriate changes to the Law of Ukraine "On the National Security and Defense Council of Ukraine". In addition, the general principles of interaction of the National Security and Defense Council of Ukraine with other public administration bodies that carry out public administration in the relevant sphere have been determined.

The peculiarities of the legal regulation of the legal responsibility of the National Security and Defense Council of Ukraine, as well as the officials and officials of this body, have been determined. Regarding the legal responsibility of the National Security and Defense Council of Ukraine, it should be noted that the conceptual principles of bringing the said bodies to responsibility are not defined in the legislation. Moreover, the regulatory legal acts do not distinguish between the responsibility of these bodies and the responsibility of its officials or officials. This led to the need to consider the legal responsibility of the National Security and Defense Council of Ukraine through the combination of two components: the responsibility of this body as a legal entity, as well as the responsibility of its officials and officials.

The place of the National Security and Defense Council of Ukraine in the system of public administration was studied. Based on the analysis of the national security system of Ukraine, we can say that the National Security Service is the main element of this system and one of the central participants in the political life of the country. Today, the role of the National Security and Defense Council of Ukraine is noticeably growing in the new political conditions, and the powers assigned to it go far beyond the competence of the advisory structure. It acts not only as a coordinating body on matters of national security and defense, but also as an expression of important political decisions, which are made in the form of appropriate proposals to the President of

Ukraine regarding the implementation of the principles of domestic and foreign policy in the field of national security and defense. It is clear that the National Security and Defense Council of Ukraine, first of all, should be a body of strategic analysis in solving problems related to national security and defense at the highest political level, which enables the President of Ukraine to make informed decisions.

Proposals regarding the use of the experience of foreign countries in regulating the administrative and legal status of the National Security and Defense Council of Ukraine have been formulated. The foreign experience of public administration in the field of national security is a complex of interrelated concepts of public security as a legal category, administrative and legal support for national security, organizational and legal mechanism for ensuring national security, threats to national security. The organizational and legal mechanism of public administration in the sphere of national security of Ukraine, taking into account the experience of foreign countries in theoretical and methodological terms, is based on relevant conceptual provisions and as a specific direction of state policy does not limit its effect only to the law enforcement sphere of state administration and consists of a set of economic, legal, organizational and other measures to prevent and stop threats to national security, eliminate the consequences of their manifestations, and is organically connected with socioeconomic, administrative and legal reforms.

Keywords: administrative and legal status, National Security and Defense Council of Ukraine, national security, state defense, legal regulation, powers.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Дашковська А. В. Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України як суб'єкта інформаційної безпеки держави. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2022. Т. 12, № 3. С. 86–96. DOI: 10.56215/04221203.86.

2. Дашковська А. В. Рада національної безпеки і оборони України: адміністративно-правовий статус. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2023. Т. 13, № 1. С. 53–62. DOI: 10.56215/naia-chasopis/1.2023.53.

3. Дашковська А. В. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 698–700. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/169>.

4. Дашковська. А. В. Правове регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. *Київський часопис права*. 2023. № 4. С. 52–57. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.4.8>.

5. Дашковська А. В. Досвід іноземних держав щодо публічного адміністрування у сфері національної безпеки і оборони. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 4. С. 78–83. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.18>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Дашковська А. В. Шляхи удосконалення мережі ситуаційних центрів та цифрової трансформації сфери національної безпеки і оборони. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки держави : тези наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.)*. Київ, 2021. С. 205–207.

2. Дашковська А. В. Вжиття Радою національної безпеки та оборони заходів щодо протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук. практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.). Київ, 2021. С. 437–439.

3. Дашковська А. В. Роль Ради національної безпеки і оборони в захисті національного інформаційного середовища. *Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни (осінні читання)* : зб. тез Всеукр. наук. конф. здобувачів вищої освіти (Львів, 18 листоп. 2022 р.). Львів, 2022. С. 109–112.

4. Дашковська А. В. Комплекс заходів у системі запобігання, виявлення та протидії корупції в Апараті Ради національної безпеки і оборони України. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.). Київ, 2022. С. 171–175.

5. Дашковська А. В. РНБО України як орган координації діяльності щодо забезпечення державної безпеки та оборони. *Соціально-економічний розвиток і безпека України: стан та перспективи* : матеріали міжвузів. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих вчених (Львів, 23 берез. 2023 р.). Львів, 2023. С. 37–40.

6. Дашковська А. В. Інформаційно-аналітична система «СОТА» як інструмент аналізу та управління ризиками у сфері національної безпеки і оборони. *Актуальні питання використання методів і засобів OSINT у роботі підрозділів захисту національної державності* : зб. матеріали круглого столу (Київ, 31 берез. 2023 р.) : у 2 ч. Ч. 1. Київ, 2023. С. 57–61.

7. Дашковська А. В. Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. до Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України (Київ, 18 трав. 2023 р.). Одеса, 2023. С. 655–659.

8. Дашковська А. В. Рада національної безпеки і оборони як суб'єкт сектора безпеки і оборони України в умовах сьогодення. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 17 берез. 2023 р.). Дніпро, 2023. С. 104–106.

9. Дашковська А. В. Роль Ради національної безпеки і оборони України у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 груд. 2023 р). Київ, 2023. С. 246–249.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	13
ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	22
1.1. Історіографія та сучасний стан дослідження правового статусу Ради національної безпеки і оборони України.....	22
1.2. Місце Ради національної безпеки і оборони України в системі публічної адміністрації.....	36
Висновки до розділу 1.....	61
 РОЗДІЛ 2. ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	64
2.1. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України.....	64
2.2. Нормативно-правове регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України.....	79
2.3. Права та обов’язки Ради національної безпеки і оборони України як елементи адміністративно-правового статусу.....	99
2.4. Юридична відповідальність Ради національної безпеки і оборони України.....	113
Висновки до розділу 2.....	130
 РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ РНБО УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОГО КУРСУ УКРАЇНИ....	135
3.1. Зарубіжний досвід публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки і оборони.....	135

3.2. Удосконалення адміністративно-правового статусу РНБО України в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України	170
Висновки до розділу 3	186
ВИСНОВКИ	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	196
ДОДАТКИ	226

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АНБ	Агентство національної безпеки
ВМС	Військово-морські сили
ВПС	Військово-повітряні сили
ВРУ	Верховна Рада України
ЄС	Європейський Союз
ЗСУ	Збройні сили України
ІАС СОТА	інформаційно-аналітична система Головного ситуаційного центру України
КДБ	Комітет державної безпеки
КК	Кримінальний кодекс
КМУ	Кабінет Міністрів України
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВБ	Міністерство внутрішньої безпеки
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МЗС	Міністерство закордонних справ
НАТО	Організація Північноатлантичного договору
НПУ	Національна поліція України
ООН	Організація Об'єднаних Націй
РНБО	Рада національної безпеки і оборони
СПБО	Спільна політика безпеки і оборони
СРСР	Союз радянських Соціалістичних Республік
США	Сполучені Штати Америка
ФБР	Федеральне бюро безпеки
ФРН	Федеративна Республіка Німеччина
ЦРУ	Центральне розвідувальне управління

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Активний розвиток суспільства неможливий без створення ефективної системи національної безпеки, однією з основних ланок забезпечення якої в державі є публічна адміністрація. Сучасні виклики й загрози, обумовлені комплексом соціально-економічних, політичних, оборонних та інших знакових чинників, вимагають від усіх гілок влади, зокрема й виконавчої, трансформації структури й засад функціоналу.

Зміни у формах і способах ведення гібридної і відкритої війни, расова, етнічна, гендерна й інші конфліктогенні форми дискримінації та насильства, загострення екологічних проблем, пандемія, транскордонні нелегальна міграція, міжнародна злочинність і тероризм на сьогодні є загрозами як світовій спільноті загалом, так і кожній окремо взятій країні (додаток В). Зазначена проблематика має суттєвий вплив не лише для практику забезпечення національної безпеки в сучасній демократичній країні, а й на вектори розвитку юридичної науки, формування наукової концепції адміністративно-правового забезпечення національної безпеки та діяльності в цьому напрямі відповідних суб'єктів.

Україна безповоротно обрала курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію й одним із вагомих чинників прийняття її до Європейської спільноти є запровадження міжнародних стандартів у діяльності Ради національної безпеки і оборони України – координаційного центру задіяння всіх наявних резервів і можливостей публічної адміністрації для реагування на наявні та нові виклики, що обумовлені агресією з боку Росії. З цим пов'язано також розроблення нових підходів і пошук нестандартних рішень в умовах швидкої зміни політичних, економічних, соціологічних та інших факторів як внутрішніх, так і зовнішніх. На цей конституційний орган покладено не лише координацію та контроль за діяльністю публічної адміністрації у сфері забезпечення національної безпеки й оборони, а в умовах сьогодення він повинен генерувати нові стратегічні й тактичні підходи до розв'язання специфічних проблем, уживати заходів щодо

комплексного застосування сил і засобів під час реагування на наявні та потенційні загрози. З цього приводу послідовно, у кілька етапів, прийнято низку цільових рішень на державному рівні й саме завдяки проведеній реформі Раду національної безпеки і оборони України з напівзакритого дорадчого органу перетворено у багатофункціональне державне відомство з законодавчими функціями координації та контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони.

З набуттям Україною незалежності адміністративно-правові засади забезпечення національної безпеки держави розглядали у своїх працях В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, Ю. П. Битяк, Б. Броуді, І. П. Голосніченко, О. М. Гончаренко, І. В. Зозуля, Р. А. Калюжний, Т. О. Коломoeць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, В. А. Ліпкан, Д. М. Лук'янець, В. В. Мадіссон, В. Т. Маляренко, М. І. Мельник, В. М. Олуйко, В. М. Пасічник, І. Д. Пастух, В. Г. Пилипчук, О. О. Резнікова, Г. П. Ситник, Н. В. Сібільова, О. Г. Стрельченко, В. Д. Сущенко, О. О. Тихомиров, М. І. Хавронюк, М. В. Цвік, З. Д. Чуйко, В. А. Шахов, Ю. С. Шемшученко та ін.

Доктринальні та прикладні напрацювання зазначених та інших учених мають важливе наукове й практичне значення. Однак у нинішніх реаліях воєнного стану значно актуалізується потреба у формуванні суттєво оновленої структури та засад функціонування Ради національної безпеки і оборони України саме в умовах кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України. І ґрунтуватися вони мають на апробованому вітчизняною та зарубіжною практикою досвіді відвернення (нейтралізації) широкого спектру викликів і загроз. Зазначені положення безсумнівно потребують додаткового цільового вивчення, що обумовило обрання теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дослідження базується на положеннях Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки,

схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 237/2023; Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019–2023 роки, затверджених постановою Президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 року № 30; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454. Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 жовтня 2021 року (протокол № 20).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу національного та зарубіжного законодавства, а також практики його реалізації визначити сутність, зміст й особливості адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України, а також розробити на цій основі пропозиції та рекомендації з удосконалення зазначеної сфери публічного регулювання та підвищення ефективності її практичної реалізації.

Для досягнення зазначеної мети необхідно виконати такі *завдання*:

- розглянути історіографію та сучасний стан дослідження правового статусу Ради національної безпеки і оборони України;
- виокремити роль і місце Ради національної безпеки і оборони України в системі публічної адміністрації;
- розкрити поняття та структуру адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України;
- встановити особливості нормативно-правового регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України;
- схарактеризувати завдання, права й обов'язки як елементи адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України;
- висвітлити особливості введення в дію рішень та юридичної відповідальності Ради національної безпеки і оборони України;

– порівняти зарубіжний досвід публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки і оборони держав;

– визначити напрями вдосконалення адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері публічного адміністрування національної безпеки і оборони.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-правові методи пізнання, застосування яких зумовлено об'єктом і предметом дослідження, метою та завданнями наукового пошуку, зокрема: *діалектичний* – задля дослідження теоретичних і нормативних положень щодо адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України (у всіх розділах); *класифікації та групування* – для визначення особливостей та систематизації повноважень Ради національної безпеки і оборони України (підрозділ 2.3); *історико-правовий* – з метою дослідження процесу становлення Ради національної безпеки і оборони України (підрозділи 1.1, 1.2); *структурно-функціональний* – для дослідження особливостей діяльності Ради національної безпеки і оборони України (підрозділи 1.2, 2.3, 3.2); *порівняльно-правовий* – під час аналізу зарубіжного досвіду публічного адміністрування у сфері національної безпеки й оборони (підрозділ 3.1); *структурно-логічний* – для аналізу адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України (підрозділи 2.1, 2.2); *статистичний та документального аналізу* – для виявлення недоліків адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України (розділи 2, 3); *моделювання* – задля розроблення пропозицій стосовно вдосконалення національної законодавчої бази (підрозділ 3.1); *статистичний* – з метою аналізу й узагальнення емпіричної інформації, яка стосується теми дисертаційного дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 2.3, 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані та інші показники щодо діяльності уповноважених суб'єктів публічної адміністрації стосовно забезпечення національної безпеки й оборони України в різні періоди, у тому числі під час воєнного стану; результати анкетування 234 респондентів (посадових осіб державних органів, які беруть участь у виконанні завдань із забезпечення національної безпеки і оборони), правова публіцистика, а також власний досвід роботи автора в інституціях сектору безпеки України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що відповідно до змісту та характеру розглянутих питань дисертація є одним із перших комплексних теоретико-практичних досліджень проблемних питань визначення адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України в умовах правового режиму воєнного стану з визначенням шляхів вирішення низки відповідних фундаментальних і прикладних проблем. Найсуттєвішим вважається наступне:

уперше:

– визначено адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України як систему закріплених у законодавстві ознак, що визначають її роль, місце та призначення в системі публічного адміністрування, вказують на специфіку і відмінність від інших державних органів та порядок взаємодії з ними;

– розкрито засади нормативно-правового регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України, до яких віднесено вплив держави на сукупність суспільних відносин, що стосуються: встановлення місця досліджуваного органу в системі публічного управління; визначення меж його повноважень і компетенції; реалізації цим органом прав й обов'язків, встановлення порядку його взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень, юридичними та фізичними особами; визначення особливостей юридичної відповідальності цього органу, а також формування правил поведінки його посадових і службових осіб;

- запропоновано власну класифікацію завдань, прав та обов’язків Ради національної безпеки і оборони України як ключових елементів адміністративно-правового статусу цього органу;

- обґрунтовано доцільність удосконалення правових засад діяльності Ради національної безпеки і оборони України шляхом внесення низки змін і доповнень до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України»;

удосконалено:

- розуміння елементів адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України, до яких віднесено: мету утворення цього органу та діяльності; його завдання і повноваження; сукупність прав й обов’язків; юридичну відповідальність органу та його посадових і службових осіб; особливості внутрішньоорганізаційної структури та взаємодії з іншими суб’єктами владних повноважень;

- уявлення про засади взаємодії Ради національної безпеки і оборони України з іншими органами публічної адміністрації, що реалізують владні повноваження у відповідній сфері;

- положення про вдосконалення адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України шляхом розширення участі інституцій громадянського суспільства в здійсненні політики національної безпеки й оборони;

дістало подальший розвиток:

- концептуальне бачення місця Ради національної безпеки і оборони України в системі публічної адміністрації;

- розроблення історіографії правового статусу Ради національної безпеки і оборони України, а також відповідної сфери публічного адміністрування загалом;

- дослідження змісту юридичної відповідальності Ради національної безпеки і оборони України, а також її посадових і службових осіб;

– пропозиції щодо покращання регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України з урахуванням досвіду іноземних держав.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертаційному дослідженні висновки та пропозиції впроваджені й можуть бути використано в:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого вирішення проблемних питань, пов’язаних із дослідженням адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України (акт Національної академії внутрішніх справ);

– *нормотворчій діяльності* – для вдосконалення чинного законодавства, що регламентує діяльність і визначає адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України (акт Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю Ради національної безпеки і оборони України);

– *освітньому процесі* – під час проведення занять з блоку навчальних дисциплін «Публічне адміністрування», «Управління в правоохоронних органах», «Стратегічне управління в публічній сфері», «Забезпечення законності в публічному управлінні» (акт Національної академії внутрішніх справ).

Особистий внесок здобувача. Висновки сформульовано за результатами особистих досліджень автора. Дисертація є самостійною науковою працею; окремі проблеми висвітлено в адміністративно-правовій науці вперше; деякі питання викладено в новій інтерпретації з огляду на сучасні тенденції розвитку юридичної науки, а також теорії та практики забезпечення національної безпеки та оборони України в нових реаліях.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, оприлюднено в збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, зокрема: «Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки держави» (м. Київ, 25 листопада 2021 року), «Реалізація державної антикорупційної політики в

міжнародному вимірі» (м. Київ, 9–10 грудня 2021 року), «Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни (осінні читання)» (м. Львів, 18 листопада 2022 року), «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ, 8–9 грудня 2022 року), «Соціально-економічний розвиток і безпека України: стан та перспективи» (м. Львів, 23 березня 2023 року), «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Дніпро, 17 березня 2023 року), «Актуальні питання використання методів і засобів OSINT у роботі підрозділів захисту національної державності» (м. Київ, 31 березня 2023 року), «Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених» (м. Київ, 18 травня 2023 року), «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ, 7–8 грудня 2023 року).

Публікації. Основні наукові результати дисертації викладено в чотирнадцяти наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, а також у дев'яти тезах, що опубліковані в збірниках матеріалів науково-практичних і міжнародних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (287 найменувань на 30 сторінках) і додатків (на 30 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 255 сторінок, із яких обсяг основного тексту – 195 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

1.1. Історіографія та сучасний стан дослідження правового статусу Ради національної безпеки і оборони України

Ключовим моментом для України, з моменту здобуття незалежності, було і залишається створення та функціонування системи національної безпеки, яка не лише гарантує права і свободи її громадян та реалізацію національних інтересів, а й забезпечує необхідні умови для її сталого розвитку. Ця ефективна система має не лише реагувати на виклики та загрози сьогодення, а й взаємодіяти із сучасною глобальною та регіональною системою безпеки з метою подальшого розвитку та вдосконалення з урахуванням правових засад та визначальних положень міжнародного права.

Для цього необхідно врахувати існуючі проблеми та прогалини, як в теорії так і в практиці, з метою вироблення заходів щодо вирішення проблем національної безпеки України, які мають бути вирішені шляхом проведення комплексних наукових досліджень.

Окремі аспекти національної безпеки незалежної України вперше були закріплені в Декларації про державний суверенітет України (далі - Декларація). Однак у Декларації не використовувався термін "національна безпека", натомість застосовувалися поняття "екологічна безпека", "внутрішня безпека", "зовнішня безпека", "міжнародна безпека" та "державна безпека". У ній вперше зафіксовано прагнення України бути нейтральною державою, яка дотримується трьох неядерних принципів: мати власні збройні сили та органи національної безпеки, не вступати до військових блоків, а також не виробляти, не приймати та не набувати ядерної зброї [1]. Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що прийняття Декларації, яка є основою для чинної Конституції

та законодавства України, вивело питання національної безпеки в Україні на рівень правового регулювання та наукового інтересу.

Належний стан безпеки в суспільстві насамперед забезпечується створенням державою відповідної системи безпеки – комплексу заходів політичного, організаційного, економічного, правового, науково-технічного та іншого характеру. Ця система спрямована на підтримання прийнятного для суспільства рівня безпеки. Відповідно до частини 1 статті 3 Основного Закону, в Україні людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність, а також безпека визнаються найвищою соціальною цінністю [2, с. 91].

З огляду на виклики сьогодення, слід зазначити, що концепція національної безпеки наразі потребує подальших досліджень та відповідних змін і доповнень при формулюванні пропозицій та інтерпретацій. Це пов'язано з тим, що сучасні демократичні держави, діючи на основі конституційних норм, мають право захищати себе, а також суспільство від втручання з боку інших держав і від протиправних посягань на законно існуючий державний устрій.

Розглядаючи правовий статус Ради національної безпеки і оборони, ми вважаємо за необхідне почати з визначення самого поняття «національна безпека», що на даний час є досить дискусійним, з точки зору визначення його змісту та підходів до його інтерпретації.

Лише наприкінці 20 століття українські науковці почали аналізувати національну безпеку в різних її аспектах; на їх думку "національна безпека" означає здатність держави забезпечити достатню економічну та військову міць для протидії загрозам її існуванню, як з боку інших держав, так і зсередини самої держави. Також ними стверджується, що безпека держави - це практична здатність бути вільною від зовнішніх загроз [3, с. 27].

Наприклад, Гарольд Браун (міністр оборони США з 1977 по 1981 рік) розумів національну безпеку як здатність зберігати територіальну цілісність і політичну самостійність, підтримувати економічні відносини з іншими державами, захищати свої інститути і системи управління від різних рівнів несприятливих зовнішніх впливів і контролювати свої кордони.

На даний час у США Стратегія національної безпеки визначає чотири ключові напрямки формування та реалізації зовнішньої політики, які полягають у наступному:

- 1) захист американців та існуючого у державі способу життя;
- 2) забезпечення економічного розвитку США;
- 3) підтримання миру за допомогою сили (збільшення військової потужності США та стримування супротивників);
- 4) подальше розширення політичного впливу США у світі [4].

Як зазначають науковці, національна безпека в США – це не лише те, що впливає на добробут американців. Це, перш за все, забезпечення захисту, безпеки і свободи американців [5].

Відповідно до Стратегії національної безпеки Республіки Польща, одним з основних національних інтересів у сфері національної безпеки є захист незалежності, суверенітету, територіальної цілісності, безпеки держави та її народу, що сприяє встановленню міжнародного правопорядку, заснованого на солідарності та повазі до норм міжнародного права, а тому створює гарантії для: безпечного розвитку самої Польщі, захисту національної спадщини, зміцнення національної ідентичності, створення умов для збалансованого і стабільного соціально-економічного розвитку та захисту навколишнього природного середовища [6].

Визначення поняття "національна безпека" на законодавчому рівні в Україні з'явилося в 1997 році і визначалося як: «стан захищеності життєво-важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, що є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей, а її основними об'єктами визначено: громадянин, його права та свободи; суспільство, його духовні та матеріальні цінності; держава, її суверенітет, територіальна цілісність, конституційний лад та недоторканність кордонів» [7].

Через декілька років у Законі України «Про основи національної безпеки України» таке поняття як «національна безпека» визначалось наступним чином:

«захищеність життєво-важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам» [8].

Ряд дослідників та науковців опублікували результати досліджень щодо поняття «національна безпека» в Україні, погляди, на дану категорію мають певні відмінності та полягають у наступному.

Зокрема, В. Б. Вагапов, О. М. Гончаренко та Е. М. Лісіцин стверджують, що національна безпека - це певна ступінь (рівень або міра) захищеності важливих інтересів суспільства і держави, прав та свобод особи, від зовнішніх або внутрішніх загроз, а також відсутність загроз правам і свободам людини, основним цінностям та інтересам суспільства і держави [9, С. 20].

М.Б. Левицька у своїй дисертації «Теоретико-правові аспекти забезпечення державної безпеки органами внутрішніх справ України» стверджує, що: «стан захищеності громадян, суспільства і держави є національною безпекою» [10, С. 7].

У свою чергу, В. М. Співак у своїх працях підкреслює, що сутність національної безпеки (а саме, захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз) полягає у системному та рівнозначному поєднанні її складових (елементів) та утворенні відповідних гарантій та засобів забезпечення їх функціонування [11, с. 18].

Д. А. Чишов, проаналізувавши та дослідивши питання національної безпеки, визначає «національну безпеку» як захищеність життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави в різних сферах життєдіяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз, за якої забезпечується стабільний розвиток держави в цілому [12, с. 97].

На думку І. І. Завідняка, національна безпека в основному ґрунтується на забезпеченні правопорядку, потреб та інтересів суспільства, нормального функціонування громадських та державних інститутів [13, с. 183–189].

Виходячи з методології, згідно з якою в основі безпеки лежать індивідуальні інтереси громадян, з яких формуються інтереси суспільства і держави в цілому, держава розглядається як інструмент, який забезпечує найкращі умови безпеки, сприяючи розвиткові індивідів, суспільства та нації в цілому [14, с. 8].

Різноманітність точок зору вчених спонукала Л. А. Сиволапа надати власне визначення «національної безпеки» як багаторівневого явища та складної структурної системи. Тому, на його думку, ключовим структурним елементом національної безпеки виступає державна безпека — поняття, яке характеризує ступінь протистояння країни зовнішнім і внутрішнім загрозам; громадська безпека — поняття, яке визначає ступінь захищеності громадян та суспільства насамперед від внутрішніх загроз; техногенна безпеку — ступінь захисту населення від загроз техногенного характеру; екологічну безпеку та захист від несприятливих наслідків стихійних лих; інформаційну, енергетичну, економічну безпеку, особисту безпеку, військову та політичну безпеку [15, с. 58].

Таке поняття як «національна безпека» включає в собі спроби науковців передати відповідний зміст шляхом аналізу окремих ознак або характеристик. Слід зазначити, що у наукових джерелах в Україні та закордоном національна безпека розуміється як стан її об'єктів. До відповідних об'єктів національної безпеки в нашій державі пропонується відносити людину і громадянина, суспільство, а також державу. Основними суб'єктами забезпечення національної безпеки в нашій державі виступають: Президент України, РНБО України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. Також до кола відповідних суб'єктів можливо віднести суди загальної юрисдикції, прокуратуру України, Службу безпеки України, Службу зовнішньої розвідки України, Національне антикорупційне бюро України, Національний банк України, Державну прикордонна служба України, Збройні Сили України та інші воєнізовані формування, які створені відповідно до законодавства України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, територіальні органи або

підрозділи цивільного захисту, громадські об'єднання та громадяни України [16, С. 376].

На підставі викладеного вище, можливо зробити висновок, що становлення та розвиток України як незалежної держави сповнений багатьма складними випробуваннями для суспільства, тому важливість і цінність національної безпеки завжди відзначались дослідниками у сфері права, державного управління, політології тощо. У будь-якій країні безпека виражається у відповідних функціях або повноваженнях, правах і обов'язках публічної адміністрації вживати спеціальні заходи для захисту членів суспільства та їх власності, соціальних і об'єктів природних від різноманітних посягань та небезпек.

Тому дослідження національної безпеки, як правової категорії, є надзвичайно важливим для сучасного державотворення. Адже питання забезпечення національної безпеки постали одночасно з утворенням держави. Саме існування будь-якої держави є неможливим без відповідного правового регулювання. При дослідженні питань безпеки велике значення мають наукові методи та підходи, за допомогою яких можна проаналізувати основні етапи розвитку проблем національної безпеки на основі сукупності історичних методів, а саме поняття безпеки можна трактувати як загальнонаукову категорію. З одного боку, це розвиток самої науки, яка вивчає питання безпеки, а з іншого – онтологічне та гносеологічне тлумачення цієї категорії в системі наукового знання.

На формування поняття "державна безпека" в сучасному розумінні вплинули конкретні етапи розвитку та історичні періоди світового суспільства. Основні сутнісні ознаки державної або національної безпеки розглядалися за допомогою аналізу просторово-часових змін її параметричних характеристик, які виокремлювалися у два підходи: динамічний та статичний. Тому для визначення сутності самого поняття «національна безпека» доцільно дотримуватися міждисциплінарного підходу, який передбачає необхідність інтеграції функціональних та критеріальних ознак національної безпеки.

Неодмінною ознакою сучасного наукового розуміння національної безпеки є те, що вона визначена та врегульована у відповідних правових нормах національного законодавства. Відповідно до Конституції України, держава як суб'єкт забезпечення національної безпеки зобов'язана гарантувати безпеку для кожного громадянина і має єдиний дієвий засіб вирішального впливу на волю, свідомість а також поведінку людей – це право та відповідні правові приписи. З метою забезпечення національної безпеки держава приймає відповідні закони, а публічна адміністрація - підзаконні акти. Відповідні правові норми завжди втілюються в юридичну форму і спрямовані на регулювання суб'єктивних прав громадян на безпеку в різних сферах життєдіяльності, встановлення системи юридичних гарантій цих прав, встановлення способів їх правового захисту та визначення меж і видів юридичної відповідальності різних суб'єктів правовідносин, у тому числі і публічної адміністрації. Захист суверенітету, незалежності та територіальної цілісності держави, її економічної та інформаційної безпеки визначено у положеннях норм Конституції України ключовою функцією держави і здійснюється публічною адміністрацією в межах її компетенції. Забезпечення суверенітету, незалежності та національної безпеки України є одним з ключових завдань для Президента України.

Реалізація цієї функції Главою держави має досить різні форми. Однією з них є безпосереднє керівництво Радою національної безпеки і оборони України, що виступає координаційним органом з питань забезпечення національної безпеки і оборони та який підпорядковується безпосередньо Президентові України.

На даний час Рада національної безпеки і оборони України є консультативно-дорадчим органом у системі органів державної влади, що утворений безпосередньо при Президентові України, основним завданням якого починаючи з 1991 року була підготовка відповідних пропозицій та проектів рішень Президента України з питань формування та реалізації політики у сфері захисту національних інтересів і національної безпеки України. РНБО України як державний орган, після його утворення, неодноразово реорганізовувався та

змінювався протягом останніх 33 років. Зокрема, у 1994 даний колегіальний орган виконував організаційно координаційну діяльність при Президентові України в галузі забезпечення національної безпеки, починаючи з 1996 року виступав як координаційний орган при Президентові України з питань забезпечення національної безпеки і оборони, а вже у 1998 році виступав як координаційний та контролюючий орган у зазначеній сфері.

Фактично можливо виділити три основних етапи утворення та подальшої реорганізації РНБО України:

- утворення РНБО України у 1991 році;
- реорганізація протягом 1994-1996 років;
- сучасний період реорганізації та функціонування з 1998 року - по теперішній час.

У відповідності до постанови Верховної Ради України від 24 серпня 1991 року «Про політичну обстановку на Україні і негайні дії Верховної Ради по створенню умов неповторення надалі військового перевороту» [17], а також з урахуванням положень Акту проголошення незалежності України та Конституції, Верховна Рада України утворила Раду оборони України для подальшого забезпечення конституційного ладу, незалежності, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави, а також забезпечення безпеки від зовнішніх загроз.

Основи адміністративно-правового статусу Ради оборони України було визначено постановою Верховної Ради України «Про Раду оборони України» від 11 жовтня 1991 року № 1658-XII. У положенні про даний орган, що затверджувалось зазначеною постановою, було вказано що це «...вищий державний орган колегіального керівництва питаннями оборони і безпеки України, утворений для захисту суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності та недоторканності республіки, вироблення стратегії і постійного вдосконалення політики у сфері оборони і державної безпеки, всебічної наукової оцінки характеру військової загрози, визначення ставлення до сучасних війн, ефективного контролю за виконанням завдань держави та її

інститутів по підтримці обороноздатності України на рівні оборонної достатності» [18].

У відповідності до постанови Верховної Ради України «Про внесення змін до Постанови Верховної Ради України «Про створення Ради оборони України»» від 9 квітня 1992 року № 2261-ХІІ до складу даного органу входили: Президент України - Голова Ради оборони України, Голова ВРУ, Прем'єр-Міністр України, Перший заступник Голови ВРУ, Міністр оборони України, Міністр закордонних справ України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр машинобудування, військово-промислового комплексу і конверсії України, Командуючий Прикордонними військами України, Командуючий Національною гвардією України, Голова Служби безпеки України [19]. Трохи пізніше 23 січня 1992 року розпорядженням Президента України було призначено Мирослава Вітовського відповідальним секретарем Ради оборони України [20], який перебував на зазначеній посаді до 30 листопада 1995 року.

У зазначений період Рада національної безпеки України виступала як консультативно-дорадчий орган при Президентові України, що відносився до системи органів державного управління, повноваження якого визначались Тимчасовим положенням про Раду національної безпеки України, затвердженим Розпорядженням Президента України від 3 липня 1992 року №117 та відповідно до якого на даний орган покладалась підготовка пропозицій та проектів рішень Президента України відносно формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України та захисту національних інтересів.

Відносно періоду реорганізації протягом 1994-1996 років слід зазначити, що 23 серпня 1994 року Указом Президента України було затверджено нове Положення про Раду національної безпеки і оборони України, у відповідності до якого даний орган було визначено як колегіальний орган при Президентові України, на який покладається організаційно-координаційна діяльність у сфері забезпечення національної безпеки держави [21].

Сучасний період у діяльності Ради національної безпеки і оборони України почався з 28 червня 1996 року, одночасно з прийняттям Конституції України.

Стаття 107 Конституції України визначає, що: «Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України» [22]. РНБО України контролює та координує діяльність суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення національної безпеки і оборони держави.

У відповідності до статті 107 Основного Закону та Указу Президента України № 772/96 від 30 серпня 1996 року [23] також було утворено Апарат РНБО України. Положення про Апарат РНБО України було затверджено 4 жовтня 1996 року Указом Президента України «Питання Апарату Ради національної безпеки і оборони України» № 927 (нову редакцію цього документу було схвалено Указом Президента України від 14 жовтня 2005 року № 1446) [24].

Утворення нормативно-правової бази з питань діяльності та функціонування Ради національної безпеки України було завершено після прийняття 5 березня 1998 року Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», відповідно до якого та ст. 107 Конституції України на даний орган було покладено завдання щодо координації та контролю діяльності органів державної влади у сфері забезпечення національної безпеки і оборони. З цього часу було остаточно визначено на законодавчому рівні, що Компетенція та функції РНБО України визначаються законом, а рішення цього органу вводяться в дію указами Президента України.

Однак сучасне військове протистояння з державою-агресором, особливо після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, зробило вкрай важливим ефективне та повноцінне забезпечення національної безпеки і оборони України, що фактично стало умовою для подальшого існування України та українського народу, національної ідентичності та свободи. Також зазначені події стали відправною або навіть вирішальною точкою для подальшого

збереження української правової філософії та праворозуміння, а також запобігання подальшому знищенню національного та міжнародного права.

У такій ситуації, тобто в умовах воєнного стану та мобілізації населення, найбільш ефективною є діяльність РНБО України як органу, що координує діяльність із забезпечення національної безпеки і оборони при Президентові України, як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, який виступає у якості державотворця та загального об'єднувального символу нації, якому доводиться приймати невідкладні політичні, правові та економічні рішення, що мають бути водночас ефективними, а почасти несподіваними і безпрецедентними. В даних умовах роль Президента України набула особливого значення, а очікування та вимоги з боку суспільства до нього стали ще вищими.

Згідно положень Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», функціями РНБО України є внесення пропозицій Президентові України щодо формування та реалізації внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони; забезпечення координації та контролю за діяльністю публічної адміністрації у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного і надзвичайного стану, а також під час особливого періоду чи при виникненні кризових ситуацій; забезпечення координації та контролю за діяльністю публічної адміністрації у сфері національної безпеки і оборони в умовах мирного часу [25].

Рада національної безпеки і оборони України згідно з функціями, передбаченими вищезазначеними законодавчими актами, та відповідно до Конституції і законів України, Концепції національної безпеки України і Воєнної доктрини України формулює питання, що належать до сфери забезпечення національної безпеки і оборони, розглядає їх на своїх засіданнях і за результатами проведеної роботи вносить пропозиції Президентові України. Також зазначений орган уповноважений:

- здійснювати моніторинг діяльності публічної адміністрації у сфері забезпечення національної безпеки і оборони та подавати відповідні висновки і рекомендації Президенту України;

- ініціювати розроблення проектів нормативно-правових актів та документів, які стосуються питань забезпечення національної безпеки і оборони, узагальнювати результати їх реалізації та проводити перевірки щодо стану їх виконання;

- залучати до збирання, обробки та аналізу інформації посадових і службових осіб органів державної влади, а також різноманітних державних і наукових установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності;

- забезпечувати в умовах воєнного або надзвичайного стану та кризових ситуацій, що містять загрозу національній безпеці України, координацію та контроль за діяльністю публічної адміністрації з метою відсічі збройної агресії, забезпечення життєдіяльності держави, організації захисту населення, забезпечення публічного порядку, охорони життя, здоров'я, прав, свобод, а також законних інтересів людини і громадянина;

- забезпечувати загальну координацію та контроль за діяльністю центральних і місцевих органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування під час введення воєнного або надзвичайного стану [25].

Після того, як було визначено поняття національної безпеки і оборони та введено в правове поле такі інституції, як Рада національної безпеки і оборони України, українські науковці почали більш комплексно вивчати як загальні питання національної безпеки, так і специфічні питання здійснення публічного адміністрування у зазначеній сфері.

У своєму дослідженні національної безпеки України О. С. Вонсович зосереджує увагу на навколишньому геополітичному середовищі як невід'ємному елементу впливу на безпеку будь-якої держави. Масштабне вторгнення в Україну держави-агресора змінило геополітичну ситуацію як у світі, так і в Європі та викликало необхідність забезпечення високого рівня забезпечення не тільки національної, а і глобальної безпеки. Автор пропонує основні підходи та пріоритети підвищення рівня національної безпеки, враховуючи нинішній позаблоковий та нейтральний статус України, який

перешкоджає залученню інших держав до забезпечення національної безпеки [26].

У свою чергу, А. Н. Амро вважає, що концепція національної безпеки України, яка міститься у Законі України «Про основи національної безпеки України» не відповідає сучасним уявленням про національну безпеку та методології її забезпечення, що може перешкоджати подоланню потенційних та реальних проблем у відповідній сфері, а також утворює перешкоди для інтенсивного розвитку системи національної безпеки України [27].

Крім того, В. О. Копанчук провів детальний аналіз законодавчих положень щодо забезпечення національної безпеки [28]. П. Б. Волотівський розглянув питання мобілізаційної підготовки та забезпечення повноважень органів державної влади у сфері мобілізації [29], Я. В. Базилюк у своїх роботах розкрила питання економічної безпеки держави та проблеми її забезпечення як складової національної безпеки держави в умовах гібридної війни [30].

Таким чином, протягом останнього часу досліджуються спеціалізовані або підгалузеві проблеми забезпечення національної безпеки і оборони, робляться спроби сформулювати пропозиції щодо удосконалення понятійно-категоріального апарату в сфері правового регулювання національної безпеки, вносяться окремі пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання правовідносин у цій сфері, зокрема з метою підвищення ефективності діяльності публічної адміністрації цьому напрямку, а також для усунення дублювання повноважень окремих суб'єктів взаємодії у сфері національної безпеки.

Аналізуючи національну безпеку у внутрішньому контексті, С.Г. Федуняк стверджує, що національний вимір вимагає створення стабільної політичної та економічної системи, поліпшення матеріального добробуту та зростання його рівня, утворення надійних механізмів вирішення різних типів конфліктів, як внутрішніх так і зовнішніх. Також він визначає необхідність створення та подальшого функціонування міждержавних регіональних інститутів та відповідних політичних об'єднань, що надасть можливість сформувати «пояс безпеки» навколо території нашої держави [31, с. 82].

Слід також відмітити, що такі дослідники як Д. Василенко, Д. Галат, М. Павлюк, Ю. Щербань, М. Чепелева, О. Саного О та К. Савчук визначили, що в сучасній геополітичній ситуації доцільно виробити найбільш прийнятні пріоритети забезпечення національної безпеки[32]. Г.М. Перепелиця, один з відомих українських науковців та експертів у досліджуваній сфері, акцентує увагу на проблемі нинішнього позаблокового статусу України та наголошує, що з політичної точки зору еліти країни не здатні представити чітке бачення подальшого розвитку країни та вирішити безпекову дилему шляхом приєднання до системи колективної безпеки і оборони [33, С. 107]. Дослідники, в цілому погоджуються з тим, що забезпечення національної безпеки потребує зміцнення шляхом утворення дієвих гарантій захисту національних інтересів і цінностей та адаптації держави до поточної геополітичної ситуації в світі.

Також спостерігається небезпечна тенденція до перегляду кордонів поза рамками міжнародно-правових норм, а в практику міжнародних відносин, у тому числі в Європі, повернулося застосування сили та погрози силою. Про цю тенденцію свідчать такі незаперечні факти, як посягання на незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, збройна агресія росії проти нашої держави, ослаблення державних інститутів, розчленування України та безперервне підтримання на її території керованого хаосу, підривного і провокаційного сепаратистського руху, спрямованого на знищення державності. Росія розпочала військову агресію на сході України, окупувала частину української території, порушила єдність демократичного світу, змінила світовий порядок, що склався після Другої світової війни, зруйнувала основи міжнародного права та міжнародної безпеки, а також спробувала застосувати силу на міжнародній арені, щоб перешкодити волі українського народу до європейського майбутнього [16, С. 6-7].

Така ситуація вимагає переоцінки рівня та впливу загроз життєво важливим інтересам України та визначення шляхів формування стратегічних пріоритетів і механізмів реалізації політики національної безпеки. Існування незалежної України вимагає формування та реалізації державної політики

національної безпеки, зокрема політики безпеки, спрямованої на захист суспільства і держави від воєнних загроз. Воєнна безпека являє собою не лише стан суспільних відносин, що характеризується відсутністю вразливості до воєнних загроз, а й потребує активної участі державних інституцій, суспільства і громадян, щодо вжиття ефективних заходів спрямованих на запобігання та ліквідації зазначених загроз [34, С. 46].

Підводячи підсумки, можливо зазначити, що сучасні дослідження та історіографія та адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України є важливими та актуальними для подальшого дослідження та вироблення відповідних пропозицій щодо удосконалення законодавчої бази України, оскільки РНБО України дійсно виступає координаційним центром з питань забезпечення національної безпеки і оборони безпосередньо при Президентові України, а тому має життєво важливе значення для функціонування держави та забезпечення життєдіяльності суспільства.

1.2. Місце Ради національної безпеки і оборони України в системі публічної адміністрації

Для України формування та забезпечення функціонування системи національної безпеки залишається важливим елементом забезпечення необхідних умов для її сталого розвитку, гарантування прав і свобод громадян, а також реалізації державою та державними інституціями інтересів суспільства

Система національної безпеки України створена з метою формування стабільної державної політики та ефективної реалізації комплексу скоординованих заходів щодо захисту національних інтересів у політичній, соціальній, економічній, науково-технічній, екологічній, інформаційній, воєнній та інших сферах.

Закон також визначає систему національної безпеки як організований публічною адміністрацією комплекс державних органів, органів державної влади, посадових і службових осіб та громадян, що діють у сфері захисту прав і

свобод людини і громадянина, а також основних цінностей суспільства від зовнішніх і внутрішніх загроз, що об'єднані метою та завданнями відносно захисту національних інтересів та здійснюють взаємодію у межах, які визначені законодавством України [35].

Загальним питанням правового регулювання національної безпеки в Україні, а також відповідним суб'єктам публічного адміністрування у цій сфері було присвячено праці таких науковців як В. І. Білий, В. М. Михальчук [36], А. Ю. Ковальчук [37], М. М. Прохоренко [38]. Наприклад, Ф. М. Медвідь досліджував національні інтереси та національну безпеку України в умовах глобалізаційних змін у світі [39]. Питання гарантування національної безпеки в Україні як складову державо-творчого процесу досліджував В. Ф. Смолянюк [40].

У свою чергу Л. О. Казакова [41] досліджувала понятійно-категорійний апарат у сфері забезпечення національної безпеки України, а багато хто з науковців, при здійсненні наукового пошуку, намагалися сформулювати власне визначення самого поняття «національна безпека», зокрема такі дослідники як А. Н. Амро [27] або Є. В. Кобко [42] та ін.

На даний час серед науковців немає єдиного визначення такого поняття як система «національної безпеки». Наприклад, система національної безпеки України визначається деякими з них як «сукупність державно-організованих суб'єктів (органів державної влади, громадян, службових та посадових осіб, громадських об'єднань та інших суб'єктів), об'єднаних метою і завданням захисту національних інтересів, а також здійснюють діяльність у зазначеній сфері відповідно до передбачених законодавством України функцій та механізмів реалізації їх повноважень [43, С. 86].

Щодо визначення особливостей внутрішньої структури системи забезпечення національної безпеки думки науковців також різняться.

Зокрема, В. А. Ліпкан систему національної безпеки пропонує розділяти на державну і недержавну. Відповідно до його позиції, до державної системи належать усі органи державної влади, у свою чергу, до недержавної – інші

суб'єкти, такі як: приватні нотаріуси, адвокатура, політичні партії, профспілки, приватні детективні агентства, охоронні служби, служби безпеки підприємств, установ та організацій, банки, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання, органи самоорганізації населення та окремі громадяни тощо [44, с.517].

Однак на сьогодні в Україні відсутні нормативно-правові акти, які б врегулювали функціонування недержавної системи забезпечення національної безпеки. Дехто з науковців розглядає систему забезпечення державної безпеки як особливу підсистему, що гарантує функціонування та розвиток державної безпеки [45, с. 160].

Інша концепція, близька до системи національної безпеки, полягає в тому, що національна безпека є невід'ємною складовою державних концепцій, національних стратегій і урядових програм у всіх сферах життєдіяльності, а тому має включати аналіз максимальної сукупності негативних факторів (причин, умов, генези їх виникнення та можливих наслідків) на стадії їх формування, а також визначення необхідних захисних заходів та врахування цих факторів у стратегічному плануванні. Існує також потреба у формулюванні завдань для відповідних суб'єктів щодо подальшого запобігання впливу цих факторів на забезпечення реалізації національних інтересів.

Слід зазначати, що система забезпечення національної безпеки - це певна концепція щодо формування складної системи, яка включає в себе основні функції держави.

Це пов'язано з тим, що система державних інституцій, які беруть участь в управлінні національною безпекою і обороною, створюється державою. Все це обумовлює неоднозначність у визначенні таких понять як «національна безпека», «система національної безпеки» а також «система забезпечення національної безпеки».

Держава посідає провідне місце у сфері національної безпеки і оборони як уособлення сукупності державних органів, що наділені відповідними повноваженнями.

Державний орган - це структурний елемент створений і організований безпосередньо державою, діяльність якого забезпечується державними службовцями і який наділений державно-владними повноваженнями для здійснення організаційно-розпорядчих, адміністративних, судових та інших функції держави відповідно до покладених на неї завдань по забезпеченню інтересів суспільства [46, С. 60].

Ключовими ознаками державних органів виступають наступні:

- реалізація від імені держави функцій, які передбачені законом у відповідних сферах регулювання;
- наявність владних повноважень;
- закріплення у законодавстві певної сукупності завдань, функцій, прав та обов'язків, які обумовлюють відповідні владні повноваження;
- наявність певної організаційної структури, тобто організація та забезпечення персоналом у відповідності до покладених функцій та завдань;
- має визначену територіальну юрисдикцію;
- утворюється у встановленому законом порядку;
- має в оперативному управлінні державну власність, яка йому необхідна для виконання покладених завдань та реалізації функцій [47].

Держава наділена достатніми засобами, як кількісно, так і якісно, для забезпечення координації та взаємодії суб'єктів забезпечення національної безпеки, що приймають участь у формуванні та реалізації національної політики, а також у реалізації скоординованих заходів щодо захисту національних інтересів у політичній, соціальній, воєнній, економічній, екологічній, інформаційній, науково-технологічній та інших сферах.

Можливо зазначити, що система забезпечення національної безпеки в цілому складається з органів законодавчої, виконавчої, судової влади, деяких державних органів зі спеціальним статусом, а також недержавних чи громадських організацій, які здійснюють політичні, правові, воєнні, економічні, організаційні та інші заходи, що покликати забезпечити безпеку держави, суспільства та окремих осіб.

Згідно положень ст. 4 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», даний орган державної влади є суб'єктом, що здійснює координацію і контроль у сфері національної безпеки.

Рада національної безпеки і оборони України координує і контролює діяльність органів державної влади та на підставі змін зовнішніх або внутрішніх факторів, які впливають на стан забезпечення національної безпеки, подає на розгляд Президента України пропозиції щодо визначення необхідного ресурсного забезпечення для врахування під час підготовки проекту Закону України «Про Державний бюджет України» на наступний рік. Крім того, Секретар Ради національної безпеки і оборони України щороку, а в разі необхідності – негайно, надає Президенту України інформацію про стан виконання Стратегії національної безпеки разом з відповідними висновками та пропозиціями [25].

Але варто зазначити, що РНБО України – не єдина українська інституція, яка контролює сферу національної безпеки і оборони. У відповідності до Закону України «Про національну безпеку України», Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та інші органи передбачені Конституцією та законами України також, в межах наданим їм повноважень, забезпечують реалізацію завдань та виконання окремих функцій держави у сфері національної безпеки.

Президент України будучи Главою держави, а також гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина, одночасно є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України та Головою РНБО України, що обумовлює його обов'язок здійснювати загальний контроль над публічною адміністрацією у сфері забезпечення національної безпеки та оборони України та виступати також гарантом у зазначеній сфері.

Верховна Рада України, у свою чергу, також є одним з провідних органів у системі національної безпеки і оборони. У межах повноважень, передбачених Конституцією України, Верховна Рада України визначає законодавчі основи

національної безпеки, засади внутрішньої і зовнішньої політики, встановлює правові засади у даній сфері, законодавчо закріплює оголошення і введення надзвичайного або воєнного стану, визначає загальну структуру, чисельність та порядок функціонування Збройних Сил України, а також інших військових формувань, які утворено відповідно до законів України.

Крім того, Рада України здійснює законодавче регулювання питань оборони в межах повноважень, передбачених Конституцією України, що закріплено в 5 Закону України «Про оборону України» [48].

У свою чергу, Кабінет Міністрів України вживає заходів щодо забезпечення обороноздатності країни, приймає участь у забезпеченні національної безпеки, здійснює заходи щодо оснащення Збройних Сил військовою технікою та озброєнням, забезпечує заходи з мобілізаційної підготовки та мобілізаційним переведенням народного господарства у режим роботи в умовах військового стану, що визначається у законодавстві згідно ст. 116 Конституції України [22].

У межах повноважень, визначених законом, Кабінет Міністрів України забезпечує управління державними органами та установами щодо реалізації завдань по забезпеченню національної безпеки, організовує та контролює діяльність міністерств та інших органів виконавчої влади України щодо розроблення та здійснення заходів ними у вищезазначеній сфері.

Місцеві органи державного управління та органи місцевого самоврядування вирішують питання у сфері забезпечення національної безпеки, віднесені до їх компетенції відповідно до закону. Органи виконавчої влади, місцеві органи державного управління та органи місцевого самоврядування також відповідно до положень закону забезпечують вирішення завдань щодо реалізації Стратегії національної безпеки України, в межах своєї компетенції.

Відповідно до законодавства формування та реалізація грошово-кредитної політики в частині забезпечення національної безпеки України відноситься до компетенції Національного банку України. Зазначений суб'єкт владних

повноважень також уповноважений здійснювати емісійну та кредитну політику в Україні, що має здійснюватися з дотриманням інтересів національної безпеки.

Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України законів та інших нормативно-правових актів у сфері національної безпеки і оборони, а також надає офіційні роз'яснення щодо законів України та Основного Закону з окремих питань. Суди загальної юрисдикції, у свою чергу, здійснюють правосуддя у справах, які стосуються питань забезпечення національної безпеки і оборони України.

Також слід зазначити, що інституції громадянського суспільства мають відігравати певну роль у формуванні та реалізації політики національної безпеки, а також здійснювати громадський контроль за діяльністю публічної адміністрації у цій сфері. Адже відповідна діяльність інститутів громадянського суспільства сприятиме реалізації прав і свобод людини і громадянина, посиленню захисту законності, забезпеченню гнучкості системи забезпечення національної безпеки при реагуванні та запобіганні новим загрозам та викликам, що посягають на інтереси та можливості нашої держави.

Проте чинне законодавство не узгоджується з положеннями про участь громадськості в забезпеченні національної безпеки. До складу Ради національної безпеки і оборони України не входять представники громадськості. Можливо, Омбудсмен також має представляти інтереси громадян під час обговорень та ухвалення рішень РНБО України, як захисник прав людини.

Відомо, що Рада національної безпеки і оборони України займає домінуюче місце в системі публічної адміністрації, що стосується діяльності по забезпеченню національної безпеки і оборони держави. Аналізуючи систему національної безпеки України, можливо стверджувати, що зазначений орган є основним елементом у системі забезпечення національної безпеки і оборони та одним із основних суб'єктів формування державної політики у даній сфері.

У нових політичних умовах роль Ради національної безпеки і оборони України значно зросла, а надані їй повноваження виходять далеко за межі функцій консультативно-дорадчого органу. Вона функціонує не лише як

координаційний орган з питань національної безпеки і оборони, а й як рупор важливих політичних рішень, які подаються Президенту України у вигляді відповідних пропозицій щодо здійснення внутрішньої і зовнішньої політики у сфері забезпечення національної безпеки і оборони.

Зрозуміло, що Рада національної безпеки і оборони України має бути насамперед стратегічним аналітичним органом, який на найвищому політичному рівні вирішує питання, пов'язані з національною безпекою і обороною. Зазначений орган також має бути своєрідним «дискусійним клубом», де Президент України матиме можливість приймати виважені рішення, які були сформульовані за допомогою членів РНБО України. Наразі даний орган є спеціальним державним органом, що має певний конституційний статус та який органічно входить до системи інституту президентства і повинен забезпечувати національну безпеку і обороноздатність держави, що є однією з найважливіших конституційних функцій Президента України.

Тому місце Ради національної безпеки і оборони України в системі публічної адміністрації має бути переглянute. Цей стратегічно важливий орган за своїм статусом не повинен бути тільки консультативно-дорадчим органом при Президентові України. Даний орган має стати незалежним центром з координації та взаємодії у відповідній сфері, а його очільник має обиратися членами РНБО України, що матиме певні позитивні наслідки: в першу чергу, діяльність даного органу буде демократизована, крім того, рішення будуть ґрунтуватися на думках, поглядах і переконаннях кожного з членів РНБО України. Тому пропонується у ст. 5 «Голова Ради національної безпеки і оборони України» Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» закріпити положення про те, що Голова РНБО України обирається двома третинами голосів від загальної кількості персонального складу цього органу шляхом таємного голосування.

Також слід зазначити, що адміністративні правовідносини у сфері безпеки мають як вертикальний, так і горизонтальний характер. Вертикальні відносини, які також визначають як владні відносини, є специфічними для сектору безпеки, оскільки держава залишається суб'єктом управління в сфері національної

безпеки, незважаючи на демократичні перетворення останніх десятиліть, тоді як горизонтальні відносини демонструють гнучкість системи управління та її спроможність швидко реагувати на зміни в оточуючому середовищі [49, С. 126].

Важливою складовою адміністративно-правового статусу РНБО України є структура даного органу, яку слід відокремлювати від її персонального складу. Адже у Розділі III «Склад і структура Ради національної безпеки і оборони України» Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» ці дві складових визначаються окремо [25].

Насамперед, важливо підкреслити, що структурно-організаційна побудова Ради національної безпеки і оборони України, як і сама структура, є очевидно дуалістичною: РНБО України підпорядкована Президенту України, її рішення затверджуються указами Глави держави, який формує персональний склад РНБО України, до якого за законодавством мають входити Прем'єр-Міністр України, керівники державних «силових» органів влади (Міністр оборони України, Міністр внутрішніх справ України, Голова Служби безпеки України), а також та Міністр закордонних справ України. Також слід зазначити, що відповідно до чинного законодавства, до складу Ради національної безпеки і оборони України також можуть входити очільники інших центральних органів виконавчої влади та інші особи на розсуд Президента України, який визначає доцільність та потребу у такому призначенні.

На даний час до складу РНБО України входять: Президент України, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, Керівник Офісу Президента України, Голова Верховної Ради України (за згодою), Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України - Міністр економіки України, Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, Віце-прем'єр-міністр України з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій - Міністр цифрової трансформації України, Міністр з питань стратегічних галузей промисловості України, Міністр енергетики України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України, Міністр у справах ветеранів України, Міністр фінансів України, Міністр оборони

України, Головнокомандувач Збройних Сил України, Генеральний прокурор, Голова Служби зовнішньої розвідки України, Голова Служби безпеки України, Голова Національного банку України (за згодою), президент Національної академії наук України, Голова Державної служби фінансового моніторингу України.

Завдяки своїм функціям і повноваженням Секретар займає особливе місце в Раді національної безпеки і оборони України. Сама РНБО України є ключовим інструментом у забезпеченні діяльності Президента України та держави в цілому у сфері забезпечення національної безпеки і оборони, тобто виступає безпосереднім засобом для досягнення стратегічної суспільно необхідної, а тому корисної мети, що виступає одночасно найважливішою соціальною потребою для будь якої держави.

Секретар Ради національної безпеки і оборони України забезпечує організацію роботи цього органу та виконання його рішень. Згідно законодавства Секретар РНБО України має декілька заступників. На даний час Президентом України сформовано апарат даного органу та призначено Першого заступника та двох заступників Секретаря РНБО України, на яких поширюється дія Закон України «Про державну службу», що також стосується й інших посадових і службових осіб досліджуваного органу [25].

Дослідження повноважень Секретаря Ради національної безпеки і оборони України надає змогу стверджувати, що їх нормативне закріплення потребує деякого удосконалення. Зокрема, вбачається за доцільне внести зміни до ст. 13 «Повноваження Секретаря Ради національної безпеки і оборони України та його заступників» Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», якими передбачити доповнення п. 3 ч. 1 даної статті положенням про те, що Секретар РНБО України організовує роботу, пов'язану з підготовкою проектів рішень Ради національної безпеки і оборони України.

До недоліків визначення адміністративно-правового статусу РНБО України також можливо віднести відсутність нормативно-правового акту, який би визначав регламент роботи даного органу, хоча відповідним Указом

Президента України затверджено Положення про Апарат Ради національної безпеки і оборони України [24]. На зазначений орган покладається здійснення поточного організаційного, інформаційного та аналітичного супроводу функціонування РНБО України, для чого він наділений широким колом повноважень, у зв'язку з чим у нормативно-правових актах визначено сукупність його основних завдань.

Існуючу структуру Апарату Ради національної безпеки і оборони України було затверджено указом Президента України 26 лютого 2021 року [50].

До структури Апарату РНБО України, крім керівництва цього органу та головного державного аудитора, включено двадцять три служби, які разом утворюють адміністративно-управлінську систему на яку покладається безпосереднє виконання завдань та реалізація функцій. Після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України, найбільше навантаження з поміж усіх служб Апарату РНБО України припадає на: службу з питань державної та громадської безпеки; службу з питань зовнішньої безпеки; службу з питань воєнної безпеки; службу інформаційної безпеки та кібербезпеки та службу з питань мобілізації та територіальної оборони.

Після низки спроб військового командування росії знищити критичну інфраструктуру України та нанести шкоду відповідним об'єктам, шляхом масових ракетних обстрілів та атак дронів, збільшилось навантаження такі служби Апарату РНБО України як: служба з питань безпеки критичної інфраструктури, служба з питань соціальної і гуманітарної безпеки та служба з питань економічної безпеки.

Відповідна модель побудови та внутрішньої структури Апарату РНБО України демонструє готовність виконувати завдання у таких надзвичайних умовах як повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України.

Отже, повноваження, які є складовою адміністративно-правового статусу РНБО України та її Апарату, становлять собою сукупність прав та обов'язків, що впливають з мети забезпечення безпеки і оборони держави шляхом

виконання завдань і функцій, які передбачаються у законодавстві. Зазначене можливе шляхом виконання законів, включаючи їх застосування, у формі та спосіб, що не суперечать правовим нормам.

Також необхідно зауважити, що діяльність РНБО України забезпечується її Апаратом, а також іншими суб'єктами владних повноважень, які наділені своїм вузьким та спеціалізованим обсягом компетенції, серед яких можливо навести Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю [51] або Центр протидії дезінформації при РНБО України, як являється її робочим органом, який забезпечує зазначену протидію не лише щодо поточних, але й також відносно потенційних загроз [52], разом з тим дослідження особливостей діяльності та адміністративно-правового статусу даних суб'єктів не відноситься до предмету даного дисертаційного дослідження.

Разом з тим, з метою удосконалення адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України, а також її Апарату, пропонується внесення змін до ст. 8 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», зокрема у ч. 5 доцільно закріпити положення про те, що до основних завдань Апарату Ради національної безпеки і оборони України належить:

- опрацювання пропозицій, що вносяться на розгляд Ради національної безпеки і оборони України з питань, що належать до її компетенції;
- підготовка матеріалів на розгляд Ради національної безпеки і оборони України;
- підготовка проектів рішень Ради національної безпеки і оборони України;
- контроль за виконанням рішень Ради національної безпеки і оборони України;
- контроль за виконанням актів Президента України, забезпечення якого покладається на Секретаря Ради національної безпеки і оборони України.

Також окремо необхідно наголосити на важливості інформаційного супротиву країні-агресору з боку Служби інформаційної безпеки та кібербезпеки в структурі РНБО України та згаданому Центру протидії дезінформації при РНБО України [52]. Зазначені Служба і Центр здійснюють заходи з протидії і

запобігання загрозам національній безпеці в інформаційній сфері, виконують завдання із забезпечення інформаційної безпеки. Проте вони не дублюють один одного, а, як Ейлерові кола, доповнюють. Якщо названа Служба, виконуючи апаратні завдання, переймається переважно стратегічними питаннями інформаційної безпеки, то Центр – аналітикою та дискурсом змісту реальних і потенційних інформаційних загроз, конкретною практичною діяльністю щодо протидії та запобігання їм. Нині Центр активно залучений до протидії російській воєнній агресії. А, торкаючись засобів такої інформаційно-запобіжної та проти дезінформаційної діяльності, не слід упускати роль Інформаційно-аналітичної системи (ІАС) “СОТА” – Головного ситуаційного центру держави. ІАС “СОТА” створено та введено в експлуатацію Апаратом РНБО України. За її допомогою здійснюється координація роботи всіх органів нашої держави. Система забезпечує 20 напрямів інформаційної безпеки і національної безпеки зокрема. Вона є інструментарієм управління ризиками в галузі національної безпеки та оборони Української держави [53].

Не можливо оминути увагою ще одну важливу інституцію, за допомогою якої здійснюється стратегічне управління всіма воєнізованими формуваннями держави та деякими правоохоронними органами, а саме Ставку Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, як було утворену указом Президента України в день початку широкомасштабної збройної агресії росії проти України. Ставку було утворено на заміну Воєнного кабінету РНБО України, що припинив здійснення відповідної діяльності [54]. Такий підхід до визначення адміністративно-правового статусу РНБО України та Ставки, як ключових елементів забезпечення національної безпеки і оборони, сприятиме посиленню можливостей України у запеклій боротьбі проти агресора.

Адміністративно-правовий статус РНБО України, її Апарату та персональний склад визначаються ст. 107 Конституції України. Досліджуваний орган здійснює координацію та контролює діяльність органів державної влади у сфері забезпечення національної безпеки і оборони. У своїй діяльності РНБО України керується Конституцією та законодавством України, міжнародними

договорами, укладеними від імені України та ратифікованих Верховною Радою України, а також указами та розпорядженнями Президента України.

Хоча РНБО України є консультативно-дорадчим органом при Президентові України, даний орган виконує низку стратегічно важливих функцій, включаючи координацію діяльності державних інституцій. Тому сам адміністративно-правовий статус даного органу, та його місце у системі суб'єктів публічної адміністрації, що забезпечують національну безпеку, залишаються невизначеними до кінця.

Основними функціями РНБО України виступають наступні:

1) подання пропозицій Президенту України відносно формування та реалізації основних питань внутрішньої і зовнішньої політики у сфері забезпечення національної безпеки і оборони

2) здійснення координації та контролю за діяльністю органів державної влади у сфері забезпечення національної безпеки і оборони в умовах мирного часу;

2) здійснення координації та контролю за діяльністю органів державної влади у сфері забезпечення національної безпеки і оборони у разі введення воєнного, надзвичайного стану та виникнення кризових ситуацій, що містять загрозу для національної безпеки України.

У грудні 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України Про внесення змін до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» яким було частково змінено адміністративно-правовий статус РНБО України [55], що викликало низку суперечок серед політиків та науковців. Зазначене було обумовлене тим, що відповідні зміни не повною мірою враховували політичну структуру парламентсько-президентської республіки, а деякі стратегічно важливі повноваження було віднесено до компетенції Президента України, з одночасною втратою РНБО України механізму колегіального прийняття та ухвалення рішень.

Також Рада національної безпеки і оборони України має право «приймати рішення з питань заходів політичного, економічного, військового,

інформаційного, різного характеру відповідно до масштабів потенційних та реальних загроз національним інтересам України; про оголошення стану війни, загальної чи часткової мобілізації, введення воєнного стану чи надзвичайного стану», а також даний орган наділений повноваженнями щодо прийняття рішень «щодо невідкладних заходів з розв'язання кризових ситуацій, які загрожують національній безпеці» [25].

Згідно переліку до функцій, які визначаються у Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», зазначений орган:

«1) розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які згідно до Конституції та законів України, Концепції національної безпеки України, Військової доктрини України, стосуються сфери національної безпеки та оборони та подає пропозиції до Президента України відповідно до її досліджень;

2) здійснює поточний контроль за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки та оборони, подає Президенту України відповідні висновки та пропозиції;

3) залучає до аналізу інформації посадових осіб та спеціалістів з органів виконавчої влади, державних установ, наукових установ, підприємств та організацій усіх форм власності;

4) ініціює розробку нормативних актів та документів з питань національної безпеки та оборони, узагальнює практику їх застосування та результати перевірок їх виконання;

5) координує та контролює передачу центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також економіку країни на роботу в умовах воєнного або надзвичайного стану;

6) координує та контролює діяльність місцевих органів влади в межах повноважень, наданих під час введення воєнного стану чи надзвичайного стану;

7) координує та контролює діяльність органів виконавчої влади щодо відбиття збройної агресії, організації захисту населення та забезпечення його життєдіяльності, захисту життя, здоров'я, конституційних прав, свобод та

законних інтересів громадян, підтримання громадського порядку у воєнного стану та надзвичайного стану та у випадку кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України;

8) координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у боротьбі з корупцією, забезпеченням громадської безпеки та боротьбою зі злочинністю з питань національної безпеки та оборони» [25].

Для виконання зазначених функцій РНБО України має законодавчо визначену юрисдикцію, тобто систему прав та обов'язків, які визначають повноваження даного органу відповідно до завдань, покладених на нього Конституцією України та законами України.

Якщо проаналізувати вказані функції, то можливо побачити, що РНБО України фактично не належить до жодної гілки влади і виступає лише в якості консультативно-дорадчого органу при Президентові України, але одночасно має можливість втручатися в окремі аспекти діяльності системи органів державної влади.

В якості основних завдань Ради національної безпеки і оборони України можливо виділити наступні:

- визначення ключових національних інтересів та пріоритетів;
- визначення внутрішніх або зовнішніх загроз національній безпеці та обороні;
- розроблення програм та створення стратегій щодо забезпечення національної безпеки і оборони;
- координація діяльності публічної адміністрації та інших суб'єктів під час планування та реалізації заходів щодо впровадження рішень з питань захисту національних інтересів.

РНБО України також відповідає за виконання наступних завдань: організація взаємодії та інтеграція всіх суб'єктів системи забезпечення національної безпеки і оборони України; здійснення стратегічного прогнозування з усіх питань, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки України, та планування відповідних заходів; забезпечення координації у сфері

управління державними інституціями в умовах надзвичайних ситуацій та кризових явищ [56].

Раду національної безпеки і оборони України також приймає участь у підготовці проектів урядових рішень та їх оцінці щодо реалізації у сфері національної безпеки і оборони. Важливість зазначеного завдання не можна недооцінювати в період реформування Збройних Сил України та правоохоронної системи нашої держави. Через Раду національної безпеки і оборони України, її комітети та інші консультативно-дорадчі органи можна узгоджувати позиції з питань подальшого соціального і державного розвитку, а також досягати компромісів.

РНБО України є одним з небагатьох державних органів, основні засади існування та правового статусу якого закріплено Конституцією України, а тому в умовах відсутності комплексної системи стримувань та противаг для суб'єктів публічної влади в Україні, даний орган сприяє посиленню політичного впливу Президента України

Тому за характером своєї діяльності РНБО України, не входячи до складу виконавчої гілки влади, наділений повноваженням щодо впливу та втручання у діяльність органів виконавчої влади, які залучаються до сфери забезпечення національної безпеки в Україні [57].

Таке втручання може бути лише одностороннім, оскільки законодавець не визначив відповідальність РНБО України у разі виникнення загроз чи небезпек національній безпеці або заподіяння шкоди національній безпеці внаслідок виконання рішень, покладених на органи виконавчої влади.

Роль досліджуваного органу у здійсненні стратегічного управління національною безпекою важко переоцінити. Однак слід зауважити, що існує потреба в окремій науковій роботі щодо перегляду статусу цієї інституції та зосередження уваги на системі тих органів державної влади, що забезпечують національну безпеку.

Саме на це був спрямований Указ Президента України «Питання Управління Ради національної безпеки і оборони України» від 14 жовтня 2005

року, яким було затверджено нову структуру Апарату РНБО України [24]. Важливим аспектом у діяльності всієї системи органів виконавчої влади та їх взаємодії з іншими суб'єктами публічної адміністрації стало Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 21 грудня 2006 року, який визначив організаційно-правові засади діяльності Кабінету Міністрів України [58].

Наприклад, ст. 26 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» визначає основні засади взаємодії Уряду з такими органами як: Рада національної безпеки і оборони України, а також іншими консультативними чи дорадчими допоміжними органами і службами, утворення яких відноситься до повноважень Президента України.

У даній нормі зазначається, що Кабінет Міністрів України взаємодіє з, Радою національної безпеки і оборони України, консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами і службами, утворення яких відносять до компетенції Президента України [58]. Іншими словами, закон фактично прирівнює Раду національної безпеки і оборони до консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб Голови держави. Таким чином, досліджуваний орган фактично отримав відповідну юридичну характеристику як консультативно-дорадчого органу, що утворений при Президентові України та який наділений відповідними повноваженнями.

У контексті вищевикладеного, слід підкреслити, що РНБО України не є складовою системи органів виконавчої влади і не має чітко визначеної юрисдикції щодо окремих питань у сфері забезпечення національної безпеки, а тому цей орган сформований при Президентові України і, по суті, він виступає консультативно-дорадчим органом та своєрідним аналогом Секретаріату Президента України. Одночасно слід зазначити, що РНБО України не має входити до структури Секретаріату Президента України, оскільки такий підхід буде нівелювати ті функції, які зараз покладаються на даний орган.

Крім того, ст. 26 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» визначає, що посадові та службові особи апарату РНБО України, Секретаріату Президента України, консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і

служб, утворення яких відноситься до повноважень Президента України, не мають повноважень щодо надання доручень Кабінету Міністрів України, членам Кабінету Міністрів України або ж втручатися в їхню діяльність, відповідно Уряд повинен забезпечувати виконання лише тих рішень РНБО України, які вводяться в дію відповідними указами Президента України [58].

Це також означає, що фактично юрисдикція РНБО України відносно органів виконавчої влади у галузі національної безпеки майже відсутня, що входить у певну суперечність з положеннями ч. 1 ст. 107 Конституції України, де зазначено, що досліджуваний орган координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері забезпечення національної безпеки та оборони. У свою чергу, зазначене обумовлює те, що РНБО України фактично обмежена виключно повноваженнями Президента України, а тому виступає в якості допоміжного органу, не в якості міжгалузевого органом, який уповноважений самостійно реалізовувати завдання та функції у сфері забезпечення національної безпеки.

Цікавим з точки зору наукового аналізу є те, що частина 3 статті 26 передбачає, що члени Кабінету Міністрів України та керівники інших органів виконавчої влади, за згодою Прем'єр-міністра України, можуть входити до складу консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, утворення яких відноситься до повноважень Президента України.

Тому Рада національної безпеки та оборони України фактично має можливість опосередковано залучати до своєї діяльності посадових, службових осіб та спеціалістів різноманітних органів виконавчої влади, державних установ, підприємств та організацій, а також наукових установ, для реалізації повноважень, що закріплюються у нормах Конституції України та Закону України «Про Раду національної безпеки та оборони України».

Таким чином основні засади взаємодії Ради національної безпеки та оборони України та системи органів виконавчої влади полягають у закріпленні в Законі України «Про Кабінет Міністрів України» положень про те, що:

- РНБО України здійснює координацію та контроль за діяльністю органів виконавчої влади у сфері забезпечення національної безпеки та оборони в державі;

- Кабінет Міністрів України повинен забезпечувати виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України, які затверджуються шляхом видання відповідного указу Президента України;

- Секретаріат Кабінету Міністрів України повинен відповідати на запити, що надходять від консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів та служб, утворення яких відноситься до повноважень Президента України, а також надавати їм інформацію, яка є необхідною для реалізації ними покладених завдань та функцій;

- члени Кабінету Міністрів України, а також керівники інших органів виконавчої влади, за погодженням з Прем'єр-міністром України, можуть входити до складу консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів та служб, утворення яких відноситься до повноважень Президента України, та приймати участь у роботі зазначених органів і служб на громадських засадах, а також , здійснювати інші свої повноваження [58].

Після час затвердження 14 вересня 2020 року Президентом України Стратегії національної безпеки України було визначено принципи та механізми державного і громадського контролю за її реалізацією. Зокрема, чітко визначено відповідних суб'єктів управління та контролю:

- Президент України;
- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Рада національної безпеки і оборони України (в межах своєї компетенції);
- правоохоронні та розвідувальні органи, утворені відповідно до законодавства України;
- Збройні Сили України та інші військові формування;
- центральні органи виконавчої влади України;

- інші органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, а також органи місцевого самоврядування;
- представники громадянськості [59].

Таким чином, можна сказати, що Рада національної безпеки і оборони, яку очолює Президент України, посідає особливе місце в системі органів забезпечення безпеки та оборони. Даний орган є спеціально уповноваженим конституційним органом державної влади, який не відноситься до жодної з гілок влади та який здійснює координацію та контроль за діяльністю усіх суб'єктів сектору безпеки і оборони та відіграє важливу роль у стратегічному управлінні обороною держави та її забезпеченням.

РНБО України також спрямовує і контролює діяльність органів виконавчої влади щодо відсічі збройного нападу, захисту життя, здоров'я, конституційних прав, свобод та законних інтересів громадян, організації захисту населення та забезпечення його життєдіяльності, забезпечення публічного порядку під час введення воєнного або надзвичайного стану, а також в умовах виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці та обороноздатності України.

Згідно положень Закону України " Про Раду національної безпеки і оборони України», даній орган розглядає всі питання, пов'язані з національною безпекою України, однак механізм цієї діяльності наразі не визначений; існує потреба у суттєвих змінах визначення адміністративно-правового статусу РНБО України на законодавчому рівні; потребує посилення ролі РНБО, зокрема, розширення меж її відповідальності за формування, реалізацію та координацію державної політики у сфері забезпечення національної безпеки.

Ключовим питанням в організації координації та контролю за діяльністю публічної адміністрації у сфері забезпечення національної безпеки і забезпечення стійкості держави є конституційний розподіл повноважень між суб'єктами владних повноважень в державі (переважно між Президентом України, РНБО України та Урядом), а також здійснення управління відповідною системою суб'єктів з єдиного центру з питань національної безпеки і оборони.

Адже, як зазначалося вище, паралельне функціонування декількох однорівневих координаційних центрів або суб'єктів які наділені схожими владними повноваженнями створюватиме протиріччя та підвищуватиме ризик нестабільності та дезорганізації відповідної системи [60, С. 206].

Попередній досвід останнього десятиріччя щодо протидії гібридній агресії з боку росії та поширенню COVID-19 вже виявив певні недоліки в механізмах координації діяльності різних суб'єктів у кризових ситуаціях, зокрема органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, неурядових підприємств, організацій та установ.

Конституцією України, повноваження у сфері забезпечення національної безпеки та антикризового управління покладаються на Президента України, РНБО України та Кабінет Міністрів України. Зокрема, Президент України забезпечує національну безпеку і здійснює безпосереднє управління у сфері національної безпеки і оборони [22]. Також, згідно Закону України «Про національну безпеку України», управління у сфері забезпечення національної безпеки і оборони здійснюється Президентом України в межах його конституційних повноважень [35].

Одночасно у Конституції України зазначається, що Рада національної безпеки і оборони України здійснює координацію і контроль за діяльністю органів виконавчої влади у сфері забезпечення національної безпеки і оборони. При цьому в Законі України «Про національну безпеку України» передбачено, що в умовах введення воєнного або надзвичайного стану, а також в особливий період або при виникненні кризових ситуаціях, що загрожують національній безпеці і оборони України, Рада національної безпеки і оборони України здійснює координацію та контроль за діяльністю органів виконавчої влади та розглядає пропозиції щодо введення загальних або персональних спеціальних економічних або інших обмежувальних заходів відповідно до закону. Крім того, в особливий період може створюватися окремий стратегічний орган воєнного управління обороною, що передбачено частиною третьою статті 14 вищезазначеного Закону України [35]. Водночас питання реалізації завдань та

функцій РНБО України щодо координації діяльності публічної адміністрації на етапах забезпечення готовності, запобігання загрозам або відновлення функціонування системи публічного управління після подолання кризових ситуацій чітко не визначена у законодавстві.

Згідно положень ст. 116 Конституції України, на Кабінет Міністрів України покладаються завдання щодо спрямування та координації роботи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, вжиття низки заходів щодо забезпечення національної безпеки та обороноздатності України, публічного порядку та протидії злочинності [22].

У Кодексі цивільного захисту України передбачено, що Рада національної безпеки і оборони України та Кабінет Міністрів України координують діяльність органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту в межах своєї компетенції. Для забезпечення координації діяльності суб'єктів публічної адміністрації, а також підприємств, установ та організацій у сфері техногенно-екологічної безпеки, захисту територій і населення, запобігання надзвичайним ситуаціям і реагування на них передбачено створення міжвідомчих на різних рівнях управління. Наприклад, Кабінет Міністрів України наділений повноваженнями щодо створення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій. Закон визначає цивільний захист як функцію держави, спрямовану на захист територій, населення, навколишнього природного середовища та майна від наслідків надзвичайних ситуацій шляхом запобігання їх виникненню, ліквідації несприятливих наслідків, а також надання відповідної допомоги населенню як в умовах мирного часу так і під час введення воєнного стану [61].

Відповідно, функція координації діяльності різних суб'єктів владних повноважень у сфері забезпечення національної безпеки та цивільного захисту розподілена між РНБО України та Кабінетом Міністрів України залежно від ситуації, що виникла. Українське законодавство чітко не визначає можливості залучення недержавних суб'єктів та громадськості до протидії загрозам або координації такої діяльності.

Президентом України у жовтні 2019 року також було створено Комісію з питань координації євроатлантичної інтеграції України. Відповідним Указом також було призначено національних координаторів з різних питань, пов'язаних зі співробітництвом України та НАТО, в тому числі у щодо забезпечення розбудови національної стійкості, за даним напрямком обов'язки національного координатора було покладено на заступника Секретаря Ради національної безпеки і оборони України [62].

Однак такий підхід видається надто вузьким за обсягом, оскільки він регулює лише один аспект координації публічної адміністрації з питань, пов'язаних з розбудовою національної стійкості на національному рівні, а саме міжнародне співробітництво. При цьому основні проблеми в одо забезпечення координації відповідної діяльності залишаються невирішеними.

Наприклад, в Україні було створено Національний координаційний центр кіберзахисту як робочий орган РНБО України. Його основними завданнями було визначено забезпечення координації та контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень, які долучаються до забезпечення кібербезпеки [63].

Відповідні нормативні документи визначають комплекс завдань у сфері кіберстійкості критичної інфраструктури та кіберзахисту, підтримання належного стану готовності суб'єктів забезпечення кібербезпеки до застосування превентивних заходів боротьби з кіберзлочинністю та виконання покладених на них завдань з протидії кіберзагрозам, формулювання концептуальних засади та рекомендацій щодо посилення ефективності заходів з виявлення та усунення чинників, що створюють потенційні та реальні загрози у сфері кібербезпеки, розроблення та впровадження відповідних планів, програм та стратегій щодо попередження та нейтралізації кіберзагроз.

Ситуація, що склалася, суттєво ускладнює забезпечення комплексного підходу та широкої взаємодії у протидії всім видам загроз і небезпек, що є базовим принципом стійкості держави. Національним інститутом стратегічних досліджень в аналітичній доповіді «Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України» [64], зазначається про відсутність

чіткості у структурі, цілях і завданнях системи забезпечення національної безпеки, а також процедурах взаємодії між суб'єктами системи забезпечення національної безпеки у мирний час та під час кризових ситуацій, що унеможлиблює ефективне функціонування системи забезпечення національної безпеки та є основною перешкодою на шляху формування та реалізації політики національної безпеки. З цих та багатьох інших причин стало зрозуміло, що найважливіша складова системи національної безпеки – сектор безпеки і оборони – не сформованою належним чином і відповідна система не готова до повноцінного функціонування як самостійна одиниця, управління якою має відбуватись з єдиного центру. Сукупність проблем в організації системи національної безпеки України, антикризового управління та державного управління ускладнюють впровадження системних механізмів забезпечення стійкості держави до внутрішніх та зовнішніх загроз [65, С. 386]

Передумовою для успішної реалізації державної оборонної політики є наявність єдиного незалежного органу з управлінськими функціями, відповідального за даний напрямок [66]. Деякі іноземні держави обирають шлях створення комітетів або рад з питань оборонного менеджменту з відповідним політичним статусом та сукупністю повноважень, беручи до уваги конкретні обставини в країні. В деяких іноземних державах не роблять інституційного розмежування між організаційними структурами і функціями управління. У Великій Британії, наприклад, оборонний менеджмент здійснюється Радою з питань оборонного менеджменту при Міністерстві оборони країни. У свою чергу, у Франції за оборонний менеджмент відповідають два комітети Міністерства оборони: Фінансовий комітет, який займається питаннями фінансування відповідної сфери діяльності, та Комітет з оборонних інвестицій, який очолює міністр оборони. Однак, незважаючи на організаційні особливості, оборонний менеджмент законодавчо врегульований, і на всіх рівнях визначено ступінь відповідальності цивільних і військових керівників.

Бажано створити в РНБО України такий підрозділ, як Служба оборонного менеджменту, забезпечений відповідними системами інформаційно-аналітичного забезпечення та відповідним управлінським персоналом [67]

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи викладене у розділі, вбачається за доцільне зазначити що одним із найактуальніших завдань держави у сфері національної безпеки і оборони України є послідовне реформування сектору забезпечення національної безпеки і оборони України. Зазначене реформування має відображати реалії сучасного життя та державотворення і визначати основні напрями, структуру, принципи, завдання, права та обов'язки, форми і методи, відповідальність конкретних інституцій та організацій, що займаються питаннями забезпечення національної безпеки і оборони України. Аналіз витоків нормативно-правового регулювання правового статусу Ради національної безпеки і оборони України та аналіз наукових досліджень у цій сфері дозволяє визначити перспективні напрями розвитку публічного управління у сфері національної безпеки і оборони в Україні, до який можливо віднести наступні:

- створення інституційної та нормативно-правової бази, що повинна включати систематизацію законодавства у сфері національної безпеки і оборони, вдосконалення існуючих та впровадження нових правових норм, що визначатимуть юридичну та політичну відповідальність у цій сфері;

- розвиток та налагодження механізмів взаємодії між органами виконавчої влади та іншими суб'єктами у сфері забезпечення національної безпеки і оборони, розширення співробітництва у цій сфері з міжнародними організаціями та іншими державами, підвищення ролі громадського сектору в управлінні зазначеною сферою;

- розвиток та вдосконалення інфраструктурної бази державного управління у сфері національної безпеки і оборони України.

Вказані напрямки мають також реалізовуватись також шляхом внесення відповідних змін до законодавства, що регулює адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.

Аналіз законодавства та поглядів науковців, щодо адміністративно-правового статусу досліджуваного органу, дає можливість стверджувати, що Рада національної безпеки і оборони України – це спеціальний державний орган, що утворений для забезпечення реалізації повноважень Президента України з формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки і оборони, а також загальної координації системи публічної адміністрації у зазначеній сфері.

Проведене дослідження системи забезпечення національної безпеки України свідчить, що Рада національної безпеки і оборони України є важливим елементом цієї системи та одним із центральних учасників політичного життя України. Рада національної безпеки і оборони України функціонує не лише як координаційний орган з питань національної безпеки і оборони, а й як виразник важливих політичних рішень у контексті подання відповідних пропозицій Президенту України щодо формування та реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері забезпечення національної безпеки і оборони. РНБО України є єдиним органом, повноваження якого обмежені сферою національної безпеки і оборони, а тому повинна мати більші можливості для управління та контролю за іншими суб'єктами системи забезпечення національної безпеки і оборони в цьому контексті. Це питання видається досить важливим, оскільки його вирішення дозволить уникнути дублювання діяльності інших суб'єктів владних повноважень у сфері забезпечення національної безпеки і оборони.

Важливим питанням на сьогоднішній день має стати доповнення Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» щодо внесення змін до ст. 5 «Голова Ради національної безпеки і оборони України» де закріпити положення про те, що Голова РНБО України обирається двома третинами голосів від загальної кількості персонального складу цього органу шляхом

таємного голосування. Голова цього колегіального органу повинен обиратися членами РНБО України, що демократизуватиме його діяльність.

Одночасно, з метою удосконалення адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України, а також її Апарату, пропонується внесення змін до ст. 8 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», зокрема у ч. 5 доцільно закріпити положення про те, що до основних завдань Апарату Ради національної безпеки і оборони України належить: опрацювання пропозицій, що вносяться на розгляд Ради національної безпеки і оборони України з питань, що належать до її компетенції; підготовка матеріалів на розгляд Ради національної безпеки і оборони України; підготовка проектів рішень Ради національної безпеки і оборони України; контроль за виконанням рішень Ради національної безпеки і оборони України; контроль за виконанням актів Президента України, забезпечення якого покладається на Секретаря Ради національної безпеки і оборони України (див. Додаток А). Крім того, існує необхідність переглянути місце даного органу у системі публічної адміністрації, оскільки його статус не повинен обмежуватись виключно дорадчими повноваженнями, а їх обсяг має бути розширений для надання можливості повноцінної реалізації функцій по здійсненню координації і контролю суб'єктів владних повноважень у сфері забезпечення національної безпеки і оборони України.

РОЗДІЛ 2

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

2.1. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України

Поставлена у дисертаційному дослідженні мета щодо визначення адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України обумовлює необхідність теоретичного визначення такої юридичної категорії як «адміністративно-правовий статус», яка обумовлена такими поняттями як «статус» та «правовий статус».

Поняття «статус» науковці досить часто відносять до сфери юриспруденції. У тлумачних словниках можливо зустріти визначення статусу як правового становища осіб або організацій, установ тощо; становища індивіда або групи осіб щодо інших індивідів або груп у соціальній системі; встановленого нормами права положення суб'єктів, сукупність їх прав і обов'язків [68, С. 572].

Проте дана категорія використовується багатьма науками, а тому вона має більш широке значення. Адже у філософії поняття «статус» визначається як соціальний, співвідносний стан (позиція) індивідууму або групи в соціальній системі, що визначається низкою ознак, специфічних для даної системи (економічних, професійних, етнічних та інших) [69, С. 342].

З точки зору соціологів, статус визначає місце особистості в системі суспільних відносин, її права і свободи, можливості для всебічного розвитку і застосування своїх здібностей, основні функції особистості як суб'єкта суспільних відносин, розкриває її діяльність в основних сферах життя і, нарешті, дає оцінку її діяльності з боку суспільства в кількісних і якісних показниках, а також самооцінку, що може збігатися або не збігатися з оцінкою суспільства [70, С. 112].

Політологія розглядає дану категорію як комплексний показник становища певного прошарку, групи чи індивідів в соціальній системі, один з найважливіших параметрів соціальної стратифікації [71, С. 400].

З точки зору економістів статус являє собою сукупність певних ознак, серед яких: визначеність організаційно-правової форми суб'єкта господарювання, що характеризується метою та складом засновників, правовим режимом майна, організацією управління та умовами і обсягом відповідальності; майнова відокремленість; легалізація існування в якості суб'єкта господарювання; самостійна відповідальність за результати господарювання; самостійність в господарському обороті, яка передбачає свободу вибору видів діяльності, незалежність [72, С. 195].

Зазначене свідчить про те, що такі поняття як «статус» та «правовий статус» необхідно відмежовувати, одночасно перше з названих понять є більш ширшим та охоплює інше, як один з підвидів. Тому більш широкі визначення поняття статус, які зустрічаються у наукових джерелах, є більш вдалим. Наприклад, автор згоден з тим, що статус можливо визначити як місце або стан кого-небудь чи чого-небудь, тобто становище [73, С. 218] або ж як положення, стан чого-небудь або будь-кого: «статус людини», «статус особи», «статус громадянина», «статус органу» тощо [74, С. 578]. У свою чергу, поняття «правовий статус» входить до змісту поняття «статус», так само як і «соціальний статус», «політичний статус», «економічний статус» та ін.

Особливу увагу в контексті даного дослідження заслуговує поняття «правовий статус», що обумовлено дискусійністю даного питання та відсутності єдності поглядів у науковців на дану проблематику. Так, науковці характеризують правовий статус як багатоаспектну категорію, що має загальний, універсальний характер, включає статуси різних суб'єктів правовідносин, до яких відносяться публічна адміністрація, суспільство, юридичні та фізичні особи. Також у наукових джерелах зазначається, що правовий статус відображає як положення суб'єктів у відповідній системі правовідносин, так і їх індивідуальні особливості. На їх думку, правовий статус не може бути

реалізований без обов'язків, що кореспондуються правам, без юридичної відповідальності в необхідних випадках, без правових гарантій, а також ця категорія визначає права і обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів, для відкриття нових шляхів для їх вдосконалення [75, С. 149]. Також правовий статус характеризують як комплексну інтеграційну категорію, що відображає взаємовідносини суб'єктів суспільних відносин, особи і суспільства, громадянина і держави, індивіду та колективу, а також інші соціальні зв'язки [76 С. 397]. Інакше розуміє зміст правового статусу Н. М. Оніщенко, який вважає, що правовий статус – це система законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків суб'єкта суспільних відносин [77, С. 366]. Цікавим є визначення запропоноване А. В. Панчишиним, який пропонує визначити правовий статус як багатоаспектну, комплексну, універсальну категорію, що має чітку стабільну структуру, та встановлює характер і принципи взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою, а також, шляхом визначення прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, визначає місце суб'єкта в системі правовідносин [78, С. 95].

Актуальними для сучасної правової науки залишається розуміння сутності та співвідношення таких категорій як «правовий статус», «правове становище», «компетенція», «повноваження» тощо. Розглядаючи співвідношення правового статусу та правового становища, можливо дійти висновку про те, що категорія «правовий статус особи» є більш вузькою, оскільки виступає частиною (ядром) поняття «правове положення особи». Проте в деяких джерелах правовий статус асоціюється зі стабільним правовим станом суб'єкта, а правове становище розглядається як динамічний розвиток сукупності прав і обов'язків особи, що зумовлено її вступом до тих чи інших правовідносин [79, С. 124]. Також можливо зустріти думки щодо ототожнення понять «правовий статус» та «правове становище» із компетенцією або із повноваженнями [80, С. 272].

Із зазначеного питання науковцями також досить часто висловлюються більш категоричні погляди. Зокрема, можливо дійти висновку, що науковці

вважають, що «правовий статус» і «правове становище» – це два окремих терміни з різним змістом. Наприклад, дослідники зазначають на доцільності виділення терміну «правовий статус» для загальної характеристики становища громадянина або організації в суспільстві, оскільки термін «правове становище» частіше застосовується для характеристики особи або організації у певному колі суспільних відносин [81, С. 123]. Інші науковці вказують, що у такому розмежуванні немає особливої потреби, оскільки полісемантичність, змістовне подвоєння терміну не сприяє чіткому сприйняттю і аналізу однієї з вихідних категорій правознавства. На їх думку, розмежування необхідно проводити не між правовим статусом і правовим становищем однієї й тієї ж особи, а між правовим статусом (становищем) різних осіб або організацій [82, С. 609]. Враховуючи зазначене, можливо погодитись з думкою В. А. Миколенко про можливість підтримати точку зору останньої групи вчених, враховуючи етимологічну тотожність слів «становище» і «статус», та необхідність внесення чіткості у науковий категоріальний апарат [83, С. 81-86].

У теорії права до правового статусу відносять сукупність ознак, які А.В. Панчишин пропонує визначити наступним чином: правовий статус має універсальний характер, оскільки поширюється на всіх суб'єктів; він відображає особливості особи та держави як учасників суспільних відносин та ступінь і характер їх взаємодії; права та свободи, що складають основу статусу, не можуть реалізовуватись без інших компонентів – обов'язків та відповідальності; правовий статус забезпечує системність прав, свобод та обов'язків; елементи структури правового статусу є взаємозалежними та взаємодіючими; правовий статус характеризується відносною стабільністю [78, С. 96]. Він пропонує досить вдалу класифікацію видів правових статусів на:

- загальний (конституційний), який визначається конституцією є єдиним і стабільним для всіх суб'єктів, а зміна залежить від волі законодавця, також він є базовим, вихідним для решти статусів;

- спеціальний (родовий) статус відображає особливості правового становища певних суб'єктів або їх категорій та базується на загальному;

- галузевий статус характеризує особливості прав та обов'язків суб'єктів стосовно певної сфери суспільних відносин, що надає можливість виділити адміністративно-правовий, цивільно-правовий, фінансово-правовий, кримінально-правовий та інші статуси;

- індивідуальний статус фіксує можливості та обов'язки конкретного суб'єкта та виступає сукупністю персоніфікованих прав і обов'язків [78, С. 97].

При дослідженні адміністративно-правового статусу РНБО України необхідно відмітити, що за своїми характеристиками характером він є галузевим статусом окремого суб'єкта владних повноважень, що ґрунтується на загальному конституційному та родовому статусах. Тобто адміністративно-правовий статус зазначеного суб'єкта владних повноважень обумовлений конституційними положеннями та правовим регулюванням сфери суспільних відносин щодо адміністрування національної безпеки та оборони в Україні.

У юриспруденції можливо зустріти визначення таких видів правового статусу як «конституційно-правовий статус» [84, С. 20]; «соціально-правовий статус» [85, С. 10]; «кримінально-процесуальний статус» [86, С. 146]; «міжнародно-правовий статус» [87, С. 53] тощо. Ці види можливо віднести до так званого «галузевого статусу», який характеризує особливості прав та обов'язків суб'єктів стосовно певної сфери суспільних відносин, тобто він конкретизує загальний статус нормами галузевого законодавства, що також надає можливість виділити «адміністративно-правовий статус» [78, С. 97], який можливо пов'язати з наявністю у конкретного суб'єкта сукупності прав і обов'язків, що передбачені адміністративним правом. Відносно даної категорії В. К. Колпаков вказує, що поняття «адміністративно-правовий статус» охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються даною особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [88, С. 194].

У наукових джерелах за суб'єктами розрізняють правовий статус: а) фізичних осіб; б) юридичних осіб; в) держави; г) іноземців, осіб без громадянства; д) статус біженців; е) статус українських громадян, які перебувають за кордоном; є) професійний та посадовий статус [78, С. 97]. Безпосередньо заслуговує на увагу така категорія як адміністративно-правовий статус юридичної особи, якою являється Рада національної безпеки і оборони України. Можливо погодитись з думкою про необхідність визначення чи є вони частиною державного механізму чи ні; яким видом діяльності вони займаються та чи є вони самостійними організаційними одиницями або включені у більш складну організаційну структуру [89, С. 27].

Також у теорії адміністративного права досить проблемним є визначення елементного складу адміністративно-правового статусу суб'єкта. Переважно поняття «елемент» розуміється науковцями як об'єкт, що входить до складу певної системи. Тому під елементами адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України слід розуміти такі складові адміністративно-правового статусу, які у своїй сукупності визначають змістовну юридичну характеристику суб'єкта адміністративних правовідносин, а також вказують на особливості та відмінність від інших суб'єктів. На думку науковців, визначення елементів статусу повинно відповідати вимогам їхньої автономності, крім того, визначення елементів статусу державних органів здійснюється шляхом аналізу ознак органу як суб'єкта управління, коли ці ознаки розглядаються як об'єктивна передумова правового статусу [90, С. 299].

Щодо елементів складу правового статусу суб'єктів адміністративно-правових відносин існують різні погляди у наукових джерелах, дослідниками визначається різна кількість таких елементів, а деякі з них пропонують об'єднувати елементи адміністративно-правового статусу в певного роду блоки. Наприклад В.Б. Авер'янов до поняття «адміністративно-правовий статус» відносить комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права, та наголошує, що необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового

статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються даною особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [88, С. 194].

В різних наукових джерелах зустрічається велика кількість поглядів щодо віднесення тих чи інших елементів до структури адміністративно-правового статусу, якщо їх узагальнити, то можливо крім прав і обов'язків віднести до вказаних елементів такі як: ціль утворення, завдання, компетенцію та функції суб'єкта; гарантії реалізації повноважень; правові та неправові форми і методи діяльності; форму правових актів, порядок їх прийняття та введення в дію; порядок взаємодії з іншими суб'єктами; матеріальне та фінансове забезпечення; обмеження та юридична відповідальність при здійсненні діяльності; внутрішньоорганізаційні зв'язки та підпорядкування, а також правовий режим здійснення внутрішніх процесів управління.

Слід зазначити, що викладені вище положення щодо елементного складу адміністративно-правового статусу стосуються різного роду суб'єктів адміністративно-правових відносин: як фізичних так і юридичних осіб. Враховуючи, що Рада національної безпеки і оборони України в системі адміністративних правовідносин виступають як юридична особа, необхідно більш детально розглянути позиції дослідників щодо даної категорії суб'єктів.

Визначення адміністративно-правового статусу юридичних осіб значна кількість науковців проводить з урахуванням позиції запропонованої Д. М. Бахрахом, який виділяє в адміністративно-правовому статусі державних колективних суб'єктів можна виділити три головних блоки: а) цільовий; б) структурно-організаційний; в) компетенційний (компетенцію). Перший елемент адміністративно-правового статусу державного органу дослідник пов'язує з юридично закріпленими цілями, завданнями і функціями. До другого він відносить нормативне регулювання порядку утворення, легалізації, реорганізації, ліквідації суб'єктів, їхньої підпорядкованості і передачі з відання одних організацій у підпорядкування інших, встановлення і зміни їх організаційних структур, права на організаційне самовизначення, процедуру

діяльності і права на офіційні символи. А останній – компетенцію, визначає як частину правового статусу колективних суб'єктів, що складається із сукупності владних повноважень щодо певних предметів відання [89, С. 98]. Дещо відмінної точки зору дотримується А. А. Стародубцев, який, у свою чергу, деталізує запропонований підхід та пропонує розглядати правовий статус за такими блоками: а) цільовий; б) структурно-організаційний; в) функції та повноваження; г) функціональний; д) відповідальність [91, С. 86].

Проте запропоноване визначення елементного складу адміністративно-правового статусу державних органів є не єдиним у юридичній науці. Наприклад, до елементів правового статусу публічного суб'єкта відносять: 1) порядок формування; 2) процедуру припинення діяльності; 3) характеристику компетенції суб'єкта, а також хід і способи її реалізації; особливості правового стану, що відрізняють від інших публічних суб'єктів – носіїв державної влади [92, С. 68]. Також існують пропозиції до правового статусу державного органу відносити правові норми, що регулюють діяльність даних органів; закріплення місця, ролі та призначення органу в державному механізмі; повноваження щодо реалізації покладених функцій [93, С. 70-71]. Елементами правового статусу також називають: 1) місце суб'єкта у суспільстві та державі, соціально-політичну роль та призначення; 2) загальну правосуб'єктність як підставу включення того чи іншого суб'єкта, що вступає у відповідній правовій якості у правовідносини; 3) компетенцію як елемент правового статусу, що займає центральне місце в загальній юридичній характеристиці будь-якого суб'єкта права та слугує метою встановлення такого статусу; 4) гарантії стабільності та реальності правового статусу суб'єктів права [94, С. 43-45].

Представники юридичної науки пропонували до правового статусу державних органів відносити наступні елементи:

- 1) політичну та державно-правову характеристику органу держави;
- 2) місце різних видів органів у загальнодержавній системі, диференціація систем, підсистем та видів органів, їх співвідношення;
- 3) основи взаємовідносин органів між собою;

- 4) важливі принципи організації та діяльності державних органів;
- 5) основи компетенції; 6) види правових актів державних органів [95, С. 66].

Одночасно, визначення адміністративно-правового статусу та елементів пов'язане з наявністю деяких проблем, на які звертають увагу дослідники. До останніх відносять: невизначеність, низький рівень правової захищеності суб'єктів, відсутність реальних гарантій, неспроможність владних органів забезпечити та гарантувати інтереси громадян. Крім того, правовий статус дестабілізується під впливом соціальної напруги, політичного протистояння, зростання рівня злочинності, екологічних катастроф та шоків методів проведення різноманітних реформ [78, С. 97].

Підводячи підсумки, за результатами аналізу наведених у даній роботі результатів наукових теоретико-методологічних досліджень щодо розуміння сутності категорій «правовий статус», «адміністративно-правовий статус» та елементів, можливо відзначити, що основне призначення категорії «адміністративно-правовий статус», що відноситься до Ради національної безпеки і оборони України, спрямований на деталізацію особливих ознак даного суб'єкта владних повноважень та дозволяє акцентувати увагу саме на ролі та місці у системі публічної адміністрації та на те, чим вони відрізняються від інших державних органів [96, С. 657]. Враховуючи відсутність єдиного підходів, а також різноманітність поглядів на визначення елементів, можливо констатувати, що переважно у наукових джерелах адміністративно-правовий статус суб'єкта, переважним чином, визначається через систему закріплених в нормативних актах прав та обов'язків (повноважень), а також відповідальності [97, С. 38]. Стосовно інших елементів погляди науковців відрізняються, що обумовлено специфікою кожного окремого суб'єкта, а тому вбачається за доцільне окремо сформулювати поняття адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України, а також його елементи, наступним чином.

Під адміністративно-правовим статусом Ради національної безпеки і оборони України автор пропонує розуміти систему закріплених у законодавстві ознак, які визначають роль, місце та призначення у системі публічного адміністрування, вказують на відмінність від інших державних органів та порядок взаємодії між ними. На думку автора, викладене обумовлює обов'язковість дослідження: нормативно-правового регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України; прав, обов'язків та юридичної відповідальності Ради національної безпеки і оборони України; особливості взаємодії Ради національної безпеки і оборони України з іншими органами публічної адміністрації. До елементів адміністративно-правового статусу РНБО України пропонується віднести: мету утворення цього органу та діяльності; його завдання та повноваження; сукупність прав і обов'язків; юридичну відповідальність самого органу та його посадових і службових осіб; особливості внутрішньоорганізаційної структури та взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень, що буде детальніше розглянуто в інших розділах даної роботи.

Оскільки адміністративно-правовий статус є досить складною категорією, що характеризується системністю, універсальністю та комплексністю, в діяльності Ради національної безпеки і оборони України він відіграє важливу роль, адже за допомогою визначаються сукупність прав і обов'язків, а також гарантії їх реалізації, визначаються принципи взаємодії зазначеного органу з іншими органами публічної адміністрації та місце в системі публічної адміністрації. Подальша розробка та удосконалення правового регулювання статусу даного органу сприятиме підвищенню системності та стабільності у сфері публічного адміністрування національної безпеки та оборони, а також забезпечить суб'єктам відносин у даній сфері гарантії забезпечення прав та запобігатиме зловживанням.

Адміністративно-правовий статус досліджуваного державного органу є лише одним зі зрізів правового статусу суб'єкта права та регламентується, зокрема, правовими нормами адміністративного законодавства України, а тому

є галузевим. РНБО є учасником суспільних відносин у галузі функціонування виконавчої влади та на її стику із президентською владою, - коли не сперечаючись виходити з того, що теорія “трьох гілок влади” застаріла і президентська влада не лише в президентській, а й у змішаній республіці, насамперед у період здійснення президентом особливих повноважень у воєнний час, виявляється максимально рельєфно.

Доцільно звернути увагу на роботи науковців щодо визначення адміністративно-правового статусу РНБО України [42] та особливості діяльності цього органу щодо забезпечення національної безпеки України в умовах запровадження воєнного стану [98]. Наприклад, В.Л. Федоренко, визначав досліджуваний орган як організовану та взаємоузгоджену ієрархічну структуру, яка представлена персональним складом, члени якого що наділені власними дискреційними повноваженнями, а також Секретарем РНБО України та апаратом даного органу [99]. У свою чергу В. І. Цокланом, при вивченні питань щодо структури РНБОУ, зауважив, що до цієї структури відносяться такі спеціальні суб'єкти як: Голова РНБО України – Президент України, Секретар РНБО, члени РНБО, з числа визначених законодавством осіб та у відповідності до займаних посад, крім того, до структури даного органу також відноситься його апарат [100]. Про те, що РНБО України є ефективним інструментом забезпечення реалізації повноважень Президента України у сфері забезпечення національної безпеки і оборони держави, свідчить той факт, що зазначений орган безпосередньо очолює Президент України, який у відповідності до ст. 106 Конституції України наділений певними повноваженнями з питань забезпечення національної безпеки і оборони держави:

«- забезпечує державну незалежність, національну безпеку та правонаступництво держави;

- забезпечує лідерство у сферах національної безпеки та оборони держави;
- очолює Раду національної безпеки та оборони України» [22].

За результатами аналізу функцій Ради національної безпеки і оборони України можливо зазначити, що даний орган є частиною президентської владної

вертикалі і на практиці має можливість втручатися і впливати на діяльність інших органів у сфері національної безпеки і оборони.

РНБО України має можливість ініціювати створення різних допоміжних органів та запускати у процес підготовки та прийняття відповідних рішень. Наприклад, Президент України своїм Указом «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2015 року «Про створення та забезпечення діяльності Головного ситуаційного центру України»» [101] підтримав ініціативу утворення Головного ситуаційного центру України. Також ним було видано Указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 лютого 2015 року «Про додаткові заходи щодо зміцнення національної безпеки України»» [102], відповідно до якого було утворено Воєнний кабінет РНБО України як робочим орган в особливий період.

Фактично РНБО України має право ініціювати створення органів, що мають допоміжні або консультативні повноваження та відносяться до системи суб'єктів, що забезпечують національну безпеку і оборону на правах окремих структур, що підпорядковані або підконтрольні виключно керівництву або апарату досліджуваного органу.

Персональний склад РНБО України визначається Президентом України, але Конституція України також конкретно визначає персональний склад цього органу за певними посадами у державних органах, зокрема це стосується Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра внутрішніх справ України Міністр закордонних справ України та Голови Служби безпеки України, також його складу можуть входити керівники інших центральних органів виконавчої влади. Президент України також затверджує функції, штатну чисельність та структуру Апарату РНБО України, а його посадові чи службові особи визнаються державними службовцями.

За діяльність РНБО України відповідає Секретар, який забезпечує організацію роботи та виконання рішень цього органу. Він також має заступників, які призначаються на посаду та звільняється з посади за рішенням

Президента України. Важливим є те, що чинне українське законодавство передбачає призначення на ці посади як цивільних, так і військовослужбовців.

Секретарю безпосередньо підпорядковується Апарат РНБО України, який здійснює поточне організаційне та інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності даного органу. Апарат РНБО України наділений повноваженнями щодо:

- підготовки необхідних матеріалів для розгляду на засіданнях РНБО України, проектів відповідних рішень, а також указів Президента України щодо введення в дію рішень РНБО України у разі необхідності;

- підготовка до розгляду на засіданнях РНБО України питань що стосуються пріоритетів формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки і оборони, а також щодо координації діяльності публічної адміністрації з попередження, виявлення та протидії загрозам інтересам суспільства і держави або національній безпеці;

- забезпечення здійснення моніторингу за станом реалізації рішень РНБО України;

- підготовка основних стратегічних документів у сфері забезпечення національної безпеки і оборони України, а також внесення пропозицій щодо уточнення положень або внесення змін до Воєнної доктрини України, стратегій військової безпеки, концепції діяльності Збройних Сил України, а також інших військових формувань чи правоохоронних органів, проектів концепцій та планів по їх реалізації, а також інших документів, що стосується сфери забезпечення національної безпеки та оборони;

- узагальнення та аналіз діяльності Збройних Сил України а також інших військових формувань чи правоохоронних органів, оцінка їх готовності до виконання покладених на них законодавством завдань, визначення ступеня реалізації правоохоронними органами заходів щодо протидії злочинності;

- прийняття участі у підготовці проектів міжнародних договорів, нормативно-правових актів, а також інших документів щодо забезпечення

національної безпеки та оборони чи підготовка висновків за результатами опрацювання проектів зазначених актів.

Під час виконання своїх функцій Секретар Ради національної безпеки і оборони України має право:

- одержувати від державних органів та інших установ, підприємств чи організацій документи, звітні дані, письмові висновки, а також та інші матеріали що стосуються питань забезпечення національної безпеки і оборони;
- приймати участь під час розгляду органами державної влади питань, які стосуються організації забезпечення національної безпеки і оборони;
- залучати за необхідності, представників міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, спеціалістів та науковців, в тому числі на договірних засадах, до опрацювання окремих проблемних питань забезпечення національної безпеки і оборони [25].

Секретар РНБО України у відповідності до положення про апарат цього органу має наступні повноваження:

- забезпечує підготовку та внесення пропозицій до перспективних та поточних планів діяльності РНБО України;
- координує роботу щодо з підготовки та проведення засідань РНБО України;
- забезпечує взаємодію тимчасових міжвідомчих комісій, консультативних та робочих органів РНБО України;
- вносить розгляд Президента України проекти рішень РНБО України, відповідних указів про введення в дію зазначених рішень РНБО України, а також інших документів що стосуються питань забезпечення національної безпеки і оборони;
- доповідає Президенту України та членам РНБО України про стан виконання рішень досліджуваного органу;
- подає пропозиції або рекомендації з питань забезпечення національної безпеки та оборони держави до органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

- порушує питання про притягнення до відповідальності посадових чи службових осіб за результатами здійснення моніторингу за станом виконання рішень РНБО України тощо.

Посадові повноваження заступників Секретаря РНБО України, функції, права та обов'язки консультативно-дорадчих і робочих органів даного органу визначаються Президентом України. Максимальна гранична чисельність Апарату РНБО України становить 237 штатних одиниць. Сам Апарат РНБО України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, а також самостійний баланс та рахунки в банківських установах.

Також до компонентів структури РНБО України необхідно віднести її членів, які у відповідності до чинного законодавства уповноважені:

- вносити на розгляд РНБО України пропозиції щодо розгляду та вирішення питань, які відносяться до їх компетенції;
- надавати висновки і рекомендації, а також та брати участь у голосуванні з питань, що розглядаються РНБО України;
- здійснювати попередню підготовку питань до порядку денного та приймати участь у їх розгляді;
- приймати участь у плануванні заходів щодо здійснення діяльності РНБО України;
- надавати, в межах своєї компетенції, висновки та пропозиції щодо проектів рішень РНБО України;
- забезпечувати координацію та контроль за реалізацією рішень РНБО України.

Рада національної безпеки і оборони України є колегіальним органом державної влади зі спеціальними повноваженнями, основним завданням якого є координація діяльності публічної адміністрації у сфері національної безпеки і оборони України. Персональний склад даного органу визначається Президентом України шляхом видання указу, одночасно, частина членів РНБО України призначається за посадою, інша частина - особисто Президентом України.

Проведений аналіз структури та основних структурних елементів зазначеного органу дає можливість погодитися з науковцями, які зазначають про те, що в РНБО України існує ієрархічна структура, яка представлена Головою, Секретарем, її членами та Апаратом, а між ними існують усталені структурні, доктринальні та інші зв'язки, які покликані забезпечити діяльність даного органу у сфері забезпечення національної безпеки та оборони в державі.

Аналізуючи адміністративно-правовий статус РНБО України в його сучасному вигляді, ми виходимо з того, що правові норми адміністративного законодавства (закони та підзаконні акти) встановлюють і закріплюють адміністративно-правові відносини, в яких безпосередньо бере участь зазначений суб'єкт правовідносин. Тому, наскільки це можливо і в межах даного дослідження, необхідно визначити питання щодо: утворення даного органу, перелік його повноважень, їх обсяг, повноваження його структурних та допоміжних елементів, систему прав та обов'язків органу, питання юридичної відповідальності тощо, про що автором вже зазначалося в опублікованих результатах досліджень [103].

2.2. Нормативно-правове регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України

Дослідження нормативно-правового регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України вимагає розгляду засад правового регулювання, як системоутворюючої категорії. Її змісту приділялась увага багатьма науковцями-правниками, що пропонували визначення поняття «правове регулювання».

Тимчасова окупація росією частини території України (Автономної Республіки Крим, міста Севастополь, окремих районів Донецької та Луганської областей) підриває політичну, економічну і соціальну стабільність у країні, призводить до численних людських жертв, масштабних порушень прав і свобод людини, завдає величезних матеріальних збитків громадянам України, суб'єктам

господарювання, суспільству в цілому. Тому, дослідження адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки та оборони України сьогодні є особливо актуальним, що також підтверджується результатами проведеного анкетування та інтерв'ювання осіб, які задіяні у секторі безпеки і оборони. Серед яких більшість (51 % опитаних) до існуючих недоліків в системі правового та організаційно-управлінського забезпечення діяльності Ради національної безпеки і оборони України відносять недосконалість нормативно-правових актів, що регламентують безпосередню діяльність Ради національної безпеки і оборони України (див. Додаток – Б).

Так, науковці зазначають, що правове регулювання – це здійснюваний за допомогою системи правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів та ін.) результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою їхнього впорядкування, охорони, розвитку відповідно до суспільних потреб [75, С. 165]. О. М. Мельник, визначає правове регулювання як здійснюваний всією системою юридичних засобів державно-владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку [104, С. 31]. С. В. Бобровник деталізує зміст даної категорії та визначає її як особливий різновид соціального регулювання, що: має визначений предмет, тобто сферу відносин, які усвідомлюються суб'єктами і мають для них і суспільства важливе значення; здійснюється нормативно закріпленими способами, які характеризують як активне право, так і пасивне право суб'єкта (дозволи), пасивний обов'язок вчиняти правомірні дії в інтересах уповноваженої сторони (зобов'язання); забезпечується певними методами, що координують дії учасників суспільних відносин, характеризуючи їх рівне становище у сфері права, або визначають їх субординаційну підлеглість у процесі використання прав і вдосконалення обов'язків, підкреслюючи цим наявність в одного із суб'єктів владних повноважень; стосується діяльності визначених суб'єктів, якими можуть бути фізичні, посадові, юридичні особи, органи держави та держава в цілому; визначає межі державно-правового втручання у суспільні відносини, має цілеспрямований, організаційний та

упорядкований характер; здійснюється за допомогою системи правових засобів, які в сукупності визначаються як механізм правового регулювання [105, С. 497-498].

Розробці питань правового регулювання та змісту приділяли свою увагу багато науковців, а обсяги даного дослідження, на жаль, не дозволяють розкрити позиції кожного з них. Багатьом з проаналізованих автором позицій притаманні спільні риси, зокрема більшість дослідників тим чи іншим чином вказують, що правове регулювання являє собою певного роду вплив на суспільні відносини, який здійснюється за допомогою правових (юридичних) засобів і має своєю метою впорядкування цих відносин. Тому пропонується у контексті даного дослідження правове регулювання розглядати як владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, який здійснюється державою за допомогою всіх юридичних засобів та норм позитивного права, а також вплив на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їх прав та обов'язків, встановлення певних дозволів та заборон, затвердження певних правових актів тощо [106, С. 30].

Таким чином, до нормативно-правового регулювання адміністративно-правового статусу РНБО України пропонується відносити вплив держави на сукупність суспільних відносин, які стосуються: встановлення місця досліджуваного органу в системі публічного управління; визначення меж його повноважень та компетенції; реалізації даним органом прав та обов'язків, встановлення порядку його взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень, юридичними та фізичними особами; визначення особливостей юридичної відповідальності даного органу, а також формування правил поведінки його посадових та службових осіб.

Вчені відносять до предмету правового регулювання адміністративного права суспільні відносини управлінського характеру. Науковці зазначають, що адміністративне право покликане врегульовувати – відносини у сфері забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних

осіб [107, С. 36]. Тому можливо запропонувати до предмету нормативно-правового регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України відносити суспільні відносини, що пов'язані з її утворенням та функціонуванням.

З правовим регулюванням безпосередньо пов'язана така категорія як «механізм правового регулювання», який забезпечує ефективність правового впливу на відповідні суспільні відносини. Такий вплив здійснюється за допомогою правових засобів – правових явищ, які виражаються в інструментах та діяннях, і сприяють задоволенню інтересів суб'єктів права, досягненню соціально корисних цілей, до яких належать: норми права, принципи, юридичні факти, правозастосовчі акти, суб'єктивні права, юридичні обов'язки, заходи заохочення і покарання та інші [76, С. 164].

Відносно елементів механізму правового регулювання дослідниками пропонується два підходи до їх визначення. Відповідно до першого (широкого) механізм правового регулювання охоплює досить широку сукупність елементів, що спрямовані на впорядкування суспільних відносин: а) норми права; б) нормативно-правові акти; в) юридичні факти; г) правовідносини; г) тлумачення; д) реалізація права; е) законність; є) правосвідомість; ж) правова культура; з) правомірна поведінка; и) протиправна поведінка; і) юридична відповідальність. Другий (вузький) підхід включає в себе лише ті елементи, що складають основу регулятивної функції права: норми права, нормативно-правові акти, правовідносини, реалізацію права, законність [108, С. 105-106]. У наукових джерелах також можливо зустріти варіації зазначених підходів, що містять якісь додаткові елементи або навпаки – не включають деякі з перерахованих.

Крім того, у літературі багато уваги приділяється також стадіям правового регулювання, до яких багато авторів включає:

- 1) регламентацію суспільних відносин (розробку та прийняття правових норм, які формулюють правила поведінки для учасників суспільних відносин);
- 2) виникнення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків;

3) реалізацію (фактичне використання) суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

Це співвідноситься з таким поглядом Ю. В. Кривицького на систему елементів механізму правового регулювання, що включає: 1) норми права; 2) правовідносини; 3) акти застосування; 4) акти тлумачення норм права, при цьому останні два елементи він визначає як факультативні [109, С. 74-78]. Враховуючи, що у зазначеній системі правовідносини є залежним елементом від норм права, оскільки регулюються останніми, можливо стверджувати, що у правовому регулюванні саме норми права відіграють одну з ключових ролей.

Норми права які спрямовані на забезпечення нормативно-правового регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України містяться у різних нормативно-правових актах, які пропонується розглянути системно. Нормативно-правові акти, що можуть мати відношення до визначення статусу Ради національної безпеки і оборони України, можливо класифікувати за ієрархічним принципом: Конституція України; закони України; укази і розпорядження Президента України; акти Верховної Ради та Ради Міністрів Автономної Республіки Крим; постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України та інших органів державної влади; акти центральних та місцевих органів виконавчої влади; рішення органів місцевого самоврядування. Особливе місце в даній системі посідають рішення судових інстанцій, а також загальновизнані принципи та норми міжнародного права.

При дослідженні нормативно-правового регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України особливе місце посідає Конституція України. Адже Конституція України є базовим джерелом адміністративного та адміністративно-процесуального законодавства, що можливо пов'язати з деякими особливостями даного нормативно-правового акту.

В першу чергу, це наділення Основного закону вищою юридичною силою, адже в ст. 8 Конституції України ній проголошується, що вона має найвищу

юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй [22]. У Конституції України визначаються загальні засади діяльності усіх гілок влади та їх взаємодії.

Щоправда, Основний Закон повною мірою не визначає адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.

Проблеми правового статусу РНБО України та окремі правові питання її функціонування досліджувалися науковцями за окремими напрямками, наприклад В.О. Антонов досліджував конституційно-правові засади формування та становлення системи забезпечення національної безпеки України в умовах сучасних викликів та загроз [16], В.Й. Пашинський зазначає, що РНБО України є «самостійним спеціально уповноваженим конституційним органом державною влади, як не належить до жодної із гілок влади» [110], О.Г. Трембовецький та Д.Ю. Гулеватий вказують, що РНБО України, з урахуванням геополітичних змін, має суттєві повноваження подавати Президенту України відповідні пропозиції щодо залучення усіх гілок державної влади, при реагуванні на існуючі військово-політичні виклики, ризики та загрози, які обумовлюють небезпеку для національної безпеки нашої держави у прикордонному просторі [111].

Заходи щодо реагування на виклики загрози національній безпеці України в умовах воєнного стану пропонували О. Є. Цевельов, дослідивши досвід прикордонної служби Фінляндії, яка, у разі виникнення військової загрози, виконує функції військового формування, а мирний час є звичайним правоохоронним органом, а також Республіки Азербайджан, де у складі прикордонної служби є військові підрозділи які перебувають в зоні воєнного конфлікту в Нагорному Карабаху та являють собою прототип прикордонних військ [112]. Також З. Гбур стверджує, що за допомогою оперативно вжитих заходів з боку публічної адміністрації стан системи національної безпеки залишається контрольованим, проте запаси стійкості безпекової системи все більше знижується з кожним днем війни, що являє собою відчутну загрозу [98].

Одночасно, слід враховувати, що конституційні норми завжди розвиваються та конкретизуються у законодавстві. Нормативно-правове

регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України, крім Конституції України, відповідно забезпечується законами. Враховуючи відсутність впорядкування більшості адміністративно-правових норм у законодавстві, можливо стверджувати, що адміністративне право є однією з найменш систематизованих галузей системи права України. Разом з тим, адміністративно-правовий статус зазначеного органу базується і на деяких положеннях систематизованого (кодифікованого) законодавства. Під останнім розуміють впорядковане та удосконалене законодавство та інший нормативно-правовий матеріал, за допомогою оброблення й викладення за певною системою у вигляді збірників (довідників) актів (предметних, системно-предметних, хронологічних тощо) чи у формі зведених (зібраних) кодифікованих актів [113, С. 14-15].

Необхідно відзначити досить велику кількість законів України, які мають значення для дослідження адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України. В цілому їх можливо класифікувати, в залежності від мети та завдань правового регулювання, на законодавчі акти, що визначають:

- конституційні засади здійснення політики у сфері національної безпеки та оборони України;
- концептуальні засади забезпечення національної безпеки та оборони України;
- правове регулювання будівництва та реформування Збройних Сил України та інших військових формувань;
- законодавче забезпечення діяльності оборонно-промислового комплексу;
- правові основи забезпечення державної безпеки;
- демілітаризацію та демократизацію складових сектору безпеки держави;
- правове забезпечення участі України у міжнародній миротворчій діяльності, співробітництва у військовій і військово-технічній сферах;
- соціальний захист військовослужбовців, учасників інших військових формувань та членів їх сімей;

- забезпечення законності і правопорядку у Збройних Силах України та інших військових формуваннях.

До першої групи законодавчих актів, що визначають конституційні засади здійснення політики у сфері національної безпеки та оборони України, слід віднести Декларацію про державний суверенітет України [1], постанову Верховної Ради Української РСР «Про проголошення незалежності України» [114] та Конституцію України [22]. До тих законів, що визначають концептуальні засади забезпечення національної безпеки та оборони України відносяться в першу чергу такі як: Закон України «Про основи національної безпеки України» [8], Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [48], Закон України «Про оборону України» [115], Закон України «Про організацію оборонного планування» [116], Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [117], Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» [25], Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» [118], Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» [119].

У свою чергу правове регулювання будівництва та реформування Збройних Сил України визначається: Законом України «Про Збройні Сили України» Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» [120], Законом України «Про альтернативну (невійськову) службу» [121], Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [122], Законом України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [123], Законом України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» [124], Законом України «Про особливості приватизації підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України» [125], Законом України «Про використання земель оборони» [126] тощо.

Законодавче забезпечення діяльності оборонно-промислового комплексу здійснюється на підставі: Закону України «Про державне оборонне

замовлення» [127], Закону України «Про космічну діяльність» [128] та низки підзаконних нормативно-правових актів.

Правові основи забезпечення державної безпеки містяться у: Законі України «Про Службу безпеки України» [129], Законі України «Про розвідку» [130], Законі України «Про контррозвідувальну діяльність» [131], Законі України «Про боротьбу з тероризмом» [132], Законі України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» [133], Законі України «Про інформацію» [134], Законі України «Про державну таємницю» [135], Законі України «Про Національну систему конфіденційного зв'язку» [136], Законі України «Про страховий фонд документації України» [137], Законі України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» [138] тощо.

Засади демілітаризації та демократизації складових сектору безпеки держави визначаються: Законом України «Про Державну прикордонну службу України» [139], Законом України «Про державний кордон України» [140], Законом України «Про виключну (морську) економічну зону України» [141], Законом України «Про прикордонний контроль» [142], Законом України «Про Державну спеціальну службу транспорту» [143], Кодексом цивільного захисту [61] та ін.

Правове забезпечення участі України у міжнародній миротворчій діяльності, співробітництва у військовій і військово-технічній сферах ґрунтується на таких законах як: Закон України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» [144], Закон України «Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав» [145], Закон України «Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України» [146], Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [147].

Соціальний захист військовослужбовців, учасників інших військових формувань та членів їх сімей визначаються у: Законі України «Про соціальний і

правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [148], Законі України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [149], Законі України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист» [150], Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [151], Законі України «Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей» [152] тощо.

У свою чергу, забезпечення законності і правопорядку у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, ґрунтуються на положеннях: Закону України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України» [153], Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» [154], Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [155], Закону України «Про запобігання корупції» [156].

Законодавчі акти мають велике значення для визначення адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України, оскільки даний орган було створено відповідним Законом України ще в березні 1998 року, тобто практично через два роки після ухвалення Конституції України і на восьмому році нашої незалежності. У розділі V Конституції «Президент України» закріплено конституційно-правовий статус цього органу державної влади – Ради національної безпеки і оборони України. Йдеться про правові норми ст. 107, що складається з восьми частин, Основного закону України. На виконання положень Конституції України [22] й прийнято Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» [25], який є зразком конституційного закону (ч. 7 ст. 107) [22] і який послідовно, відповідно до архітекτονіки даного дослідження уточнює права, обов'язки та повноваження, а також інші юрисдикційні питання діяльності цього державного органу, зокрема адміністративно-правові.

Так на законодавчому рівні адміністративно-правовий статус закріплено у Конституції України [22], а також Законі України «Про Раду національної безпеки і оборони України» [25]. Відповідно до положень вищезазначених

нормативно-правових актів, Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом при Президентові України з питань забезпечення національної безпеки і оборони. Однак К. В. Тарасенко відстоює інше визначення, на його думку, РНБО України – це «загальнодержавний, цілісний, системний, спеціалізований, міжвідомчий («надвідомчий»), комплексний та колегіальний орган державної влади України, який координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в межах Конституції та Законів України» [157, с. 87].

Таким чином, у будь-якому випадку, правове та доктринальне визначення РНБО України полягає в тому, що вона є координуючим органом з питань забезпечення національної безпеки і оборони держави. Правові засади діяльності Ради національної безпеки і оборони України прямо визначені у ст. 2 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України». У відповідності до вказаної норми, вказаний орган у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, міжнародними угодами України, які ратифіковані Верховною Радою України, а також указами і розпорядженнями Президента України.

Крім того, своїм рішенням РНБО України затверджує Регламент Ради національної безпеки і оборони України, який вводиться в дію указом Президента України. Порядок діяльності даного органу визначається на підставі норм Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» та Регламентом Ради національної безпеки і оборони України. Крім вищевказаних Конституції України та Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», діяльність даного органу також регулюється Законом України «Про організацію оборонного планування», Законом України «Про основи національної безпеки», Законом України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» та іншими законами.

Адміністративно-правовий статус будь-якого державного органу, включаючи РНБО України, визначається на підставі положень законодавства і є складною правовою конструкцією, що складається з багатьох елементів. Однак

одним із ключових елементів конституційного статусу РНБО є її структура, яка уже була вище розглянута у даній роботі.

Автором названо лише частину законодавчих актів, які мають окремі положення щодо визначення адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України. Вони, як правило, визначають права та обов'язки даного органу, управлінських структур та посадових осіб у відповідних сферах правового регулювання. Деякі з перелічених законів встановлюють механізми взаємодії досліджуваного органу з іншими органами публічної адміністрації.

Нормативно-правове регулювання статусу Ради національної безпеки і оборони України також забезпечується указами і розпорядженнями Президента України. Переважна більшість даних документів стосуються питань організаційно-розпорядчого характеру та безпосередньо не впливають на адміністративно-правовий статус зазначених органів. Тому розглянемо саме ті укази Президента України, які мають суттєве значення до досліджуваної проблеми.

Президент України також є Головою РНБО України, його повноваження визначені у статті 11 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України». Важливим елементом адміністративно-правового статусу РНБО України є її обов'язки, функції та повноваження. Обов'язки зазначеного органу полягають у наступному: подання Президентові України пропозицій щодо формування та реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері забезпечення національної безпеки і оборони держави; здійснення координації та контролю за діяльністю публічної адміністрації у сфері забезпечення національної безпеки і оборони в мирний час та в умовах воєнного або надзвичайного станів, а також при виникненні кризових ситуацій.

У свою чергу, Президент України приймає укази та розпорядження, які або безпосередньо впливають на діяльність Ради національної безпеки і оборони України та інших суб'єктів забезпечення національної безпеки та

обороздатності держави, або ж ухвалює рішення, які приймаються досліджуваним органом.

До першої категорії можливо віднести значну кількість відповідних указів, серед яких, як приклад, можливо навести ті, що було прийнято після повномасштабного вторгнення російських військ у лютому 2022 року на територію України:

- Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [158];

- Указ Президента України «Про загальну мобілізацію» від 24 лютого 2022 року № 65/2022 [159];

- Указ Президента України «Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань» від 24 лютого 2022 року № 66/2022 [160];

- Указ Президента України «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки» від 11 травня 2023 року № 273/2023 [161] тощо.

Також велика кількість Указів Президента України відносяться до другої категорії та пов'язані з ухваленням рішень, які приймаються РНБО, так протягом останнього часу відмічається збільшення кількості таких нормативно-правових актів, серед яких можливо як приклад навести наступні: «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 лютого 2022 року «Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України» від 24 лютого 2022 року № 70/2022 [162]; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану» від 19 березня 2022 року № 152/2022 [163]; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій» від 19 березня 2022 року № 153/2022 [164]; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 травня 2022 року «Про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» від 11 травня 2022 року № 326/2022 [165]; «Про

рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 червня 2022 року «Про затвердження Положення про Реєстр осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів), порядок його формування і ведення» від 29 червня 2022 року № 459/2022 [166]; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 січня 2023 року «Щодо стану виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України з питань енергетичної безпеки та невідкладних заходів із забезпечення роботи національної економіки під час осінньо-зимового періоду 2022/23 року в умовах особливого періоду» від 13 січня 2023 року № 18/2023 [167]; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 22 лютого 2023 року «Про застосування секторальних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до фінансових установ Російської Федерації» від 22 лютого 2023 року № 89/2023 [168]; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2023 року «Про результати перевірки територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки Збройних Сил України» від 17 серпня 2023 року № 491/2023 [169] та ін.

Відносно постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України можливо зазначити, що їх роль зводиться до конкретизації окремих положень, які містяться у законодавстві, та визначають адміністративно-правовий статус РНБО. Умовно їх можливо поділити на дві групи, що стосуються: порядку діяльності органів безпеки та оборони в окремих вузько визначених сферах публічного адміністрування, а також загальних питань діяльності усіх органів виконавчої влади.

До першої групи можливо віднести постанови Кабінету Міністрів України становлять ті, що визначають окремі аспекти адміністративно-правового статусу органів безпеки та оборони в окремих вузько визначених сферах публічного адміністрування. Як приклад можливо навести наступні постанови: «Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану» від 28 лютого 2022 року № 169 [170]; «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану» від 5

вересня 2023 року № 953 [171]; «Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими» від 11 березня 2022 року № 257 [172]; «Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань гуманітарного розмінування» від 14 лютого 2023 року № 136 [173].

До другої групи постанов Кабінету Міністрів України, що визначають загальні питання діяльності усіх органів виконавчої влади та мають певний вплив на досліджувану проблему, відноситься велика кількість підзаконних актів (повний перелік яких не дозволяють навести обсяги даної роботи), серед яких можливо назвати, як приклад, декілька наступних: «Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів» від 17 березня 2004 року № 326 [174]; «Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій» від 12 березня 2005 року № 179 [175]; «Про затвердження Порядку використання електронних довірчих послуг в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях державної форми власності» від 19 вересня 2018 року № 749 [176]; «Деякі питання документування управлінської діяльності» від 17 січня 2018 року № 55 [177].

До нормативно правового регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України можливо також віднести нормативно-правові акти цього відомства. Щоправда ними не встановлюється адміністративно-правовий статус, а конкретизуються та деталізуються положення актів вищої юридичної сили. В цілому вони приймаються для реалізації адміністративно-правового статусу, а не для його закріплення, а також існує необхідність їх затвердження указами Президента України.

Крім тих нормативно-правових актів, що визначають адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України та про які вже було зазначено вище, до відповідної системи правового регулювання можливо також віднести норми міжнародного права, які включають як загальні положення та принципи багатосторонніх міжнародних угод, так і ті міжнародні договори,

що безпосередньо стосуються сфери публічного адміністрування в сфері забезпечення національної безпеки та обороноздатності держав та учасником яких є Україна. Основною групою міжнародних договорів у визначеній сфері виступають міжнародні договори, що стосуються проблем функціонування глобальної системи безпеки від різноманітних проявів тероризму, екстремізму або інших радикальних течій, а також ті які визначають порядок та звичаї ведення війни.

Основними складовими концепції колективної безпеки є система загальновизнаних норм та принципів міжнародного права, які містяться у Статуті ООН, що визначає систему колективних заходів із запобігання та усунення загроз, а також комплекс колективних дій міжнародної спільноти щодо роззброєння [178, с. 133]. Міжнародні стандарти встановлюють рамки співробітництва на міжнародному, регіональному, міждержавному та національному рівнях в управлінні ризиками, які стосуються безпеки, також ними визначається зміст міжнародної безпеки та здійснюється ідентифікація джерела загроз. Основна мета відповідних міжнародних норм права - це запровадження стандартизації національного законодавства держав у сфері безпеки відповідних держав-членів, що входить до тих чи інших міжнародних організацій та створення глобальної мережу правової взаємодії та координації спільної діяльності.

Відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй 1945 року, метою цієї організації є підтримання міжнародного миру і безпеки. З цією метою ООН вживає колективних заходів для попередження та усунення загрози миру і припинення актів агресії, розбудовує партнерські відносини між державами на основі поваги принципів рівноправності народів і самовизначення, підтримує міжнародне співробітництво для розв'язання глобальних проблем гуманітарного, соціального, економічного та культурного характеру [179]. Варто зазначити, що саме Статут ООН встановив принцип незастосування сили або погрози силою, який користується широкою підтримкою у міжнародній спільноті. Статут ООН у сфері забезпечення міжнародного миру та безпеки

виступає універсальним правовим актом. Міжнародні документи ООН, прийняті Генеральною Асамблеєю ООН, застосовується для реалізації комплексу заходів з протидії сучасним загрозам міжнародній безпеці (наприклад, тероризм, екстремізм, використання ядерної зброї, піратство,, тощо. Найбільш значимими документами у вказаній сфері виступають:

- з питань забезпечення миру і безпеки: Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 1948 року [180]; Декларація про право народів на мир від 1984 року [181];

- з питань забезпечення ядерної безпеки: Конвенція про ядерну безпеку від 1994 року [182]; Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму від 2005 року [183];

- з питань протидії тероризму: Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 1979 року [184], Декларація про заходи ліквідації міжнародного тероризму від 1994 року [185]; Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 1997 року [186], Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 1999 року [187], Резолюція 58/81 від 2003 року [188] та Резолюція № 59/46 від 2004 року «Заходи з ліквідації міжнародного тероризму» [189];

- з питань протидії екстремізму: Резолюція № 68/127 «Світ проти насильства та екстремізму» від 2013 року [190];

- з питань захисту авіації та судноплавства: Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден від 1970 року [191], Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації від 1971 року [192], Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства від 1988 року.

У численних резолюціях Рада Безпеки ООН розробила та сформулювала свої рекомендації щодо міжнародного права для забезпечення міжнародної та національної безпеки. Зазначені резолюції ухвалюються для реагування на існуючі та виявлення потенційних безпекових викликів, наприклад, шляхом запровадження санкцій або обмежувальних заходів.

На підставі зазначених міжнародних документів держави-члени ООН розробляють плани та стратегії по забезпеченню національної безпеки. Ці документи, як правило, визначають джерела загроз для національної безпеки та оборони, визначають зміст національної безпеки, а також підкреслюють важливість співпраці на міжнародному, регіональному та національному рівнях в управлінні безпековими ризиками. Хоча в різних країнах існують певні відмінності в розумінні самого поняття «національна безпека», в більшості норм національного законодавства та відповідних стратегічних документах зазначається, що національна безпека - це захист держави та її громадян. Нормативно-правові та стратегічні документи переважної більшості держав використовують термін «національна безпека» як ключове поняття.

Необхідно також відмітити, що правові документи Ліги Націй залишаються актуальними і сьогодні, як першої міжнародної організації, метою якої було забезпечення миру і безпеки в усьому світі та визначення низки важливих міжнародних стандартів у відповідній сфері. Відповідні норми містяться в таких документах, як: Брюссельська декларація про закони і звичаї війни 1874 року [193], Правила ведення повітряної війни 1923 року [194], Протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних та інших подібних газів і бактеріологічних засобів 1925 року [195]. Звичайно, деякі з них вже не відповідають реаліям сьогодення, але в цих документах закладено гуманістичні засади ведення війни і забезпечення міжнародної та національної на основі мінімізації людських жертв або страждань.

Одним з головних пріоритетів безпекової політики нашої держави та ключовим орієнтиром її зовнішньої політики є інтеграція до ЄС. Також визначальним фактором зовнішньої політики є інтеграція до військово-політичного блоку НАТО, до якого входять майже всі держави-члени ЄС, що визначає і гарантує збереження національного суверенітету та протидію зовнішнім загрозам для держав-членів [64].

Значні зусилля органів державної влади у міжнародному співробітництві спрямовані на досягнення нашою державою стандартів, необхідних для її вступу

до ЄС та НАТО, з одночасним забезпеченням взаємовигідного і рівноправного співробітництва з іншими зацікавленими партнерами у військовій, військово-технічній та воєнно-політичній сферах [196, с. 124]. Україна має намір в майбутньому брати активну участь в системі спільної північноатлантичної та європейської безпеки, і хоча міжнародні нормативно-правові акти, що були прийняті в рамках ЄС та НАТО, не є частиною її внутрішнього законодавства, Україна поділяє і визнає систему цінностей, які в них закріплені.

Нормами ст. 1 Північноатлантичного договору від 1949 року закріплюється принцип вирішення міжнародних спорів мирними засобами і таким чином, щоб не піддавати загрозі міжнародний мир, безпеку і справедливість, а також принцип, згідно з яким у міжнародних відносинах не повинно бути застосування сили у будь-якій формі або погроза силою [197].

В договорі сторони затвердили своє прагнення жити у мирі з усіма народами, захищати свободу, демократію, верховенство права в Північноатлантичному регіоні. Також, за ініціатииви НАТО були прийняті такі ключові безпекові документи, як: Декларація Празького саміту НАТО, видана главами держав та урядів, які взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради у Празі, Республіці Чехії 2002 року [198], План дій щодо боротьби з тероризмом від 2002 року [199], Римська декларація сесії Ради НАТО про мир та співробітництво 1991 року [200], Рамковий документ «Партнерство заради миру» 1994 року [201] та інші

Співпраця з НАТО базується на Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору, підписаній у 1997 році, яка передбачає, що ці відносини ґрунтуються на принципах і зобов'язаннях за міжнародним правом та міжнародними організаціями, включаючи Статут ООН, Гельсінський Прикінцевий акт тощо [202]. В умовах гібридної війни проти Української держави та повномасштабного вторгнення росії міжнародні документи ОБСЄ набули нового значення.

Концепція забезпечення спільної європейської безпеки є певною відповіддю держав-членів ЄС на регіональні та глобальні загрози. У Стратегії

європейської безпеки 2003 року, яка має назву «Безпечніша Європа у кращому світі», загальною метою зовнішньої та безпекової політики ЄС є захист спільних цінностей, незалежності, фундаментальних інтересів та підвищення рівня безпеки в державах-членах усіма можливими засобами, зміцнення міжнародної безпеки та підтримання миру, просування та зміцнення принципів демократії та верховенства права, сприяння міжнародному співробітництву, запровадження поваги до основоположних прав і свобод людини [203, с. 178; 204]. Тому інтеграція України до ЄС є важливою складовою для безпекового стану в регіоні.

Організація з безпеки і співробітництва завжди відіграла важливу роль в Європі у сфері прийняття та підписання документів, які було спрямовано на забезпечення загальноєвропейського безпекового середовища. Тому вони виступають частиною концепції спільної безпеки в європейському просторі.

Таким чином, наведена вище ситуація відображає всю сукупність правових норм, що регулюють адміністративно-правовий статус РНБО України. Значна кількість вказаних автором нормативно-правових актів безпосередньо не присвячені даному питанню, проте вони містять окремі положення, що відображаються на адміністративно-правовому статусі досліджуваного органу. Аналіз наведеного законодавства свідчить про потребу удосконалення та внесення змін щодо визначення функцій та компетенції Ради національної безпеки і оборони України.

Зокрема, необхідно розширити існуючий у законодавстві перелік функцій зазначеного органу, шляхом внесення відповідних змін до ст.3. «Функції Ради національної безпеки і оборони України» Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» доповнивши частину першу пунктом 4 наступного змісту: «розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони, формування необхідних спроможностей для гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, а також відновлення її територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України» (див. Додаток А).

Крім того, у ст. 4 «Компетенція Ради національної безпеки і оборони України» вказаного закону пункт перший частини першої необхідно доповнити трьома абзацами наступного змісту:

«направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави з метою участі у багатонаціональних навчаннях (тренуваннях), інших заходах підготовки, спрямованих на підвищення рівня взаємосумісності, навченості, бойової готовності військ (сил безпеки та оборони);

запровадження у сектор безпеки і оборони стандартів та/або найкращих практик держав – членів НАТО та Європейського Союзу;

захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, протидія дискримінації та насильству за ознакою статі, відновлення порушених в умовах воєнного конфлікту рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (див. Додаток А).

Можливо зазначити, що компетенція РНБО України – це об'єкти правового впливу, обсяг окремих прав та обов'язків, а також передбачені Конституцією України та іншим законодавством повноваження, покладені в основу її діяльності, що має характер контролю, нагляду та координації. Отже, РНБО є координаційним органом у сфері національної безпеки і оборони, безпосередньо підпорядкованим Президенту України, а правовою основою діяльності РНБО є Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти, прийняті органами виконавчої влади у межах їх компетенції у цій сфері, а також міжнародні договори та угоди, укладені або ратифіковані Україною.

2.3. Права та обов'язки Ради національної безпеки і оборони України як елементи адміністративно-правового статусу

Сукупність прав, які надаються законодавством тому чи іншому суб'єкту владних повноважень, має своїм завданням забезпечення належних умов

виконання завдань, що покладаються на даного суб'єкта. Безпосередньо надані права надають реальні можливості до виконання покладених на органи вади обов'язків та виступають гарантією їх діяльності. Права Ради національної безпеки і оборони України є одним з основних елементів правового статусу. Зазначені органи отримали сукупність визначених законодавством прав від держави для виконання покладених на них обов'язків щодо забезпечення публічних інтересів у сфері національної безпеки і оборони, а також для належного забезпечення прав і свобод фізичних та юридичних осіб.

Перш ніж розглядати законодавче закріплення прав Ради національної безпеки і оборони України, слід зауважити, що суттєвим недоліком діючого законодавства є відсутність систематизації при визначенні прав та обов'язків зазначеного органу. У нормативно-правових актах відсутнє чітке розмежування прав та обов'язків цього органу, що у свою чергу ускладнює їх розуміння та реалізацію. Це може призвести до виникнення правових конфліктів та негативних наслідків, оскільки в окремих випадках обов'язки можуть розцінюватись посадовими особами відповідного органу як право на вчинення владних дій, що в результаті нанесе шкоду публічним інтересам та інтересам окремих фізичних чи юридичних осіб [205]. Разом з тим про потребу удосконалення нормативно-правові акти, що визначають права та обов'язки Ради національної безпеки і оборони України, зазначають науковці.

Такого роду ситуації є неприпустимими, оскільки юридична природа суб'єктивного права та юридичного обов'язку є різною, адже перше визначається юридичною наукою як гарантовані законом вид і міра можливого чи дозволеного поведження особи, а друге – як вид і міра належного чи необхідного поведження. Таким чином, при здійсненні діяльності Радою національної безпеки і оборони України в основі її прав, так само як і будь-яких інших суб'єктів, полягає юридично забезпечена можливість, а обов'язків – юридично закріплена необхідність. Коли мова йде про права даного органу, вони виступає своєрідним носієм можливостей – уповноваженими суб'єктами, а при виконанні обов'язків – правозобов'язаними суб'єктами. Тому зміст суб'єктивних

прав Ради національної безпеки і оборони України пов'язаний з такими можливостями як: організовувати свою діяльність у відповідності до наданих повноважень, здійснювати вплив на інших учасників правовідносин у відповідній сфері публічного управління та вимагати від них певних дій чи результатів, застосовувати форми та методи публічного управління як правового так і неправового характеру тощо.

Безпосередньо з адміністративно-правовим статусом органів публічної влади та такими елементами як права та обов'язки у юридичній науці пов'язують такі категорії як «компетенція» та «повноваження».

Компетенцію органу публічної влади можливо розглядати як певний обсяг державної діяльності, покладеної на конкретний орган, або коло питань, передбачених законодавством, іншими нормативно-правовими актами, які він має право вирішувати в процесі практичної діяльності (коло питань, які вирішуються міністерством, визначається в Положенні про відповідне міністерство; відомством – у Положенні про відповідне відомство) [206, С. 64]. Можливо виділити два структурних елемента компетенції: перший елемент включає обов'язки і права, пов'язані із здійсненням влади, участю у владних відносинах, у тому числі й право видавати певні акти; другий елемент компетенції – підвідомчість, правове закріплення кола об'єктів, предметів, справ, на які розповсюджуються владні повноваження [207, С. 177-178].

Питанням компетенції органу публічної влади було приділено досить значну увагу з боку науковців, які у переважній більшості визначали її як сукупність юридично встановлених повноважень (прав і обов'язків) конкретного органу публічної влади, що визначають місце в системі органів влади. До основи компетенції досить часто відносять владні права – права на активні дії, які є юридично значимими для здійснення нормативно-визначених функцій.

Таким чином, Рада національної безпеки і оборони України може своїми односторонніми діями (актами) породжувати, змінювати або припиняти конкретні правовідносини у тій сфері де вона забезпечує публічне адміністрування. Враховуючи, що компетенція органів публічної влади, в першу

чергу, обумовлена їх призначенням, можливо констатувати, що для кожного з них компетенція має свої особливості. Неможливо залишити поза увагою і те, що компетенція розглядається у наукових джерелах з точки зору різних підходів. Зокрема, компетенція у галузевому розрізі розглядається як компетенція у сфері освіти, економіки, енергетики, культури, спорту тощо. Відносно різного роду об'єктів виділяють компетенцію щодо інших державних органів, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, громадян, іноземців. А у функціональному розрізі виділяють компетенцію щодо планування, контролю, координації і т.д.

При визначенні адміністративно-правового статусу повноваження науковцями розглядаються переважно як права та обов'язки суб'єкта владних повноважень. Такий підхід, пов'язаний з тим, що права та обов'язки будь-якого суб'єкта владних повноважень характеризуються особливою єдністю. Адже надані права суб'єкта владних повноважень використовують для забезпечення публічного інтересу, тобто для виконання покладених обов'язків, що і обумовлює нерозривний зв'язок їх з правами. Хоча етимологія такого поняття як «повноваження» свідчить про те, що воно в першу чергу все ж таки розглядається як «право надане кому-небудь для здійснення чогось» або як «права надані особі чи підприємству органами влади» [208, С. 247]. Тому більш вдалим вбачається пов'язувати повноваження того чи іншого суб'єкта публічної влади з наданими йому правами.

Права у Ради національної безпеки і оборони України, як вже зазначалось вище, виступають елементом компетенції, що визначає юридичні можливості та засоби, які надані зазначеному органу для здійснення публічного адміністрування у відповідній сфері.

Основні види повноважень, які виконує РНБО України, з урахуванням покладених на неї завдань можливо визначити наступним чином.

1. Рада національної безпеки і оборони України наділена широким колом повноважень у сфері забезпечення національної безпеки та оборони, зокрема це стосується можливостей визначати концептуальні підходи до стратегії

забезпечення національної безпеки і оборони, а також національних інтересів держави різноманітних сферах діяльності суспільства: політичній, соціальній, екологічній, економічній, технічній, науковій, військовій, інформаційній тощо.

2. Даний орган наділений владними повноваженнями щодо здійснення нормопроектуальної діяльності та подання відповідних проектів документів у сфері забезпечення національної безпеки та оборони на розгляд Президента України, що стосується розробки та погодження проектів указів, пропозицій по внесенню змін до законодавства, створення стратегічних та програмних документів на загальнодержавному рівні.

3. Також Рада національної безпеки і оборони України наділена повноваженнями щодо організаційно-правового забезпечення заходів у сфері національної безпеки та оборони відносно формування та удосконалення відповідної системи у структурі публічної адміністрації, а також реорганізації чи ліквідації окремих суб'єктів владних повноважень у досліджуваний сфері. Крім того, вказаний орган приймає участь у реалізації заходів політичного, соціального, економічного, екологічного, науково-технічного, військового, інформаційного та іншого характеру, залежно від виду та обсягів потенційних чи реальних загроз для національної безпеки і оборони України.

4. На вказаний орган також покладається низка повноважень щодо забезпечення координаційної діяльності у сфері мобілізації в умовах воєнного стану або інших надзвичайних ситуацій, оскільки ним повинна забезпечуватись координація діяльності публічної адміністрації як на загальнодержавному так і на місцевому рівнях щодо залучення необхідних ресурсів при запровадженні воєнного або надзвичайного станів.

5. Рада національної безпеки і оборони України також має низку повноважень контрольного характеру, зокрема вона має право:

- здійснювати контроль за діяльністю публічної адміністрації як на загальнодержавному так і на місцевому рівнях щодо залучення необхідних ресурсів при запровадженні воєнного або надзвичайного станів;

- здійснювати контроль за діяльністю суб'єктів владних повноважень у сфері забезпечення національної безпеки та оборони, а також подавати на розгляд Президента України висновки та пропозиції за результатами такого контролю;

- залучати інших суб'єктів для здійснення контрольно-наглядової діяльності щодо визначення своєчасності та повноти реалізації рішень даного органу, які вводяться в дію указами Президента України.

7. Також досліджуваний орган має низку повноважень щодо інформаційно-аналітичного забезпечення функціонування системи національної безпеки та оборони в державі, це стосується збирання та накопичення значимої інформації у відповідній сфері; забезпечення, за потреби, її захисту від несанкціонованого поширення; здійснення аналітичної роботи щодо оцінки стану національної безпеки та оборони та можливих ризиків у цій сфері, а також виявлення загроз для національних інтересів держави.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про Раду національної безпеки та оборони України» також необхідно враховувати повноваження Голови Ради національної безпеки і оборони України, які він виконує, а саме: «спрямовує діяльність і здійснює загальне керівництво роботою РНБО; затверджує перспективні та поточні плани роботи РНБО, час і порядок проведення її засідань; є головним на засіданнях РНБО; дає доручення членам РНБО, які відносять до виконання покладених на неї функцій; заслуховує поточну інформацію Секретаря РНБО про хід виконання її рішень, у разі потреби виносить питання про стан виконання рішень РНБО на її засіданнях; затверджує Положення про апарат РНБО, його структуру і штати; здійснює інші повноваження, передбачені законодавством України [209].

Для забезпечення системного підходу, при дослідженні прав, якими наділена РНБО, вбачається доцільним здійснити їх класифікацію. Такого роду класифікація може бути проведена за різними критеріями.

У свою чергу Н.О. Зезека пропонує класифікувати права, що надаються органам державної влади, наступним чином:

1) Перша група прав – право вимагати, яке за своїм юридичним значенням означає право на чужі дії і є своєрідним допоміжним засобом: призначене забезпечити виконання або дотримання юридичного обов'язку іншою особою (особами). Основними різновидами права на позитивні дії визначають право на фактичне володіння соціальними благами та їх використання, а також правоутворюючі повноваження, які впливають з адміністративної правосуб'єктності.

2) Друга група прав – праводомогання, що виражається у можливості привести в дію апарат державного примусу проти зобов'язаної особи. Це право виникає у правовідносинах не з самого початку формування, а включається у випадку наявності додаткових чинників (невиконання обов'язків) до складу суб'єктивного права для забезпечення правового впливу на порушника юридичного обов'язку.

3) Третя група прав – право на позитивні дії означає можливість особи самій вчиняти юридично значимі дії [210, С. 91-92].

Певний інтерес викликає позиція щодо розділення сукупності прав органу державної влади на такі групи:

- 1) права, пов'язані з запобіганням правопорушенням;
- 2) права щодо припинення правопорушень;
- 3) права щодо застосування адміністративних санкцій [211].

Дану класифікацію також підтримує О.О. Бандурка, який, у контексті дослідження організаційно-правових аспектів управління Державною податковою службою в Україні, пропонує першу групу названих прав пов'язувати із запобіганням податковим правопорушенням, створенням умов, які б виключали можливість платників податків ухилитися від виконання своїх зобов'язань перед державою і суспільством, до засобів реалізації даної групи прав він відносить заходи адміністративно-запобіжного характеру. Другу групу прав дослідник пов'язує із необхідністю застосування заходів з припинення правопорушення, попередження або зменшення шкоди, завданої правопорушенням, забезпечення притягнення винної особи до юридичної

відповідальності, підставою чого може бути конкретна протиправна ситуація, яку в майбутньому може бути визнано адміністративним проступком чи злочином. Остання ж група визначається у взаємозв'язку з необхідністю притягнення фізичних та юридичних осіб до юридичної відповідальності — адміністративної та фінансової [212, С. 135-146].

Останню з наведених класифікацій можливо визнати як одну з найбільш вдалих та таку, що може слугувати основою для здійснення класифікації прав Ради національної безпеки і оборони України. Разом з тим, слід відразу зауважити, що дана класифікація потребує доопрацювання та розширення. Тому, на думку автора, остання з розглянутих класифікацій за своїм методологічним підходом заслуговує на подальшу увагу в даному дослідженні, проте потребує доопрацювання та суттєвого розширення у контексті перерахованих зауважень.

Ураховуючи розподіл конституційних повноважень між різними гілками влади в Україні та зважаючи на світовий досвід, механізм забезпечення координації діяльності з розбудови національної стійкості на стратегічному рівні доцільно формувати згідно із наведеними нижче висновками.

З огляду на те, що концепт стійкості є наскрізним для сфери забезпечення національної безпеки, та враховуючи той факт, що Рада національної безпеки і оборони України виконує координаційну функцію у сфері національної безпеки, загальну координацію державної політики у сферах забезпечення національної безпеки та стійкості має здійснювати РНБО України [65]

Богуцький П.П. при розгляді та обговоренні проблемних питань та напрямках відновлення системи воєнної юстиції в Україні зазначив, що закони соціального забезпечення також є документами національної безпеки. При створенні військової юстиції, вона повинна бути понад інститутом Збройних Сил України. Обов'язково треба впроваджувати верховенство права. РНБО, в свою чергу, повинно активніше працювати в цьому питанні. Обов'язково треба створити військову поліцію із повноваженнями, які включають в себе: охорону об'єктів, патрулювання і боротьбу зі злочинністю [213].

На наш погляд, доцільним є запровадження орієнтовного переліку питань, які включено до щорічного звіту про стан національної безпеки і оборони в країні до Верховної Ради України, відповідно до ст. 11 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», а саме:

- можливі загрози внутрішній та зовнішній безпеці України;
- діяльність, яку проводила Рада національної безпеки та оборони відповідно до аналізу цих загроз;
- про стан військової організації держави та її реальну здатність протистояти агресивним викликам сучасності;
- про узагальнення результатів РНБОУ за певний період відповідно до покладеної компетенції;
- щодо внесених пропозицій до Верховної Ради України щодо прийняття необхідних нормативно-правових актів у сфері національної безпеки та оборони, були результатом аналітичної роботи РНБОУ.

Обов'язки Ради національної безпеки і оборони України діалектично пов'язані з її правами, а тому їх необхідно досліджувати у взаємозв'язку з останніми. Такий елемент правового статусу органів державної влади як обов'язки необхідний для забезпечення контролю та координації державою їх діяльності. Крім того, даний елемент необхідний для забезпечення правового співвідношення між діяльністю платників та діяльністю зазначених державних органів.

Зазначене обумовлене тим, що правовідносини за своєю юридичною природою є такими, що кожний з учасників цих правовідносин має права та обов'язки, а сторони правовідносин взаємно уповноважені та правозобов'язані. А тому слід погодитись з позицією, що суб'єктивне право і юридичний обов'язок – це парні і рівноелементні категорії, що у рамках конкретних правовідносин строго відповідають один одному [214]. Це, у свою чергу, сприяє дотриманню принципів законності, демократизму та забезпечення і реалізації єдності юридичних прав і обов'язків.

З урахуванням викладеного та дослідження наукових джерел, присвячених аналізу такої категорії як юридичний обов'язок, можливо погодитись з думкою про те, що адміністративні юридичні обов'язки це «...закріплена нормами адміністративного права міра необхідної, найбільш розумної і доцільної поведінки суб'єкта, спрямована на задоволення інтересів носія адміністративного суб'єктивного права і забезпечена можливістю державного примусу» [210, С. 96]. Це також співвідноситься з іншим твердженням про те, що обов'язки можливо розглядати як визначену законом міру належного, яка виражає обов'язок певної поведінки, що вимагається уповноваженою особою від іншого суб'єкта з метою задоволення її власного інтересу [215, С. 46].

Зміст юридичного обов'язку в наукових джерелах як правило розкривається з використанням тотожних підходів до розуміння. Зокрема науковцями пропонується до даної категорії відносити такі елементи: здійснення певних дій; утримання від здійснення дій, що суперечать інтересам інших осіб; вимагати здійснення або нездійснення тих чи інших дій від інших осіб; нести юридичну відповідальність за невиконання чи неналежне виконання передбачених нормою адміністративного права необхідних варіантів поведінки. Також зустрічається концептуально схожий підхід який до юридичних обов'язків відносить: обов'язок активної поведінки; обов'язок пасивної поведінки (утримання від дій); обов'язок зазнавати заходів державно-примусового впливу (санкцій) [77, С. 354].

З урахуванням вищевикладеного слід зазначити, що обов'язки Ради національної безпеки і оборони України мають два аспекти: кореспонденція (співвідношення) з правами інших суб'єктів та забезпечення інтересів держави та забезпечення публічного адміністрування сфери відання. Враховуючи те, що перелік відповідних суб'єктів не являється вичерпним, а завдання у сфері публічного адміністрування для органів державної влади постійно коригуються, на Раду національної безпеки і оборони України покладається значна кількість обов'язків, що визначені законодавством у сфері забезпечення національної безпеки та обороноздатності країни тощо. Крім того, обов'язки досліджуваного

органів містяться у значній кількості нормативно-правових актів, що мають різну юридичну силу.

Дослідження обов'язків Ради національної безпеки і оборони України, з урахуванням вищевикладених позицій, вимагає використання системного підходу. Тому пропонується визначити загальні критерії класифікації обов'язків зазначених органів.

Досить слушною вбачається позиція, що міститься в значній кількості джерел, відносно необхідності поділу обов'язків суб'єкта владних повноважень на: 1) основні (загальні), які закріплюються в найбільш загальних нормативно-правових актах, як правило, законах та поширюються на всіх суб'єктів владних повноважень; 2) спеціальні, які закріплюються в нормативно-правових актах, що визначають правовий статус окремих суб'єктів владних повноважень або конкретизують окремі елементи [216, С. 84]. Зазначений підхід до класифікації обов'язків у Ради національної безпеки і оборони України можливо використовувати за основу, з одночасним уточненням особливостей кожної з названих груп обов'язків та їх подальшою диференціацією на підгрупи.

В межах першої з названих груп, що включає основні (загальні) обов'язки Ради національної безпеки і оборони України слід виділяти ті обов'язки, що покладаються на усі органи державної влади у сфері здійснення публічного управління незалежно від специфіки їх діяльності. Ці обов'язки є загальновизнаними, базуються на положеннях Конституції України, загальновизнаних правових принципах та містяться в різноманітних нормативно-правових актах, що визначають порядок взаємодії невизначеного кола суб'єктів публічної влади з суспільством. Тому в межах дослідження даного питання автор погоджується з позицією О. О. Бандурки, який, досліджуючи організаційно-правові аспекти управління органами державної податкової служби, зауважує на тому, що вони у процесі своєї діяльності зобов'язані дотримуватися міжнародних правових актів, Конституції України, законів України, інших нормативних актів, прав та законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій; визначених принципів діяльності. Крім того,

зазначеним дослідником пропонується відносити до основних (загальних) обов'язків такі як: зберігати професійну та комерційну таємницю; раціонально використовувати матеріальні та людські ресурси; своєчасно і у повному обсязі відшкодовувати завдані своїми неправомірними діями збитки; сприяти формуванню та реалізації державної політики у профільній галузі, розробленню цільових перспективних програм тощо [212, С. 130-131].

Можливо додати, що Рада національної безпеки і оборони України має такі обов'язки загального характеру як: формування та реалізація державної політики як у цілому, так і за профільним напрямом; реалізація державної стратегії розвитку відповідних галузей; розробка та впровадження нормативно-правових актів у профільній сфері публічного управління; взаємодія з фізичними, юридичними особами, а також іншими суб'єктами публічної влади, в межах компетенції; здійснення, у межах повноважень, інших функцій, визначених законодавством. Даний перелік не є вичерпним, адже суб'єкти владних повноважень мають обов'язки майже в усіх сферах публічного адміністрування, а значна кількість сфер мають загальний характер.

Як ілюстрацію до вищевикладеного можливо навести сферу інформаційних відносин. Якщо розглядати загальні обов'язки Ради національної безпеки і оборони України, то вони обумовлені профільними законодавчими актами у даній сфері. Зокрема, на зазначені органи, як на суб'єкти владних повноважень згідно ст. 6 Закону України «Про інформацію» покладаються обов'язки: створення можливостей для вільного доступу до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів; інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення; визначити спеціальні підрозділи або відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації [134]. А ст. 14 Закону України «Про доступ до публічної інформації» на зазначені органи, як на розпорядників інформації покладаються обов'язки:

- 1) оприлюднювати інформацію про свою діяльність та прийняті рішення;

2) систематично вести облік документів, що знаходяться в їхньому володінні;

3) вести облік запитів на інформацію;

4) визначати спеціальні місця для роботи запитувачів з документами чи їх копіями, а також надавати право запитувачам робити виписки з них, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо;

5) мати спеціальні структурні підрозділи або призначати відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації;

6) надавати достовірну, точну та повну інформацію, а також у разі потреби перевіряти правильність та об'єктивність наданої інформації [217].

Одночасно автор враховує те, що запит на інформацію є лише незначною часткою адміністративно-правових відносин суб'єктів владних повноважень з фізичними та юридичними особами. Наприклад, І.В. Бойко пропонує визначати серед найбільш типових адміністративно-правових відносини з участю громадян: з приводу реалізації громадянином належного йому суб'єктивного права; з приводу виконання громадянином покладених на нього обов'язків; з приводу порушення прав громадянина; з приводу вчинення громадянином протиправних дій [20, С. 79]. Відповідно у кожній з названих груп відносин на суб'єкта владних повноважень покладатимуться певні обов'язки.

Розглянувши лише єдину з багатьох сфер публічного адміністрування, можливо стверджувати, що сукупність загальних обов'язків суб'єктів владних повноважень є досить великою, а тому вона потребує окремої наукової розробки і не може бути розглянута в межах даної роботи.

Одночасно вбачається за можливо виокремити, деякі загальні обов'язки Ради національної безпеки і оборони України, що визначаються відповідним законом про даний орган та полягають в тому що він:

«- розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які відповідно до Конституції та законів України, Концепції (основ державної політики) національної безпеки України, Воєнної доктрини України належать до сфери

національної безпеки і оборони, та подає пропозиції Президентові України відповідно до своїх досліджень;

- здійснює поточний контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, подає Президенту України відповідні висновки та пропозиції;

- залучає до аналізу інформації посадових осіб та фахівців органів виконавчої влади, державних установ, наукових закладів, підприємств та організацій усіх форм власності;

- ініціює розроблення нормативних актів та документів з питань національної безпеки і оборони, узагальнює практику їх застосування та результати перевірок їх виконання;

- координує і контролює переведення центральних і місцевих органів виконавчої влади, а також економіки країни на роботу в умовах воєнного чи надзвичайного стану;

- координує і контролює діяльність органів місцевого самоврядування в межах наданих повноважень під час введення воєнного чи надзвичайного стану;

- координує та контролює діяльність органів виконавчої влади по відбиттю збройної агресії, організації захисту населення та забезпеченню його життєдіяльності, охороні життя, здоров'я, конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян, підтриманню громадського порядку в умовах воєнного та надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України» [25].

Спеціальні обов'язки досліджуваного органу безпосередньо кореспондуються з виключною компетенцією, а ключові з них відповідним чином закріплені в законодавстві [218, С. 248]. Разом з тим, зміст зазначеного положення може викликати окремі зауваження, адже в даному нормативно-правовому акті не виокремлюється окремий розділ, який був би присвячений безпосередньо такому питанню як визначення прав або обов'язків Ради національної безпеки і оборони України.

Також зазначеним законом визначаються функції даного органу:

«- внесення пропозицій Президенту України щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони;

- координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час;

- координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України» [25].

2.4. Юридична відповідальність Ради національної безпеки і оборони України

Питання пов'язані з юридичною відповідальністю суб'єктів владних повноважень, у тому числі і державних органів, за результати власної діяльності визнаються у юридичній науці досить актуальними [219, С. 18]. Щоправда можливо відмітити наявність наукової дискусії щодо самого інституту юридичної відповідальності зазначених суб'єктів та розуміння її сутності як правового явища. У наукових джерелах, присвячених даному напрямку досліджень, до цього часу остаточно не вироблені концептуальні засади інституту юридичної відповідальності держави та суб'єктів владних повноважень перед особою. Переважно, коли йде мова про відповідальність держави перед народом, то головним чином (за умови розподілу влади) мається на увазі відповідальність державних органів чи посадової особи, форми її прояву та межі.

Науковцями пропонуються різноманітні варіанти щодо самого поняття зазначеного виду відповідальності: «державно-правова відповідальність», «конституційна відповідальність», «відповідальність державних органів та їх посадових осіб», «публічно-правова відповідальність» тощо. Роботи, що присвячені дослідженню цих видів відповідальності, переважно розглядають юридичну відповідальність державних органів та їх посадових осіб.

Етимологічний зміст поняття «відповідальність» розкривається як необхідність відповідати за свої дії, бути відповідальним за них [68]. У різних наукових галузях: філософії, праві, психології, соціології зазначене поняття використовується у різноманітних аспектах, проте найпоширенішим є ототожнення з категоріями «обов'язок» та «покарання».

Проблематиці юридичної відповідальності було приділено неабияку увагу науковців, проте сучасний стан досліджень у цій сфері свідчить про відсутність єдиних поглядів на принципові засади юридичної відповідальності. Це обумовлено багатогранністю такого явища як юридична відповідальність, а також тим, що різні види юридичної відповідальності мають свої особливі риси, що вимагає застосовувати диференційований підхід до різних видів юридичної відповідальності, залежно від соціальних відносин і соціальної ролі суб'єктів відповідальності. У наукових джерелах досить часто розглядають два види юридичної відповідальності: 1) негативну відповідальність – обов'язок відповідати за свої протиправні дії; 2) позитивну відповідальність – добровільне виконання обов'язків, самодисципліну, наявність правової свідомості.

Відносно юридичної відповідальності держави та органів публічної адміністрації у наукових джерелах зустрічаються діаметрально протилежні погляди. Науковці зазначають, що юридична відповідальність держави реалізується засобами двох форм – позитивної і негативної, де держава є суб'єктом відповідальності лише в позитивній формі. На їх думку, у негативній формі державно-правова відповідальність держави не може бути реалізована, оскільки держава, а також народ і найвищий орган влади не можуть бути об'єктами дії заходів відповідальності, тому що відсутні суб'єкти державно-правових відносин, що стоять вище за них; власна належна поведінка забезпечується їх позитивною відповідальністю першого виду й умінням дотримуватися встановлених правил, виправляти помилки, якщо вони були ними допущені [220]. У даному випадку можливо погодитись з думкою Д.С. Комарницького, який зазначає, що державно-правова відповідальність негативної форми - це юридична відповідальність суб'єктів державно-правових

відносин (державних органів, посадових осіб, депутатів, громадян), змістом якої є застосування спеціальних заходів впливу, наприклад позбавлення громадянства, дострокові перевибори, відзив депутатів тощо. Він підтримує погляди, щодо можливості визначення в якості суб'єктів державно-правової відповідальності не тільки державу, але й усіх суб'єктів державного права в цілому [221, С. 62-63].

Тому аналіз юридичної відповідальності Ради національної безпеки і оборони України буде розглядатись у даній роботі з урахуванням зазначених застережень. Щоправда юридичною наукою даний елемент адміністративно-правового статусу розглядуваних органів на достатньому рівні не вивчений. Загалом у наукових джерелах зазначається на недостатності розроблення реальних концептуальних та законодавчих засобів відповідальності суб'єктів управління [222].

Хоча, як справедливо зауважує О.О. Бандурка, досліджуючи елементи правового статусу органів державної податкової служби, значення відповідальності органу виконавчої влади для забезпечення правомірності діяльності вже давно підкреслюється у літературі, але останнім часом інститут відповідальності став розглядатися не тільки як стримуючий, забезпечувальний фактор діяльності органів виконавчої влади, але і як основна засада їх функціонування. Він наголошує на важливості дослідження зазначеного елемента правового статусу будь-якого органу виконавчої влади, а у загальному вигляді відповідальність податкової служби пропонує розглядати як юридичну гарантію належного виконання нею своїх обов'язків, стимулятор повної реалізації її конкретних владних повноважень [212, С. 148].

З наведеними аргументами важко не погодитись, адже побудова правової держави вимагає чіткої регламентації прав і обов'язків державних органів, у тому числі Ради національної безпеки і оборони України, суворого дотримання та непорушності законних прав та інтересів громадян. Громадяни повинні мати законодавчі гарантії захисту від незаконного втручання даного органу в їх діяльність.

Досліджуючи елементи правового статусу державних органів, першочерговим завданням удосконалення їх юридичної відповідальності має бути чітке законодавче розмежування відповідальності самого органу і відповідальності посадових та службових осіб цього органу. Можливо слід розглядати окремо відповідальність державного органу як юридичної особи, та окремо вести мову про відповідальність конкретних працівників зазначеного органу, оскільки, діяльність юридичної особи, яка є певною мірою юридичною фікцією, проявляється саме через дії (бездіяльність) фізичних осіб, які перебувають з нею у трудових або службових відносинах [212, С. 149-150].

Якщо розглядати юридичну відповідальність Ради національної безпеки і оборони України, слід вести мову про юридичну відповідальність: самого зазначеного органів, його керівництва, а також відповідних посадових та службових.

Якщо розглядати законодавче закріплення юридичної відповідальності безпосередньо Ради національної безпеки і оборони України, як юридичної особи, то можливо дійти висновку, що вона включає в себе три види: цивільно-правову, фінансову та відповідальність в межах адміністративного судочинства. Інші ж види юридичної відповідальності, що застосовуються відносно діяльності цього органу, безпосередньо пов'язані з відповідальністю посадових та службових осіб.

Ключові засади відповідальності Ради національної безпеки і оборони України обумовлені положеннями ст. 56 Конституції України, яка гарантує кожному право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [22].

Досить поширеним видом відповідальності, до якої притягуються органи державної влади, є цивільно-правова відповідальність. Вона ґрунтується на положеннях ст. 56 Конституції України, а також визначається окремими

нормами Цивільного кодексу України. Враховуючи мету та предмет даного дослідження, питання цивільно-правової відповідальності пропонується розглянути досить стисло, без детального аналізу її окремих засад.

Безпосередня участь Ради національної безпеки і оборони України, у цивільно-правових відносинах визначається загальними принципами цивільного права. Разом з тим дані органи як суб'єкт цивільних правовідносин фактично має низку суттєвих відмінностей у порівнянні з громадянами чи приватними юридичними особами, що буде окреслено далі в даному розділі роботи.

Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 1166 Цивільного Кодексу України встановлюються загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду: особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи внаслідок неправомірних рішень, дій чи бездіяльності, а також майну фізичної або юридичної особи. Ця шкода відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. А у ст. 1167 Цивільного Кодексу України визначено підстави відповідальності за завдану моральну шкоду: завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, вона відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності вини. Водночас така шкода відшкодовується незалежно від вини органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка її завдала, у передбачених законодавством випадках [223]. Таким чином Цивільний кодекс України визначає загальні передумови притягнення Ради національної безпеки і оборони України до цивільно-правової відповідальності.

Більше того, згідно ст. 1174 Цивільного Кодексу України, шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадової або службової особи органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування під час здійснення нею своїх повноважень, відшкодовується ними незалежно від вини особи, що вчинила таке діяння [223]. Тобто законодавець визначає, що орган

державної влади повинен, нести цивільно-правову відповідальність за заподіяння шкоди іншим суб'єктам.

Щоправда норми Цивільного кодексу України не надають відповіді на питання щодо визначення чітких підстав та умов для цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану Радою національної безпеки і оборони України, її посадовими та службовими особами. Крім того, наявна судова практика свідчить про недосконалість нормативного регулювання відшкодування державою шкоди у цивільно-правовому порядку, що є однією з причин звернення постраждалих для захисту своїх прав у міжнародні судові інстанції та організації.

Таким чином, сучасний стан регулювання відшкодування шкоди за протиправні дії чи бездіяльність Ради національної безпеки і оборони України можливо проілюструвати тезою про те, що: адміністративний характер первісного правовідношення не виключає можливості використання для охорони інтересів однієї з сторін цивільно-правових форм. Тобто не зважаючи на публічно-правовий характер сфери, де заподіюється шкода питання пов'язані з її відшкодуванням визначаються цивільним законодавством.

Виходячи з аналізу законодавства та враховуючи вищевикладене, можливо відмітити те, що для настання цивільно-правової відповідальності держави не має значення протиправної діяльності суб'єкта владних повноважень і ступінь вини. Така діяльність може містити ознаки кримінального чи адміністративного правопорушення, не слід враховувати мотиви вчинення правопорушення, що заподіяло шкоду. Цивільна відповідальність держави, в першу чергу, повинна бути обумовлена тим, що повноваження, які використала винна особа, були надані їй для забезпечення відповідних публічно-правових інтересів.

Дослідження питань цивільно-правової відповідальності Ради національної безпеки і оборони України дозволило дійти також висновку, що заподіяння шкоди цим органом, а також посадовими чи службовими особами фактично є особливим видом адміністративних деліктів, що вимагають, на думку автора, взагалі встановлення окремого виду відповідальності. Адже зазначені

органи заподіюють шкоду під час реалізації покладених на нього публічно-правових функцій, а несприятливі наслідки майнового і морального характеру виникають у результаті незаконних владних приписів. Тому можливо стверджувати, що для такого роду деліктів можуть бути притаманні специфічні ознаки, які дозволять відокремити їх від цивільно-правових – це наявність спеціального суб'єкта (суб'єкт владних повноважень, що заподіює шкоду) та особливої сфери компетенції даного суб'єкта.

Деліктоздатність держави формується в нормах про відповідальність за шкоду, заподіяну державними органами, а також їх посадовими особами, відповідальність за шкоду, завдану незаконними діями суб'єктів владних повноважень [224, С. 52-53]. Відповідальність за шкоду, завдану, під час здійснення повноважень, незаконними діями чи бездіяльністю досліджуваних органів або посадовими чи службовими особами має покладатися в повному обсязі на суб'єкт, який делегував повноваження, – державу.

При заподіянні шкоди, вона має бути відшкодована з бюджету органу, якому надані повноваження, внаслідок реалізації яких шкода і була заподіяна. У разі заподіяння шкоди під час здійснення повноважень посадовими чи службовими особами, орган, публічні інтереси якого вони представляють, повинен відшкодувати таку шкоду, одночасно з притягненням зазначених осіб до відповідальності у порядку регресу. Слушним вбачається застереження до випадків, коли третя особа з власної ініціативи взяла на себе будь-яку з функцій державного органу без попередньої або подальшої згоди останнього, відповідальним суб'єктом є такий правопорушник, а не держава [225, С. 450].

Відшкодування заподіяної шкоди в межах зазначеної адміністративно-деліктної відповідальності вбачається більш обґрунтованим та виправданим, оскільки, у досліджуваній сфері мова йде про публічно-правові відносини, то саме запропонований підхід відповідатиме захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, що постраждали внаслідок протиправних дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень.

Реалізація конституційного принципу, відповідно до якого кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [59], набула нового розвитку з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України. Даний законодавчий акт передбачає можливість оскарження до суду будь-яких рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень. У справах, пов'язаних з такого роду оскарженням адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони: 1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; 2) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; 3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); 4) безсторонньо (неупереджено); 5) добросовісно; 6) розсудливо; 7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи несправедливій дискримінації; 8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); 9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення; 10) своєчасно, тобто протягом розумного строку [226].

Враховуючи, що метою адміністративного судочинства є захист прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави, забезпечення законності та справедливості при здійсненні правосуддя [227, С. 87], можливо зазначити про те, що оскарження дій чи бездіяльності Ради національної безпеки і оборони України у адміністративному суді спрямоване на відновлення порушених прав та обов'язків. Тобто фактично зазначений орган не зазнає негативного впливу внаслідок задоволення адміністративного позову фізичної чи юридичної особи. Він лише зобов'язується забезпечити відновлення порушених прав і свобод, а також скасувати протиправні рішення та усунути їх наслідки.

Визнання протиправними у судовому порядку дій чи бездіяльності Ради національної безпеки і оборони України фактично визнає їх неправомірними з

моменту вчинення, а тому мета поновлення правового положення, яке існувало до порушення суб'єктивного права, може бути і не досягнута.

Тому, при здійсненні адміністративного судочинства, можливе притягнення Ради національної безпеки і оборони України до інших видів юридичної відповідальності. Відповідно до КАС України вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або іншим порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктів публічно-правових відносин, розглядаються адміністративним судом, якщо вони заявлені в одному провадженні з вимогою вирішити публічно-правовий спір [226]. Тобто оцінка законності дій влади та відшкодування завданої ними шкоди можуть здійснюватися одночасно в одному судовому процесі [228]. В протилежному випадку вимоги про відшкодування шкоди вирішуються судами в порядку цивільного або господарського судочинства [229, С. 257].

Відносно фінансової відповідальності Ради національної безпеки і оборони України слід зауважити, що, на відміну від цивільно-правової відповідальності та відповідальності у межах адміністративного судочинства, зазначений вид відповідальності не ґрунтується на положеннях єдиного кодифікованого законодавчого акту.

Юридична відповідальність керівництва Ради національної безпеки і оборони України – Голови та Секретаря характеризується окремими особливостями. В першу чергу, питання пов'язані з притягненням до відповідальності керівництва досліджуваного органу пов'язане з тим, що він очолюється Президентом України, який має статус «державного політичного діяча», а це обумовлює деяку специфіку юридичної відповідальності. Як слушно зазначають науковці «...часто юридична відповідальність суб'єктів влади... поєднується із відповідальністю політичною та моральною, продукуючи нові, змішані форми відповідальності» [230, С. 180].

Більше того, деякими науковцями юридична відповідальність розглядається у симбіозі з політичною. Зокрема, можливо зустріти погляди на те,

що конституційно-правова відповідальність вищих органів державної влади є юридичною відповідальністю політичного характеру, що існує у сфері конституційних відносин і реалізується у відповідальному стані суб'єктів конституційно-правових відносин (позитивний аспект) за здійснення їх правового статусу та компетенції, а у випадках порушення - у примусовому перенесенні заходів впливу (негативна відповідальність), суть яких полягає у вилученні із сфери політики шляхом позбавлення права здійснювати державну владу [231, С. 61].

Відносно зазначеного слід підтримати погляди Н.О. Армаш щодо неприйнятності такого підходу, оскільки таких випадках ідеться не про конституційно-правову відповідальність, а про політичну, для настання якої достатньо визнання діяльності суб'єкта такою, що не відповідає поглядам, переконанням, інтересам певних груп, суспільства, громадських об'єднань, народу в цілому [232, С. 52]. Це вдало співвідноситься з тезою про те, що політична відповідальність є різновидом соціальної відповідальності, оскільки базується не на нормативно-правових актах, а на соціальних, моральних, політичних, ідеологічних правилах. Сама ж політична відповідальність виступає різновидом соціальної відповідальності, яка виникає у процесі діяльності різних суб'єктів у зв'язку з організацією та розвитком державної влади, а також при розробці та проведенні в життя політики, яка відображає прогресивні напрями та мету розвитку суспільства [233, С. 18].

Необхідно погодитись з думкою про те, що політична відповідальність зазвичай існує поряд з юридичною відповідальністю, покликана забезпечувати внутрішні інтереси суспільних організацій і спрямована переважно на їх членів, а тому політична відповідальність не може виключати можливість настання юридичної відповідальності за наявності умов, визначених нормативно-правовими актами [232, С. 53]. Конституційно-правова відповідальність суб'єктів владних повноважень виступає самостійним видом юридичної відповідальності, хоча одночасно і має виняткове політико-правове значення [234]. Тобто фактично політична відповідальність не відноситься до

заходів правового примусу, а лише може слугувати передумовою настання конституційно-правової відповідальності.

Нормативно така передумова закріплена у Конституції України, згідно якої Президент України може бути усунений з поста порядку імпичменту, а зазначений взаємозв'язок політичної та конституційно-правової відповідальності реалізується через прийняття Верховною Радою України відповідного рішення (ст. 111 Конституції України) [22].

Проте розглядаючи юридичну відповідальність керівника Ради національної безпеки і оборони України слід вести розмову про конституційно-правову відповідальність, а не політичну. Саме з таких позицій пропонується розглянути відповідні положення законодавства, якими також визначається взаємозв'язок політичної та конституційно-правової відповідальності. В даному випадку Президент України несе політичну відповідальність, яка полягає у відповідальності політика перед народом, що може призвести тільки до втрати влади (посади). Для політичної відповідальності не потрібна наявність чітких підстав, зокрема невиконання плану діяльності або допущення порушень при виконанні функцій, оскільки рішення про відставку приймається «з політичних мотивів» [235]. Разом з тим, прийняття рішення про імпичмент та його реалізація також виступають складовими конституційно-правової відповідальності.

Юридична відповідальність посадових та службових осіб Ради національної безпеки і оборони України у разі порушення ними законодавства України може бути різною, залежно від характеру вчиненого делікту посадові та службові особи підлягатимуть кримінальній, адміністративній, дисциплінарній, матеріальній, цивільній відповідальності.

Перш ніж розглянути особливості окремих видів відповідальності посадових та службових осіб, необхідно визначити, яких саме осіб необхідно відносити до даних категорій. В деяких наукових джерелах зазначається про відсутність єдиної концепції розуміння та тлумачення таких визначень, як «посадова особа» та «службова особа», разом з тим висловлюється позиція, що принципової відмінності між ними не існує. При визначенні категорії «посадові

особи» вказується, що під ними слід розуміти керівників та заступників керівників державних органів та їх апарату, інших державних службовців, на яких законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій. Що ж стосується державних службовців, то під ними розуміються особи, що обіймають посади в державних органах та їх апараті з метою практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів [236, С. 36-37].

Проте більш вдалою вбачається позиція Н. В. Янюк, яка пропонує визнавати посадовою особою службовця, який з метою постійного чи тимчасового управління організаційною структурою і представництва її інтересів у відносинах з фізичними та юридичними особами наділений організаційно-владними повноваженнями і правомочний вчиняти службові юридичні дії, у тому числі застосовувати заходи дисциплінарного впливу щодо осіб, які перебувають у службово-правових відносинах. Відносно службової особи вона зазначає, що нею є особа, яка постійно чи тимчасово обіймає посаду в органах державної влади, місцевого самоврядування, організаціях, незалежно від форм власності, і нормативно-правовими актами наділена спеціальними владними повноваженнями та правом вчиняти юридично-обов'язкові дії, щодо осіб, які не перебувають з ним у службово-правових відносинах, а у випадках, передбачених законодавством, має право застосовувати заходи адміністративного примусу [237, С. 183-184]. Саме зазначений підхід пропонується використовувати за основу, при подальшому розгляді особливостей відповідальності вказаних категорій осіб.

Якщо розглядати законодавчі акти які визначають діяльність Ради національної безпеки і оборони України, то можливо дійти висновку, що питання відповідальності посадових та службових осіб у таких актах не конкретизуються. Переважно ними в загальних рисах окреслюється можливість притягнення вказаних осіб до юридичної відповідальності.

Тому для визначення меж юридичної відповідальності посадових та службових осіб Ради національної безпеки і оборони України необхідно в першу чергу звертатись до законодавчих актів загальної дії: Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про запобігання корупції» тощо.

При розгляді питання кримінальної відповідальності посадових і службових осіб уповноважених Ради національної безпеки і оборони України пропонується зупинитись лише на визначенні основних деліктів, без проведення аналізу їх складу та визначення засад кваліфікації, оскільки зазначене не відноситься до предмету та завдань даного дослідження.

Зокрема, Кримінальний кодекс України містить Розділ XVII, яким передбачається відповідальність за низку злочинів у сфері службової діяльності: зловживання владою або службовим положенням (ст. 364 ККУ); перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 ККУ); службове підроблення (ст. 366 ККУ); службова недбалість (ст. 367 ККУ); прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 ККУ); незаконне збагачення (ст. 368-2 ККУ); пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 ККУ) [238] тощо.

Також Кримінальний кодекс України містить норми, що передбачають відповідальність посадових (службових) осіб підприємств (установ, організацій) у випадку порушення трудових і інших прав громадян при здійсненні посадових (службових) обов'язків. Відповідні положення містяться у розділі V Особливої частини Кримінального кодексу України: перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій (ст. 170 ККУ); грубе порушення законодавства про працю (ст. 172 ККУ); примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку (ст. 174 ККУ) [238] тощо.

Крім того, посадові та службові особи можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за низку інших злочинів, а саме: порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер (ч. 2 ст. 163 ККУ);

перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (ч. 2 ст. 171 ККУ); протидія законній господарській діяльності (ч. 3 ст. 206 ККУ); порушення законодавства про бюджетну систему України (ст. 210 ККУ); доведення до банкрутства (ст. 216 ККУ); порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 ККУ) [238] та ін.

До покарань, які можуть застосовуватися до посадових та службових осіб, винних у вчиненні злочинів належать: штраф (статті 162, 172, 174, 175, 366, 367 ККУ); позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (статті 170, 172, 175, 364, 365, 366, 367, 368 ККУ); виправні роботи (статті 170, 172, 175, 364, 365, 367 ККУ); арешт (статті 173, 174, 175 ККУ); обмеження волі (стаття 366 ККУ); позбавлення волі на певний строк (статті 162, 163, 170, 175, 364, 365, 366, 367, 368, 370 ККУ) [238].

Наступним видом юридичної відповідальності посадових і службових осіб Ради національної безпеки і оборони України виступає адміністративна. Зазначений вид відповідальності полягає в обов'язку зазначених осіб відповідати за вчинення адміністративного правопорушення та понести адміністративне стягнення. Зазначені категорії осіб можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності за порушення (недотримання) законодавства, якщо вони вчинили діяння (дію або бездіяльність), яке передбачене відповідним нормативно-правовим актом, що встановлює адміністративну відповідальність таких осіб [239, С. 173]. В першу чергу, слід звернути увагу на положення Кодексу про адміністративні правопорушення, що встановлює адміністративну відповідальність за низку правопорушень, які можуть бути опущені посадовими і службовими особами Ради національної безпеки і оборони України, наприклад: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4 КУпАП); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) (ст. 172-5 КУпАП); порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУпАП); порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (ст. 172-7 КУпАП); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172-8

КУпАП); невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9 КУпАП); порушення законодавства про державну таємницю (ст. 212-2 КУпАП) [240, 241] тощо. Також, відповідно до ст. 40 КУпАП, якщо у результаті вчинення адміністративного правопорушення заподіяно майнову шкоду громадянину, підприємству, установі або організації, то суд під час вирішення питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення має право одночасно вирішити питання про відшкодування винним майнової шкоди [240]. Більшість з перелічених норм КУпАП було прийнято у зв'язку з введенням в дію Закону України «Про запобігання корупції». Який визначив поняття корупції як використання службовою (посадовою) особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди службовій (посадовій) особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей [156].

Дисциплінарна відповідальність посадових і службових осіб РНБО України також пов'язана з наявністю трудових відносин, що дає підстави до застосування дисциплінарних стягнень, передбачених ст. 147 КЗпП України, згідно якої до них може бути застосовано тільки одне з таких стягнень як догана чи звільнення [242]. Підставою дисциплінарної відповідальності є невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків, перевищення своїх повноважень, порушення обмежень, пов'язаних з проходженням державної служби, а також за вчинок, який порочить як державного службовця або дискредитує державний орган, в якому він працює. Зазначене може потягнути за собою відповідні заходи дисциплінарного впливу (ст. 14 Закону України «Про державну службу») [243].

Крім загальних підстав, передбачених вказаними законодавчими актами, підставою для притягнення посадової чи службової особи досліджуваного органу може бути вчинення корупційного правопорушення. Використання посадовими та службовими особами Ради національної безпеки і оборони

України наданих їм службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей, з метою одержання неправомірної вигоди чи вчинення іншого роду корупційних дій, може тягне за собою такі види дисциплінарної відповідальності як відсторонення від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законодавством, а також звільнення з роботи [156]. В переважній більшості випадків в разі притягнення до кримінальної або адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення особи, особи підлягають звільненню з відповідних посад у триденний строк з дня отримання органом державної влади, органом місцевого самоврядування, підприємством, установою, організацією копії відповідного судового рішення, яке набрало законної сили, якщо інше не передбачено законом [244, С. 24].

Особливим заходом дисциплінарної відповідальності можливо назвати відсторонення службовця від виконання повноважень за посадою та проведення службового розслідування відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 р. № 950 у разі: невиконання або неналежного виконання ними службових обов'язків, перевищення своїх повноважень, що призвело до людських жертв або заподіяло значну матеріальну чи моральну шкоду громадянину, державі, підприємству, установі, організації чи об'єднанню громадян; недодержання ними законодавства про державну службу, службу в органах місцевого самоврядування, антикорупційного законодавства, порушення етики поведінки; на вимогу особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, з метою зняття безпідставних, на її думку, звинувачень або підозри; з метою виявлення причин та умов, що призвели до вчинення корупційного правопорушення або порушення вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції за рішенням керівника органу, в якому працює особа, яка його вчинила [245].

Необхідно також пригадати про наявність матеріальної відповідальності посадових та службових осіб Ради національної безпеки і оборони України, до якої вони можуть бути притягнені на підставі положень трудового

законодавства. Згідно ч. 1 ст. 133 Кодексу законів про працю України працівники несуть обмежену матеріальну відповідальність за пошкодження або знищення внаслідок недбалості матеріалів, напівфабрикатів, виробів (продукції), а також інструментів, вимірювальних приладів, спеціального одягу, і інших предметів, виданих підприємством, установою, організацією працівникові в користування. У свою чергу, керівники підприємств, установ, організацій, і їх заступники, керівники структурних підрозділів на підприємствах, установах, організаціях і їх заступники несуть обмежену матеріальну відповідальність, якщо шкоду підприємству (установі, організації) було заподіяно зайвими грошовими виплатами, неправильною постановкою обліку і зберігання матеріальних або грошових цінностей, неприйняттям необхідних заходів до запобігання простою, випуску недоброякісної продукції, розкрадання, знищення і пошкодження матеріальних або грошових цінностей [242].

Повна матеріальна відповідальність має місце лише у визначених законодавством випадках: якщо між працівником і підприємством укладено письмовий договір про повну матеріальну відповідальність; якщо майно та інші цінності були одержані працівником під звіт за разовою довіреністю або за іншими разовими документами; якщо шкоди завдано діями працівника, які мають ознаки діянь, що переслідуються в кримінальному порядку; якщо шкоди завдано працівником, який був у нетверезому стані; якщо шкоди завдано недостатчею, умисним знищенням або умисним зіпсуттям матеріалів, напівфабрикатів, виробів (продукції), в тому числі при їх виготовленні, а також інструментів, вимірювальних приладів, спеціального одягу та інших предметів, виданих підприємством, установою, організацією працівникові в користування; якщо відповідно до законодавства на працівника покладено повну матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації при виконанні трудових обов'язків тощо. Повна матеріальна відповідальність щодо посадової (службової) особи передбачена також у випадку, коли службова особа винна в незаконному звільненні або переведенні працівника на іншу роботу (п. 8 ст. 134 Кодексу законів про працю України) [242].

Останнім пропонується розглянути такий вид юридичної відповідальності як цивільна. У ст. 1174 Цивільного кодексу України вказується, що шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю посадової або службової особи органу державної влади, при здійсненні нею своїх повноважень, відшкодовується державою, незалежно від вини цієї особи [223]. Для настання відповідальності, передбаченої зазначеною нормою Цивільного кодексу України, необхідно, щоб посадова або службова особа завдала шкоди при здійсненні своїх повноважень, обсяг яких встановлюється відповідними правовими актами. Ці особи наділені правом в межах своєї компетенції давати як для громадян, так і для установ, незалежно від відомчої належності чи підлеглих, вказівки правового характеру, що підлягають обов'язковому виконанню, застосувати примусові заходи і щодо громадян, які безпосередньо не підпорядковані їй по службі. Обов'язковою ознакою цивільного правопорушення в таких випадках виступає протиправність, тобто суд виносить рішення про відшкодування шкоди тільки якщо незаконність дій службовця доведена належними доказами [246, С. 84]. Крім того, раніше у роботі вже зазначалось, щодо права органу влади, який відшкодував шкоду завдану неправомірними діями публічного службовця, користуватись правом зворотної вимоги (регресу) до такого службовця.

Висновки до розділу 2

Пропонується під адміністративно-правовим статусом Ради національної безпеки і оборони України розуміти систему закріплених у законодавстві ознак, які визначають її роль, місце та призначення у системі публічного адміністрування, вказують на їх відмінність від інших державних органів та порядок взаємодії. А до елементів адміністративно-правового статусу РНБО України пропонується віднести: ціль утворення цього органу та діяльності; його завдання та повноваження; сукупність прав і обов'язків; юридичну

відповідальність самого органу та його посадових і службових осіб; особливості внутрішньоорганізаційної структури та взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень.

До нормативно-правового регулювання адміністративно-правового статусу РНБО України пропонується відносити вплив держави на сукупність суспільних відносин, які стосуються: встановлення місця досліджуваного органу в системі публічного управління; визначення меж його повноважень та компетенції; реалізації даним органом прав та обов'язків, встановлення порядку його взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень, юридичними та фізичними особами; визначення особливостей юридичної відповідальності даного органу, а також формування правил поведінки його посадових та службових осіб. У свою чергу, до предмету нормативно-правового регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України пропонується відносити суспільні відносини, що пов'язані з утворенням та функціонуванням даного органу.

Зазначене регулювання адміністративно-правового статусу РНБО України здійснюється за допомогою значної кількості нормативно-правових актів, а саме: Конституція України, законодавчі акти, підзаконні акти, що приймаються суб'єктами владних повноважень (Президентом України, Кабінетом Міністрів України, та іншими органами виконавчої влади), а також міжнародно-правові акти, учасником яких є Україна. Особливістю нормативно-правового регулювання адміністративно-правового статусу даного суб'єкта владних повноважень є те, що значна кількість розглянутих у роботі нормативно-правових актів безпосередньо не присвячені даному питанню, проте вони містять окремі положення, що у свою чергу відображаються на адміністративно-правовому статусі досліджуваного органу.

Права Ради національної безпеки і оборони України виступають елементом компетенції, що визначає юридичні можливості та засоби, які надані зазначеному органу для здійснення публічного адміністрування у відповідній сфері. Для забезпечення системного підходу, при дослідженні прав, якими

наділена Рада національної безпеки і оборони України, запропоновано їх класифікацію на підставі норм закріплених у відповідному Законі України. Зазначена класифікація дозволяє поділити права Ради національної безпеки і оборони України на наступні групи:

1) права пов'язані з отриманням, наданням та обробкою інформації, що безпосередньо пов'язані з отриманням (одержанням) інформації, а також пов'язані з її наданням;

2) права щодо здійснення контролю в сфері національної безпеки і оборони;

3) права щодо притягнення до юридичної відповідальності шляхом застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) по відношенню до осіб, діяльність яких створює загрозу національній безпеці та обороні

4) права пов'язані з організацією діяльності державних органів, діяльність яких спрямована на забезпечення національної безпеки і оборони України;

5) права щодо здійснення взаємодії з іншими суб'єктами публічної адміністрації з питань компетенції Ради національної безпеки і оборони України як на національному так і на міжнародному рівнях.

Обов'язки Ради національної безпеки і оборони України діалектично пов'язані з правами, а тому їх необхідно досліджувати у взаємозв'язку з останніми. Автор поділяє позиції вчених щодо необхідності поділу обов'язків суб'єкта владних повноважень на: основні (загальні) та спеціальні.

Рада національної безпеки і оборони України має такі обов'язки загального характеру як: формування та реалізація державної політики як у цілому, так і за профільним напрямом; реалізація державної стратегії розвитку відповідних галузей; розробка та впровадження нормативно-правових актів у профільній сфері публічного управління; взаємодія з фізичними, юридичними особами, а також іншими суб'єктами публічної влади, в межах компетенції; здійснення, у межах повноважень, інших функцій, визначених законодавством. Проте даний перелік не є вичерпним, адже суб'єкти владних повноважень мають обов'язки

майже в усіх сферах публічного адміністрування, а значна кількість сфер мають загальний характер.

Спеціальні обов'язки Ради національної безпеки і оборони України можуть бути класифіковані наступним чином:

1) обов'язки щодо розробки нормативно-правових актів з питань власної компетенції, які включають обов'язки щодо розробки проектів внутрішньодержавних нормативно-правових актів, відомчих актів та міжнародних договорів;

2) обов'язки щодо аналізу, звітності та планування діяльності Ради національної безпеки і оборони України, а також діяльності інших суб'єктів у відповідній сфері публічного адміністрування;

3) обов'язки щодо здійснення контролю у сфері національної безпеки і оборони України;

4) обов'язки щодо реалізації державної інформаційної політики включають такі як: оприлюднення інформації про діяльність досліджуваного органу, обмін інформацією з іншими суб'єктами та захист інформації згідно встановлених вимог;

5) обов'язки щодо взаємодії з іншими суб'єктами включають обов'язки взаємодії з: компетентними органами іноземних держав, вітчизняними органами державної влади та органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства.

Обґрунтовано необхідність розширення існуючого у законодавстві переліку функцій зазначеного органу, шляхом внесення відповідних змін до ст.3. «Функції Ради національної безпеки і оборони України» Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» доповнивши частину першу окремим пунктом. Крім того, обґрунтовано потребу у ст. 4 «Компетенція Ради національної безпеки і оборони України» вказаного закону пункт перший частини першої необхідно доповнити також трьома абзацами відповідного змісту (див. Додаток А).

Відносно юридичної відповідальності Ради національної безпеки і оборони України, слід зауважити що концептуальні засади притягнення зазначеного органів до відповідальності не визначаються у законодавстві. Більше того, в нормативно-правових актах не розмежовується відповідальність цих органів та відповідальність його посадових чи службових осіб. Це обумовило потребу розглядати юридичну відповідальність Ради національної безпеки і оборони України через сукупність двох складових: відповідальності даного органу як юридичної особи, а також та відповідальності його посадових й службових осіб. Проведене дослідження дає можливість стверджувати, що по відношенню до Ради національної безпеки і оборони України необхідно використовувати таку категорію як позитивна відповідальність, оскільки у законодавстві майже ніде не передбачаються засади для застосування до них ретроспективної юридичної відповідальності. Дещо іншим є становище відповідних посадових й службових осіб, оскільки вони можуть притягуватись до багатьох видів ретроспективної юридичної відповідальності за допущені порушення закону: дисциплінарної, адміністративної, кримінальної, цивільної тощо.

Розглядаючи юридичну відповідальність РНБО України, обґрунтовано висновок щодо необхідності удосконалення правового регулювання даного інституту. Питання відповідальності службових та посадових осіб цього органу у законодавстві окремо не визначається. Також відсутні спеціальні механізми притягнення зазначеного державного органу до відповідальності за порушення при реалізації ним владних повноважень. Крім того, можливо зазначити про відсутність аналогічних механізмів щодо притягнення до відповідальності керівництва даного органу, а саме Голови та Секретаря РНБО України, що доцільно розглядати в подальших дослідженнях у контексті політичної та конституційно-правової відповідальності, з можливим внесенням відповідних змін і доповнень до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України».

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ РНБО УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОГО КУРСУ УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід публічного адміністрування у сфері національної безпеки і оборони

У контексті майбутньої євроатлантичної інтеграції України досить важливим є дослідження досвіду публічного адміністрування у сфері національної безпеки і оборони у провідних економічно розвинутих країнах які входять до НАТО та Європейського Союзу, зокрема в дані роботі розглянуто досвід США, Великобританії, ФРН та Франції.

Аналіз цього досвіду не тільки сприятиме розширенню знань про діяльність в галузі адміністративно-правового забезпечення національної безпеки у провідних державах світу, але й дозволить науково та практично вдосконалити окремі компоненти національної безпеки і оборони України, поглибити знання про сучасні форми та методи їх забезпечення. Зазначене дає підстави розглядати адміністративно-правове дослідження теоретичних і прикладних аспектів функціонування сфери національної безпеки і оборони у механізмі провідних держав світу, як велику актуальну наукову проблему, що має о важливе значення для науки адміністративного права.

Пропонується розпочати з досвіду США, де правову основу діяльності сил забезпечення національної безпеки становлять:

1) Конституція держави (з урахуванням рішень Верховного суду з конституційних питань);

2) біллі або акти (федеральні закони), які систематизовані та зібрані до Зводу законів США, що складається з 54 томів, кожен з яких присвячений певній галузі права або конкретному державному інституту:

- Розділ 10 «Збройні сили», розділ 50 «Війна та національна оборона»;

- у розділі 18 зібрані закони, що встановлюють кримінальну відповідальність за злочини проти Сполучених Штатів, а також регламентують адміністративно-правовий статус федеральних правоохоронних органів, що забезпечують зовнішню та внутрішню безпеку держави (діяльність поліції штатів та численних муніципальних поліцейських органів, які у багато разів перевищують по чисельності кількість службовців у федеральних правоохоронних органах, регламентується законами штатів), а також порядок арешту, обшуку, звільнення з-під варти під грошову заставу, розгляду справ великим журі присяжних, передання суду, винесення вердикту, а також збирання та використання доказів);

3) видані на основі конституції Сполучених Штатів та прийнятих Конгресом законів виконавчі накази Президента (крім виконавчих наказів Президент Сполучених Штатів має право видавати за своїм підписом директиви Ради Національної Безпеки США, затверджувати статути ЦРУ, АНБ, ФБР, ДЕА, секретної служби та інших спецслужб, а також статути та настанови для збройних сил), які хоч і є підзаконними нормативними правовими актами, але мають обов'язкову юридичну силу для всіх виконавчих органів влади країни;

4) накази федеральних міністрів (за американською термінологією глав виконавчих департаментів) та директорів інших самостійних структурних підрозділів органів виконавчої влади (агентств або бюро), що деталізують норми федеральних законів у сфері забезпечення національної безпеки Сполучених Штатів у сфері діяльності їх відомств (насамперед, це накази міністрів, які відповідають за зовнішню чи внутрішню безпеку держави (Державного секретаря; міністра оборони; міністра внутрішньої безпеки; міністра юстиції; міністра фінансів, директора ЦРУ, директора ФБР та ін.);

5) законодавство штатів (закони, прийняті легіслатурами - парламентами штатів, у сфері забезпечення внутрішньої безпеки та визначальні цілі діяльності, права та обов'язки, а також організаційну структуру поліцейських органів штатів, міст та графств (округів) та частин Національної гвардії штату, в період її підпорядкування губернатору штату).

Найважливішим після конституції країни системотворчим законодавчим актом у сфері забезпечення національної безпеки, внаслідок прийняття якого Конгресом 26 липня 1947 р. за президента США було створено спеціальний дорадчий орган — Раду Національної Безпеки, який забезпечує вищий політичний керівництво ефективним механізмом прийняття важливих політичних рішень у цій сфері (крім того, цим законом докорінно реформували збройні сили, об'єднавши армію та флот в єдиному міністерстві оборони, і створили самостійний орган політичної розвідки, який підпорядковується безпосередньо президенту — ЦРУ), є Закон «Про національну безпеку» (National Security Act of 1947).

Цим Законом, як показав час, що минув після його прийняття, успішно вирішені численні завдання, не випадково до його розробки залучалися вчені та практичні працівники багатьох спеціальностей, а орган, подібний до РНБ США, створений нині в державному механізмі всіх провідних демократичних країн світу.

По-перше, відповідно до Закону «Про національну безпеку» у Сполучених Штатах принципову та корінну реформу було піддано всю військову організацію держави в особі міністерства оборони. Наразі міністру оборони (обов'язково цивільній особі) безпосередньо підпорядковуються міністр армії, міністр військово-морських сил, міністр військово-повітряних сил (теж лише цивільні особи), а також комітет начальників штабів та об'єднаний штаб при ньому (всі керівні співробітники — лише військовослужбовці). Міністрам видів збройних сил (армії; ВМС; ВПС) підпорядковуються професійні військові - начальники штабів видів збройних сил, а голова комітету начальників штабів (голова КНШ - вища посада професійного військового в США, він є головним військовим радником міністра оборони та президента) підпорядковується безпосередньо міністру оборони та Президенту Сполучених Штатів.

Крім того, цим Законом було запроваджено дві форми організації управління у Збройних силах США: повсякденне управління (адміністративна організація — вона включає організацію бойової підготовки військ, флоту та

ВПС до виконання поставлених перед особовим складом завдань та здійснюється міністрами видів збройних сил у мирний час) та бойове управління (оперативна організація включає бойове управління особовим складом збройних сил безпосередньо в ході бойових дій за кордоном або при проведенні внутрішньодержавних операцій, та здійснюється об'єднаними командуваннями збройних сил, організованими за функціональним (командування спецоперацій; командування єдиних сил; командування стратегічних перекидів; стратегічне командування); і територіальному принципу (у Європейській зоні; у зоні Тихого океану; у зоні Північної Америки; у зоні Центральної та Південної Америки; у зоні Атлантичного океану))

По-друге, кардинально покращено розвідувальну організацію держави: утворено незалежний орган політичної розвідки, підпорядкований лише главі держави — ЦРУ США (директор ЦРУ (CIA) є радником президента з питань розвідки і, як правило, членом РНБ США).

По-третє, створено спеціальний колегіальний орган — Раду національної безпеки США, яка постійно забезпечує главу держави необхідними рекомендаціями для прийняття найефективніших рішень, функції яких американські законодавці визначили «консультування Президента з питань інтеграції внутрішньої, зовнішньої та військової політики, що стосується національної безпеки». , а його обов'язок закинули координацію всієї діяльності федеральних міністерств та відомств щодо забезпечення національної безпеки США [247].

Парламент США ухвалив Закон «Про встановлення контролю за вуличною злочинністю» 1968 р.156, відповідно до якого правоохоронні органи США отримали право електронного контролю, тобто прослуховування телефонних переговорів осіб, підозрюваних у скоєнні злочинів, що стало в суді доказом вини підозрюваного.

Конгрес США ухвалив Закон «Про контроль за організованою злочинністю» 1970 р., RICO. Цей Закон дозволив правоохоронним органам США притягати до кримінальної відповідальності лідерів організованих злочинних

співтовариств, вилучати кошти та інші активи мафії з обігу, також він став основою зміни кримінального законодавства в багатьох штатах.

Першим спеціалізованим законодавчим актом Конгресу в історії США, який визначив порядок збирання та отримання на їх території розвідувальної та контррозвідувальної інформації спецслужбами, необхідної для забезпечення національної безпеки Сполучених Штатів, став Закон від 25.10.1978 «Про спостереження за іноземними розвідками». До його прийняття спеціальні служби США електронне спостереження здійснювали (як і федеральні правоохоронні органи) відповідно до норм Закону «Про встановлення контролю за вуличною злочинністю», що створювало для них певні труднощі, пов'язані з необхідністю обов'язкового отримання судового ордеру на проведення оперативно-технічних і інших заходів електронного спостереження.

Спочатку Законом «Про спостереження за іноземними розвідками» було передбачено два варіанти ведення електронного спостереження: на підставі судового ордеру (за цим законом голова Верховного суду США був уповноважений створити з-поміж федеральних суддів спеціальний суд, що дає відповідні дозволи тільки у цих справах) або з письмової санкції міністра юстиції (Генерального аторнею США) [248]. Отримання судового ордеру було необхідно, якщо електронний нагляд передбачалося здійснювати за американським громадянином. У цьому випадку складена компетентною посадовою особою федерального відомства заява підписувалася главою цього відомства і надсилалася міністру юстиції, а після його перевірки — федеральному судді. Суддя мав право або видати ордер, який дозволяв електронне спостереження, або відмовити у його видачі.

Аж до подій 11.09.2001 Закон «Про спостереження за іноземними розвідками» був практично незмінений (до нього вносилися незначні поправки у 1994 та 1998 рр.). Після терактів 11 вересня до нього законами Конгресу у 2001, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2012, 2015 роках було внесено численні якісні зміни, які суттєво спростили діяльність спецслужб та збільшили терміни проведення оперативно-технічних заходів [249].

Найзначніші зміни до Закону «Про спостереження за іноземними розвідками» було внесено у 2008 р.: додано нову гол. 8, де регламентується порядок захисту осіб, які надають допомогу уряду Сполучених Штатів. Під ними розуміються особи, які допомагають спецслужбам США отримати доступ до інформації, включаючи всі необхідні комунікаційні дані та записи з комунікацій. У цьому розділі міститься пряма заборона на проведення будь-яких розслідувань з боку влади штатів щодо провайдерів, які надавали допомогу спецслужбам США в отриманні інформації, що їх цікавить. Закон також забороняє владі штатів вимагати розголошення відомостей про постачальника інформаційних послуг, який надавав допомогу спецслужбам США, або приймати щодо нього будь-які адміністративні санкції. [249].

Як парламентський контроль досі діє наступна законодавча норма: кожен півроку міністр юстиції повинен звітувати перед розвідувальними комітетами Палати представників та Сенату про практику застосування Закону «Про спостереження за іноземними розвідками» [248].

Це другий за значимістю після Закону «Про національну безпеку» акт парламенту у цій сфері, саме відповідно до цього Закону проведено наймасштабнішу перебудову всієї системи національної безпеки Сполучених Штатів з 1947 р.: вперше в історії країни, з явним використанням радянського досвіду функціонування КДБ СРСР, створено міністерство внутрішньої безпеки (МВБ) США, яке є п'ятнадцятим міністерством в американському уряді та другим (першим є міністерство оборони) за чисельністю службовців та розміром бюджету.

З моменту утворення і до теперішнього часу до його складу входять шість самостійних федеральних правоохоронних відомств, переданих з інших міністерств:

- 1) секретна служба - її співробітники займаються охороною Президента США та інших вищих керівників країни, а також боротьбою з фальшивомонетництвом;
- 2) Агентство боротьби з незаконним обігом наркотиків - ДЕА;

3) служба берегової охорони - її співробітники виконують функції морської прикордонної поліції;

4) митна служба;

5) служба імміграції та натуралізації - її співробітники здійснюють облік і контроль за мігрантами, що прибувають в країну;

6) ФЕМА - наш аналог ДСНС.

Також вперше створено два федеральні правоохоронні відомства:

1) служба повітряних маршалів - співробітники цієї служби таємно супроводжують усі літаки для припинення терактів на пасажирських авіаперевезеннях;

2) управління розвідки та аналізу.

Скандальні викриття Едварда Сноудена, колишнього співробітника ЦРУ та АНБ, які показали усьому світу грандіозні масштаби цих проникнень спецслужб США у приватне життя мільйонів людей у різних країнах, які не мають жодного відношення до тероризму, змусили Конгрес прийняти 02.06.2014 новий Закон № 1 та посилення Америки через реалізацію прав та забезпечення ефективної дисципліни при моніторингу»¹⁶⁹, або «Акт про свободу». Президент США Б. Обама підписав його вже 03.06.2015 року. Цей Закон прийшов на зміну «Акту патріота», який закінчив свою дію 01.06.2015. У ньому зберігається гранично широке поняття міжнародного тероризму, закріплене в «Акті патріота» 2001 р., і лише уточнюється механізм роботи спецслужб та правоохоронних органів у сфері запобігання загрозам національній безпеці США.

17 грудня 2004 р. Конгрес ухвалив Закон № 458 «Про реформу розвідки та боротьбу з тероризмом», відповідно до якого затверджено самостійну посаду Директора Національної розвідки — посадової особи, яка координує діяльність усіх розвідувальних служб країни, яку призначає Президент США за згодою Сенату¹⁷. Директор Національної розвідки є головою розвідувальної спільноти США. Поєднання цієї посади з посадою голови будь-якого іншого розвідувального відомства не допускається. Директор Національної розвідки

виконує обов'язки радника Президента США з питань розвідки та керує виконанням програми розвідувальної спільноти [250].

29 вересня 2006 р. Конгрес ухвалив Акт № 3930 «Про військові комісії (трибунали)», який регламентує організацію та порядок судової діяльності у справах взятих у полон по всьому світу бойовиків — терористів «Аль-Каїди» або «Талібану», які віднесені до категорії «іноземних незаконних комбатантів супротивника» [251]. Президент і Міністерство оборони США мають право встановлювати правила допитів, які допускають використання інтенсивних і жорстких методів, але ніхто не повинен піддаватися жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

У 1986 р. Конгрес ухвалив Закон «Про реорганізацію міністерства оборони США», який увійшов в історію як Закон Голдуотера-Ніколса (на прізвища голів комітетів Збройних сил Сенату та Палати представників, які його підготували). Відповідно до цього Закону американським урядом розробляється стратегія національної безпеки, яка обов'язково доповідається Президентом Конгресу та затверджується парламентом [252]. У стратегії містяться основні геополітичні аспекти військової доктрини Сполучених Штатів, які потім деталізуються у стратегії національної оборони США — документі, який розробляє Міністерство оборони та розкриває військово-політичні аспекти американської військової доктрини. Крім того, у цьому Законі встановлено чіткий антикорупційний механізм придбання озброєнь та іншого майна для Збройних сил та значно підвищено статус Голови комітетів начальників штабів (наш аналог начальника Генерального штабу) порівняно з начальниками штабів видів збройних сил (армії, ВПС, ВМС).

У 1981 р. Конгрес ухвалив Закон «Про співробітництво Міністерства оборони з правоохоронними органами», відповідно до якого значно розширено можливості взаємодії структур міністерства оборони та федеральних правоохоронних органів (насамперед ДЕА, ФБР та ЦРУ) у боротьбі з наркобізнесом за кордоном та поліцією штатів та міст усередині країни. Закон прямо передбачає у разі потреби використання матеріальних (це інформаційна

база; транспорт; інженерна техніка) та людських ресурсів Міністерства оборони (насамперед, це особовий склад Національної гвардії, сухопутних військ та морської піхоти) у правоохоронній діяльності.

Порядок залучення та застосування окремих частин та з'єднань Збройних сил при припиненні масових заворушень на території США регламентує прийнятий Конгресом також у 1981 р. Закон «Про використання збройних сил проти цивільних заворушень», який наділяє Президента США як главу держави та Верховного головнокомандувача збройними силами достатнім обсягом повноважень для швидкого та ефективного застосування збройних сил при припиненні масових заворушень: без запровадження режиму НП Президент може призвати на строк до 270 діб до 200 тис. осіб зі складу резерву збройних сил; при запровадженні режиму НП на всій території країни Президент має право призвати на дійсну військову службу резерв першої черги (частини та з'єднання НГ) чисельністю до 1 млн осіб терміном до 24 місяців; він також має право оголошувати режим НП як на території всіх Сполучених Штатів, так і на території окремого міста, графства чи будь-якого штату (штатів) та для «забезпечення законності та порядку» відправити туди федералізовані частини Національної гвардії з будь-якої точки країни (як правило, залучаються частини Національної гвардії рідного штату, а якщо цього недостатньо, то і з прилеглих штатів) або регулярні частини сухопутних військ чи морської піхоти.

Президент США зобов'язаний використовувати збройні сили для надання федеральної допомоги на прохання губернаторів штатів або представницьких органів штатів (Конституція США в ст. 4 розд. 4 гарантує кожному штату федеральну допомогу від внутрішнього чи зовнішнього насильства), але може зробити це і з власної ініціативи, якщо він визнає, що сил і коштів штату не вистачає і законність необхідно терміново відновити.

Закон дає Президенту США право на федеральне втручання у справи штату у таких випадках: коли неможливе виконання на території штату федеральних чи місцевих законів; коли порушуються конституційні права громадян, а влада штату не може забезпечити їх виконання.

У тому ж 1981 р. Конгресом ухвалено Закон Стеффорда № 875 «Про надання допомоги у ліквідації наслідків стихійних лих, аварій і катастроф». Цей акт Конгресу регламентує порядок надання федеральної допомоги владі штатів на їхнє прохання або за рішенням Президент США, також у ньому велика увага приділена діям у цій галузі збройних сил. Президент запроваджує режим НП та оголошує своїм представником директора ФЕМА (FEMA) — управління з дій у надзвичайних ситуаціях, наразі це один із восьми самостійних підрозділів міністерства внутрішньої безпеки США, який керує всіма діями федеральних органів виконавчої влади щодо ліквідації наслідків стихійних лих чи техногенних катастроф.

Конгресом США було прийнято Закон «Про заходи щодо ліквідації наслідків екологічних катастроф, про відповідальність за шкоду навколишньому середовищу та його компенсацію» 1980 р. У зв'язку з підвищеною увагою громадськості до проблем дотримання екологічних норм та захисту навколишнього середовища цим Законом чітко регламентується національний план дій щодо ліквідації наслідків викидів шкідливих речовин та мінімізації збитків навколишньому середовищу. У цьому Законі передбачається використання інженерних військ армії та кораблів ВМФ при ліквідації наслідків екологічних та техногенних катастроф.

Розглянутими законодавчими актами перелік федеральних законів, що регламентують різні аспекти забезпечення національної безпеки США, не вичерпується, але найбільш важливі та значущі ми проаналізували докладно. При цьому слід мати на увазі, що основну відповідальність за законність та правопорядок, забезпечення безпеки громадян та захист приватної та державної власності відповідно до Конституції та законодавства США покладено на владу штатів.

Особливістю законодавства США є те, що багато питань забезпечення внутрішньої безпеки регламентуються законодавством штатів та виданими на їх основі нормативними правовими актами органів місцевого самоврядування.

Прикладом таких актів є Міський поліцейський ордонанс, Клятва поліцейського та Моральний кодекс співробітника правоохоронного органу.

Проведений нами аналіз робіт вітчизняних вчених з цієї проблематики дозволяє з упевненістю сказати, що в США створено досить досконалий правовий інструментарій, що забезпечує збройні сили детально регламентованим законодавством як при діях за межами країни, так і за порядком їх застосування при вирішенні внутрішньодержавних завдань та надійно гарантує громадянська влада, що їм з боку Збройних сил буде своєчасно надана вся необхідна допомога у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

У Сполучених Штатах, через виняткові історичні особливості виникнення, становлення та розвитку американської державності, роль такої військової та водночас правоохоронної структури виконують частини та з'єднання Національної гвардії, а якщо й вони не справляються, то їм у допомогу при проведенні внутрішньодержавних операцій Президентом США можуть надаватися військові частини армії (за нашою термінологією сухопутних військ) та морської піхоти.

Слід зазначити, що у системі бойової підготовки частини регулярних військ та Національної гвардії практично удосконалюють отримані знання. З цією метою спеціально створеним у 1969 р. у структурі штабу армії директором з боротьби з цивільними заворушеннями розробляються навчальні плани, які передбачають навчання особового складу правильної тактики дій при припиненні військами цивільних заворушень, і ці завдання щодня відпрацьовуються конкретною військовою частиною на армійському навчальному полігоні (при цьому велика частина часу йде на відпрацювання нормативів на тему ») у Форт-Бельвуарі (штат Вірджинія), який отримав назву «Райотвілл» - місто, що бунтує.

Як ми вже згадували, першими у світі ухвалили Закон «Про національну безпеку» в 1947 р. саме американці. У цьому законодавчому акті вони передбачили створення спеціального ключового органу — Ради національної безпеки під керівництвом Президента, який координуватиме діяльність усіх

міністерств та відомств США в галузі забезпечення національної безпеки та консультуючого Президента США з питань інтеграції внутрішньої, зовнішньої та військової політики [253].

Таким чином, Рада національної безпеки США є найвищим надвідомчим державним органом, який розглядає всі стратегічні питання забезпечення національної безпеки країни. Склад його учасників, структура Ради та порядок її діяльності перебувають у винятковій компетенції Президента США. Роботу апарату Ради національної безпеки очолює помічник Президента США з національної безпеки, який призначений Президентом (це призначення не вимагає згоди Сенату).

В даний час членами Ради національної безпеки США є такі посадові особи: Президент США; віце-президент США; державний секретар (міністр закордонних справ); міністр оборони; міністр енергетики; міністр фінансів; міністр юстиції; міністр внутрішньої безпеки; представник США в ООН; керівник апарату президента; помічник президента з питань національної безпеки; директор служби національної розвідки; голова Об'єднаного комітету начальників штабів – начальник генерального штабу збройних сил США, вища посада професійного військового).

Посада державного секретаря (у США міністр закордонних справ) традиційно розглядається як один із найважливіших в американській адміністрації. Державний департамент утворено 1789 р. і реалізує практично зовнішньополітичний курс глави держави і Конгресу. У структурі цього міністерства, як, втім, і всіх інших, раніше нами перелічених (див. додаток 6), є свій розвідувальний та аналітичний підрозділ, що узагальнює інформацію (в даному випадку із зовнішньополітичних питань) з наступною доповіддю міністру.

Міністерство оборони (МО) США утворено в 1789 р., у нинішньому вигляді існує з 1947 р. Це найпотужніше, чисельне (за кількістю співробітників) і витратне (за сумою коштів) міністерство. Воно становить основу військової

могутності Сполучених Штатів та відповідає за реалізацію завдань із забезпечення як зовнішньої, так і внутрішньої безпеки країни.

Його очолює міністр оборони (тільки цивільна особа), який призначає Президент за згодою Сенату. Вищим постом у Міністерстві оборони, який очолює професійний військовий, є посада Голови об'єднаного комітету начальників штабів (ОКНШ). Саме він за допомогою начальників штабів видів збройних сил, коменданта морської піхоти та Об'єднаного штабу здійснює постійне професійне керівництво та безпосереднє оперативне управління збройними силами.

Агентство національної безпеки (АНБ) — самостійний структурний підрозділ Міністерства оборони і водночас найбільш закрита та чудово технічно оснащена спецслужба США. Його керівник (обов'язково професійний військовий) призначається Президентом США за згодою Сенату. Завдання цієї спеціальної служби — шифрування та дешифрування, технічна та електронна розвідка, а також криптографічне забезпечення діяльності урядових органів США.

Центральне розвідувальне управління (ЦРУ) - орган політичної розвідки, спеціально створений 1947 р. для проведення таємних операцій за межами країни. Директор ЦРУ призначається президентом США за згодою Сенату, але він уже не є одночасно Директором національної служби розвідки, порівняно недавно (2004 р.) створеного органу, покликаного координувати зусилля численних розвідувальних підрозділів різних відомств — держдепартаменту, Міністерства оборони, МВБ, Міністерства юстиції, Міністерства фінансів та Міністерства енергетики. До 2004 р. (момент створення самостійної посади Директора служби національної розвідки) його функції виконував Директор ЦРУ. З 2004 р. поєднання заборонено.

Міністерство внутрішньої безпеки (МВБ) – п'ятнадцяте міністерство у структурі американського уряду. Воно утворено 2002 р. (початок функціонувати з березня 2003 р.) після терактів 11 вересня 2001 р., які показали явні недоліки в організації забезпечення внутрішньої безпеки країни. Це була наймасштабніша і

тепер, як показав час, успішна реформа спецслужб за всю історію США, проведена американськими фахівцями з явним урахуванням позитивного досвіду діяльності, як КДБ, так і МВС СРСР.

МВБ складається з 22 структурних підрозділів, 14 з них займаються забезпеченням діяльності восьми бойових структур, кожен з яких є самостійною службою, що вирішує завдання щодо забезпечення внутрішньої безпеки країни в конкретній сфері. Шість із них до реформи вже функціонували у складі різних федеральних органів виконавчої влади (у структурі Міністерства юстиції, Міністерства транспорту, Міністерства фінансів та Міністерства праці), а дві служби (управління розвідки та аналізу та служба повітряних маршалів) створено вперше.

В даний час МВБ США складається з наступних бойових служб:

1. Управління розвідки та аналізу. Цю структуру створено вперше. Її очолює заступник міністра, вона відповідає за збір, систематизацію та аналіз будь-якої інформації, що стосується внутрішньої безпеки країни та надходить від усіх міністерств та відомств США.

2. Управління федеральної повітряної маршальської служби. Цю структуру також створено вперше. Вона забезпечує безпеку цивільних повітряних перевезень біля Сполучених Штатів. Враховуючи ізраїльський досвід, кожен рейс супроводжує повітряний маршал, озброєний спеціальним пістолетом, що дозволяє його застосування на борту повітряного судна.

3. Служби берегової охорони. Ця потужна федеральна поліцейська служба створена в 1790 і виконує в повному обсязі функції морської поліції, вона також забезпечує безпеку прибережних морських комунікацій і портів США. Раніше входила до складу міністерства транспорту. При введенні воєнного стану переходить у підпорядкування міністра ВМС США (у її складі понад 45 000 співробітників, велика кількість військових судів і навіть гелікоптерів).

4. ФЕМА (раніше була самостійною службою і підпорядковувалася безпосередньо президенту США) - федеральне агентство з надзвичайних ситуацій.

5. Управління боротьби з наркотиками (ДЕА). Ця потужна федеральна поліцейська служба (її бюджет у 2015 р. становив 2,9 млрд дол., чисельність співробітників понад 9 000 осіб) раніше входила до складу Міністерства юстиції.

6. Секретної служби. Ця федеральна поліцейська служба утворена в 1865 р., була раніше у складі Міністерства фінансів і займалася боротьбою з фальшивомонетництвом та підробкою державних цінних паперів, а з 1951 р. її співробітники забезпечують також особисту охорону президента США та інших вищих посадових осіб країни.

7. Митного бюро. Раніше працівники цієї служби входили до складу Міністерства фінансів. Ця служба здійснює митну політику на території Сполучених Штатів, а її співробітники забезпечують дотримання митного законодавства країни.

8. Служби імміграції та натуралізації. У вітчизняній науковій літературі часто використовується інша назва — служба з питань громадянства та імміграції. Раніше входила до складу Міністерства праці, а згодом Міністерства юстиції. Її співробітники здійснюють контроль за законністю в'їзду до Сполучених Штатів, видають посвідки на проживання, забезпечують належний порядок натуралізації та стежать за законністю перебування іноземців на території країни.

Міністерство юстиції традиційно є одним із найважливіших міністерств в американському уряді, а посада міністра юстиції (Генерального атторнею) — одна з найвідповідальніших у сфері забезпечення внутрішньої безпеки країни. Крім суто правових питань, які традиційно вирішуються Міністерством юстиції у всіх країнах світу, міністр юстиції США є безпосереднім керівником трьох федеральних правоохоронних відомств, що організаційно входять до складу Міністерства юстиції: Служби маршалів, Федерального бюро розслідувань (ФБР) та Федерального бюро в'язниць (ФБТ). Очолюють ці відомства цивільні особи - директори, яких призначає на посаду Президент США за згодою Сенату.

Служба маршалів створена у вересні 1789 і є першим в історії США поліцейським формуванням із загальнофедеральною юрисдикцією. В даний час

співробітники Служби маршалів забезпечують охорону будівель федеральних судів, особисту безпеку федеральних суддів (а у разі потреби присяжних, прокурорів, свідків та членів їх сімей), виконання їх рішень, а також конвоювання підсудних у ході судового процесу та після винесення обвинувального вироку до місця відбування покарання - у федеральну в'язницю.

Федеральне бюро в'язниць (ФБТ) здійснює виконання покарання скоєння федеральних злочинів за вироками, винесеними федеральними судами. Ця федеральна структура за своїми функціями та завданнями подібна до вітчизняного федерального органу виконавчої влади, що реалізує пенітенціарну політику в нашій країні.

ФБР США - федеральний правоохоронний орган, що поєднує в собі функції контррозвідки (тільки агенти ФБР проводять розслідування по всіх кримінальних справах про шпигунство в країні), політичної (до 1953 це робилося де-факто, а з 27 квітня 1953 - де-юре, відповідно до рішення Президента лише ФБР здійснює таємну перевірку всіх цивільних і військових посадових осіб щодо їх вірності існуючому державному ладу: воно зобов'язане «збирати інформацію про дії, що загрожують безпеці нації, і проводити розслідування щодо співробітників та кандидатів на посади у виконавчі органи федерального уряду про їхню лояльність») та кримінальну поліцію (саме у структурі ФБР створено та успішно функціонує Національний центр кримінальної інформації, який швидко та ефективно забезпечує всі федеральні правоохоронні органи, а також поліцію штатів, міст та графств необхідною криміналістичною інформацією).

Крім того, як уже згадувалося, ФБР є головним координатором як федеральних, так і штатних поліцейських органів країни, а також численних поліцейських управлінь міст та графств (округів) у боротьбі зі злочинністю. База даних ФБР (відбитки пальців всіх громадян країни та невстановлених злочинців, а також їх ДНК та ін.) активно використовується всіма правоохоронними органами під час розслідування загальнокримінальних злочинів.

У структурі Міністерства фінансів США є дві федеральні поліцейські служби, керівники яких також призначаються Президентом США за згодою

Сенату: Служба внутрішніх доходів та Бюро контролю за обігом тютюну, алкоголю, вогнепальної зброї та вибухових речовин.

Служба внутрішніх доходів (СВД) Міністерства фінансів США утворена в 1862 р. і поєднує в собі функції податкової поліції (її співробітники мають право на збір необхідної інформації негласними способами, у тому числі з використанням необхідних технічних засобів) та звичайної податкової служби, що збирає податки у законослухняних платників податків.

Бюро з контролю за обігом тютюну, алкоголю, вогнепальної зброї та вибухових речовин (АТФ) було утворено першим президентом США Джорджем Вашингтоном як загальнофедеральне поліцейське агентство у 1791 р. Його співробітники не тільки здійснюють ліцензійну діяльність на зазначені товари, а й уповноважені на проведення розслідувань фактів будь-яких правопорушень у цій сфері.

Міністерство енергетики США, як самостійний орган виконавчої влади США, утворено в 1977 р. Воно відповідає за отримання та використання як у цивільних, так і у військових цілях атомної енергії, що отримується зі 100 атомних реакторів на 62 атомних станціях на території Сполучених Штатів. У відкритому доступі через цілком зрозумілі причини відсутні дані про кількість поліцейських, які охороняють ці 62 атомні станції. Усі поліцейські органи, які забезпечують охорону АЕС, підпорядковуються міністру енергетики.

Важливими правовими актами, що регламентують різні аспекти забезпечення національної безпеки Великобританії, є:

- закони про парламент (1911 та 1949 рр.);
- закони про народне представництво (1949, 1969, 1974, 1983, 1985, 1989 рр.);
- закон про поліцію та докази у кримінальних справах 1984 р. (він регламентує права поліції, порядок арешту та взяття під варту, а також вперше узаконив створення національної бази даних ДНК та використання ДНК як доказ у суді);

- закон про кримінальне судочинство 1988 р. (у ньому визначаються особливості застосування арешту та процесуальний порядок оформлення необхідних для цього документів);

- закон про кримінальне правосуддя 2003 р. (він доповнив закон 1988 р. з урахуванням посилення загрози терактів та дозволяє зберігати невизначений час відбитки пальців та зразки ДНК підозрюваних у скоєнні злочину);

- закон про реформу поліції 2002 р. (він встановлює ранги поліцейських чинів, які мають право на віддачу команд із затримання підозрюваних у скоєнні терактів та обшук їх житлових приміщень без судового ордеру, а також застосування негласних способів отримання інформації для надання доказів до суду);

- Закон про регулювання слідчих повноважень 2000 р. (у ньому регламентуються всі питання, пов'язані із застосуванням електронного спостереження та перехоплення електронних повідомлень, а також окремі питання боротьби з тероризмом);

- закон про тероризм 2000 р., закон про боротьбу з тероризмом 2001 р. (Anti-Terrorism Crime and Security Act-ATCSA);

- закон про захист інформації 1998 р. (ці три закони, окрім іншого, пред'являють істотно підвищені вимоги до роботи спецслужб у сфері боротьби з тероризмом та серйозно розширюють їх повноваження);

- закон про організовану злочинність та поліцію 2005 р. (він створив у структурі МВС самостійне агентство боротьби з оргзлочинністю (SOKA) та встановлює особливості роботи органів поліції боротьби з організованою злочинністю в країні, крім того, він дає право будь-якій законослухняній людині, якщо поряд немає поліцейського, припиняти правопорушення та доставляти примусово затриманого правопорушника до поліції);

- закон про конституційну реформу 2005 р. (цілком присвячений реформі системи судової влади, створено Верховний суд Великобританії, а Палата лордів перестала бути вищою судовою інстанцією країни);

- закон про хабарництво 2010 р. (у ньому в тому числі міститься норма про відповідальність комерційних організацій за неналежну організацію своєї діяльності, що призвела до хабарництва, та за не запобігання хабарництву, вчиненому від імені компаній особами, які працюють у них, — менеджерами, консультантами та ін.);

- Закон про звільнення під заставу 1976; закон про дифамацію 1952 р. (у ньому розглядаються питання свободи друку);

- Закон про громадський порядок 1986 (регламентує порядок мітингів, ходів і демонстрацій);

- інші акти парламенту, у тому числі правові норми Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод, що інкорпорують у британське законодавство, від 04.11.1950, створений у 1992 р. на основі Маастрихтського договору Європейського союзу Закон «Про права людини» 1998 р.;

- Закон про захист свобод (Protection of Freedoms Act) 2012 та ін.

Судові прецеденти — це рішення, які приймаються з конституційних питань, так званими високими судами: до судової реформи 2005 р. — Палатою лордів, після 2005 р. — Верховним судом, Апеляційним судом та іншими судами, які публікують свої рішення, обов'язкові для судів нижче. аналогічних справ. Ними регламентуються питання, які стосуються привілеїв монарха, і навіть деякі права підданих Сполученого королівства.

Доктринальні джерела є також джерелом неписаної Конституції Великобританії. Думка видатних вчених-юристів з різних питань конституційного права завжди враховувалася парламентарями та суддями під час заповнення прогалин конституційного регулювання.

Таким чином, архаїчність чинної британської Конституції, що носить комбінований та несистематизований характер, визнається багатьма політиками та вченими. Останнім часом у країні обговорюються проекти Основного Закону, які побудовані на класичних принципах, прийнятих у країнах континентальної Європи. Цьому процесу сприяє навіть тепер уже колишнє членство Великобританії в ЄС, що неминуче детермінує уніфікацію всього законодавства,

зокрема конституційного. При цьому фундаментальними принципами чинної Конституції є суверенітет парламенту, поділ влади, верховенство права.

Значну і у край важливу частину правових норм, які у Великобританії, становлять правові норми делегованого законодавства. Це правові норми, які у тих правових актах, видані органами, уповноваженими Парламентом правом їх видавати з певним питанням із збереження права контролю їх змісту щодо законності із боку Парламенту.

Найбільше число актів делегованого законодавства видається Кабінетом міністрів та окремими міністрами. Необхідність делегованого законодавства пояснюється тим, що закони парламенту не в змозі оперативно відреагувати на специфіку діяльності численних міністерств та раптовість подій. Часто рішення Кабінету міністрів набирають форму наказу в Таємній раді. Ця форма делегованого законодавства відрізняється від інших тим, що її законність практично ніколи не заперечується.

У разі надзвичайних обставин у структурі уряду функціонує спеціальний орган, який допомагає Прем'єр-міністру виробляти оптимальні рішення з питань забезпечення національної безпеки. Комітет «Кобра» було створено відповідно до Закону 1994 р. «Про розвідувальні служби». Відповідно до вимог Закону 1989 р. «Про державну таємницю» члени цього комітету працюють у режимі секретності. Згадки у відкритій пресі щодо нього в край скупі через специфіку діяльності. Він працює під керівництвом Прем'єр-міністра, і він визначає його персональний склад:

- міністр закордонних справ;
- Міністр оборони (крім Збройних сил йому підкоряються всі формування Військової поліції);
- міністр внутрішніх справ (йому підпорядковуються всі територіальні органи поліції, у тому числі й агентство боротьби з організованою злочинністю — SOCA);

- міністр юстиції (у його підпорядкуванні перебуває тюремна служба), голова прикордонного агентства (UK Border Agency-UKBA), голова митної та податкової служби Її Величності (Her Majesty s Revenue and Customs - HMRC);

- Міністр транспорту (у його міністерстві є самостійна від МВС транспортна поліція - British Transport Police);

- Міністр енергетики та охорони навколишнього середовища (у його підпорядкуванні є самостійна від МВС поліція, вона охороняє об'єкти ядерної енергетики (42 атомні станції);

- керівники центру урядового зв'язку (технічної розвідки та криптографії - Government Communications Headquarters - GCHQ), політичної розвідки (Секретна розвідувальна служба (SIS) або Military Intelligence - MI-6) та контррозвідки (Security Service - MI-5). Саме на засіданнях цього комітету приймаються всі важливі рішення щодо забезпечення національної безпеки Сполученого королівства.

У Стратегії національної безпеки, вперше в історії країни ухваленій парламентом у березні 2008 р., основну увагу перенесено з питань зовнішньої безпеки на усунення внутрішніх загроз, насамперед загроз терактів та боротьбу зі злочинністю.

В даний час боротьба з тероризмом у Великій Британії ведеться на основі вищезазначених правових актів парламенту та спеціально розробленої МВС та затвердженої парламентом контртерористичної стратегії CONTEST (Counter-Terrorism Strategy). Вона вперше була прийнята у 2003 р., а у 2009 та 2011 р. до неї було внесено доповнення та зміни, хоча загальні принципи залишилися незмінними.

Значну і украй важливу частину правових норм, які у Великобританії, становлять правові норми делегованого законодавства. Особливе значення у правовому регулюванні порядку розслідування злочинів у Великій Британії мають так звані «кодекси практики», які деталізують дії посадових осіб поліції та військовослужбовців під час розслідування злочинів. Усього прийнято вісім кодексів практики (Code A - Code H):

Говорячи про Збройні сили, слід особливо відзначити їхню визначальну роль у забезпеченні зовнішньої безпеки країни і дуже важливу при забезпеченні внутрішньої безпеки. Справа в тому, що доктринальною установкою політичного керівництва Великобританії, як і США, всебічно відображеною в законодавстві країни, є можливість прямого застосування кадрових частин збройних сил для забезпечення внутрішньої безпеки держави. Військова доктрина Великобританії покладає на Збройні сили сім груп завдань. Першою з них є військова допомога громадянській владі Сполученого королівства у збереженні верховенства закону та внутрішньої безпеки країни.

Ядро сил забезпечення національної безпеки Великобританії, поряд зі Збройними силами, органами розвідки та контррозвідки (МІ-5; МІ-6; Центр урядового зв'язку), становлять поліцейські формування, що організаційно входять до структури МВС, Міністерства оборони (військова поліція), Міністерства транспорту (транспортна поліція) та Міністерства енергетики (поліція з охорони атомних станцій). Усі вони організаційно самостійні і лише в рамках закону координують між собою свої діяльності.

Безпосередніми керівниками територіальних поліцейських сил у графствах та великих містах Сполученого королівства є Головні констеблі, які призначає на посаду міністр внутрішніх справ. Законодавством країни передбачається можливість створення на прохання муніципальних рад (органів місцевого самоврядування, які у Великій Британії виконують у повному обсязі всі функції державних органів на місцях) об'єднаних поліцейських формувань для двох і більше графств або міст, якщо міністр внутрішніх справ погодиться з таким проханням про оптимізацію. Необхідною умовою такої згоди є висновок центрального апарату МВС про те, що пропонуване об'єднання поліцейських формувань необхідне в інтересах населення та призведе до підвищення ефективності поліцейської діяльності.

Міністерство закордонних справ (МЗС) виконує традиційні функції дипломатичного відомства та висловлює волю уряду на міжнародній арені. Довгий час британці вдавали, що вони не мають розвідки, хоча вона у них як

самостійний орган виконавчої влади держави з'явилася першою в Європі, а отже, і у світі ще в XVI ст., просто функціонувала вона у структурі МЗС.

В даний час політична розвідка МІ-6 є самостійною структурою в системі органів виконавчої влади Великобританії і в тісній співпраці з ЦРУ США виконує всі необхідні функції забезпечення державного керівництва країни необхідною політичною інформацією.

Функції контррозвідки виконує інший самостійний орган виконавчої влади – служба контррозвідки МІ-5. Вона тісно взаємодіє з органами політичної та військової розвідки, а також із центральним органом технічної розвідки — Центром урядового зв'язку та криптографії. Велику увагу ця структура, крім класичної боротьби зі шпигунством, приділяє боротьбі з тероризмом та північноірландським сепаратизмом. Вона також дуже тісно взаємодіє зі спецслужбами США, але з одним серйозним винятком: британські контррозвідники діляться зі США інформацією про ІРА та північноірландських сепаратистів вкрай обережно через побоювання її витоку (у спецслужбах США велика кількість ірландців, які симпатизують боротьбі за незалежність).

Центр урядового зв'язку та криптографії (GCHQ) — одна із найбільш закритих спецслужб Великобританії. Створено ще до Другої світової війни. Американці створювали АНБ за образом та подобою цього Центру, але на відміну від GCHQ. Це загалом громадянське відомство, керівник якого підпорядковується безпосередньо Прем'єр-міністру Великобританії, а АНБ є структурним підрозділом Міністерства оборони США та проходять у ньому службу переважно військовослужбовці.

Міністерство оборони виконує провідну силову роль у забезпеченні зовнішньої безпеки країни та дуже вагому при забезпеченні внутрішньої безпеки Великобританії (як ми вже згадували, надання допомоги цивільній владі у мирний час є одним із найважливіших повсякденних завдань збройних сил).

Міністерство внутрішніх справ є одним із основних (найбільшим за чисельністю особового складу та бюджету після Міністерства оборони), але далеко не єдиним відомством, що забезпечує внутрішню безпеку країни. Крім

МВС поліцейські формування є в Міністерстві оборони, Міністерстві транспорту та Міністерстві енергетики. Також поліція Шотландії та Північної Ірландії підпорядковується міністру у справах Північної Ірландії та міністру у справах Шотландії.

Принципи функціонування поліцейської системи Великобританії досить докладно були розкриті в другому розділі справжньої роботи, тому обмежимося коротким висновком: нині діюча поліцейська система країни влаштована так, що робота територіальних органів поліції перебуває під безперервним контролем як з боку центрального уряду в особі МВС, так і органів самоврядування.

Крім того, самостійні та повністю незалежні від МВС країни структури, які лише координують одна з одною свою діяльність, представляють поліцейські органи Міністерства транспорту, Міністерства енергетики та прикордонного агентства.

Міністерство транспорту виконує традиційні для цього міністерства функції з тією лише різницею, що має на меті забезпечення безпеки на транспорті власним поліцейським формуванням, що підпорядковується безпосередньо міністру транспорту. Високий ступінь оснащення технічними засобами (практично кожен залізничний пасажирський вагон, у тому числі електропоїздів, обладнаний відеокамерами) серйозно полегшує роботу поліцейських органів країни в цілому і на транспорті зокрема.

Міністерство енергетики та навколишнього середовища, крім виконання своїх важливих профільних функцій, має власне поліцейське формування, яке підпорядковується тільки міністрові, яке охороняє 42 атомні електростанції, що функціонують на території Великобританії.

Прикордонне агентство також не входить до системи МВС та виконує традиційні функції прикордонної поліції з урахуванням географічних особливостей — острівного розташування Сполученого Королівства. Прикордонники несуть службу в усіх морських портах та аеровокзалах країни.

Міністерство юстиції, крім стандартних функцій, які виконує це міністерство в країнах континентальної Європи, з 2007 р. керує діяльністю тюремної служби.

Окремим органом виконавчої влади у Великій Британії є митна та податкова служби. Їхні керівники, як і всі вищезгадані керівники відомств, підпорядковуються безпосередньо Прем'єр-міністру. Ці дві служби об'єднані в одну структуру з метою підвищення ефективності діяльності, у цьому також проявляються особливості Великобританії як острівної держави.

Істотною особливістю правового регулювання діяльності державних органів, сил і засобів, що забезпечують національну безпеку ФРН, є докладна регламентація у конституціях цих держав усіх питань, пов'язаних із залученням збройних сил та федеральних поліцейських формувань до забезпечення як зовнішньої, так і внутрішньої безпеки своїх країн.

ФРН, будучи членом НАТО та ЄС, регламентує свій блоковий статус у національному законодавстві. Зовнішню розвідку у ФРН здійснюють дві організації: політичну розвідку - Федеральна служба зовнішньої розвідки (Бундеснахріхтендінст (БНД) - Bundesnachrichtendienst), а військову розвідку та контррозвідку - Служба військової розвідки та контррозвідки міністерства оборони.

Федеральна служба зовнішньої розвідки створена офіційно у системі федеральних органів виконавчої ФРН з урахуванням Закону від 01.04.1956 Gesetz über den Bundesnachrichtendienst. В даний час вона діє на основі Закону від 20.12.1990 (з ізм. I доп. від 20.06.2013) «Про федеральну розвідувальну службу» (Gesetz über den Bundesnachrichtendienst). Закон складається з 12 параграфів, у яких визначено цілі, функції та завдання служби, її місце та роль у системі органів виконавчої влади країни. Глава БНД підпорядковується безпосередньо главі уряду - Канцлеру [254]. Відповідно до § 1 Закону БНД «здійснює збір відомостей про зарубіжні держави, які мають значення для зовнішньої політики та політики забезпечення безпеки ФРН, а також іншої значущої інформації та дає їм оцінку» [255].

Зазначений Закон дає БНД необхідні та досить широкі повноваження щодо отримання потрібної для уряду інформації, в тому числі і на збір персональних даних (у тому числі вже і на громадян ФРН, у цьому суть змін 2013 р., як реакція німецького законодавця на події, пов'язані з терористичною діяльністю в усьому світі «Аль-Кайди» та ІДІЛ). Крім того, за певних умов БНД має право на негласне отримання відомостей, що містяться у приватному чи службовому листуванні, як юридичних, так і фізичних осіб, їх телефонних переговорів, поштових та телеграфних повідомлень, але спеціально в § 1 Закону законодавець застерігає, що «покладання на БНД завдань поліції не допускається. Тому при отриманні за кордоном або на території ФРН інформації про будь-яку протизаконну діяльність, що здійснюється на території країни та загрожує її національній безпеці (шпигунство, контрабанда або належність до терористичної організації та ін.), БНД передає цю інформацію в МВС. А вже його структурні підрозділи, які законодавчо наділені правом ведення поліцейської діяльності, спільно реалізують цю інформацію. Як правило, це робить профільний підрозділ федеральної поліції з органами контррозвідки, але найчастіше федерального відомства кримінальної поліції або земельного відомства кримінальної поліції спільно зі співробітниками федеральної чи земельної контррозвідки.

Ще одна розвідувальна служба в системі виконавчих органів влади ФРН - Служба військової розвідки та контррозвідки (МАД) «Amt für den Militarischen Abschirmdienst», створена 13 січня 1956 р. В даний час її діяльність здійснюється відповідно до Закону від 20.12.1990 (з ізм. і додаток від 20.06.2013) «Про службу військової розвідки та контррозвідки» (Gesetz über den militärischen Abschirmdienst) [256]. Він складається із 14 параграфів. Як бачимо, законодавець у Німеччині одного і того ж дня 2013 р. оновив правовий інструментарій діяльності своїх розвідувальних органів (як БНД, так і МАД) в умовах зростання терористичної загрози.

Керівник МАД (обов'язково професійний військовий) підпорядковується безпосередньо начальнику Генерального штабу Міністерства оборони ФРН

(також професійному військовослужбовцю), а той у свою чергу – міністру оборони ФРН (обов'язково цивільній особі – представнику партії, яка перемогла на виборах до бундестагу). Повноваження, надані МАД законом для ведення розвідки (ми наведемо нижче його частковий переклад), практично збігаються з повноваженнями БНД у цій галузі. На МАД, як і на БНД, законом забороняється покладати функції поліції. Відмінність, але дуже суттєва, в одному: саме МАД відповідно до закону здійснює контррозвідувальну діяльність у збройних силах ФРН

Відповідно до § 1 Закону ФРН від 20.06.2013 «Про службу військової розвідки та контррозвідки» (Gesetz über den militärischen Abschirmdienst): завданнями служби військової розвідки та контррозвідки Міністерства оборони є збір та оцінка інформації, особливо відомостей, повідомлень та даних : діях, спрямованих проти вільного, демократичного конституційного порядку, цілісності федерації чи землі; загрозливої безпеки країни чи секретної діяльності на користь іноземної держави, якщо ці дії чи діяльність спрямовані проти осіб, підрозділів та установ, які діють у сфері повноважень Міністерства оборони, а також виходить або може виходити від осіб, які мають повноваження у цій сфері. Крім того, на службу військової розвідки та контррозвідки покладається збір та оцінка інформації, особливо відомостей, повідомлень та даних про дії осіб, які здійснюють повноваження у сфері оборони, спрямовані проти конституційних прав громадян Німеччини, встановлених у параграфі 26 Основного закону ФРН [257].

У § 2 Закону йдеться: «Служба військової розвідки та контррозвідки здійснює оцінку безпеки служб та установ міністерства оборони та служб та установ об'єднаних збройних сил та міжнародних військових штаб-квартир, якщо ФРН ці повноваження передані за міжнародною угодою та оцінка безпеки була передана МАД за погодженням Міністерства оборони ФРН із вищими органами влади земель». У цьому ж параграфі йдеться про те, що МАД «здійснює оцінку інформації про дії та діяльність, спрямовану проти служб та

установ Міністерства оборони, у тому числі й тоді, коли вона виходить або може виходити від осіб, які не належать до міністерства оборони» [258].

У § 3 Закону йдеться про те, що МАД «сприяє перевірці безпеки осіб, які належать або можуть належати до Міністерства оборони, яким довіряються відомості та предмети, що представляють державну таємницю або які отримують доступ до них або які заміщують посади в Міністерстві оборони у сфері діяльності, пов'язаної з державною таємницею; проведення технічних заходів безпеки в рамках повноважень Міністерства оборони щодо захисту відомостей та предметів, що становлять державну таємницю, від несанкціонованого доступу. Повноваження Служби військової розвідки та контррозвідки щодо сприяння у проведенні вищезазначених заходів регулюються положеннями Федерального закону ФРН "Про перевірку безпеки" від 20.04.1994 року».

Основу федеральних поліцейських сил ФРН складають підрозділи федеральної поліції, створені відповідно до Федерального закону від 01.11.1994 «Про федеральну поліцію» (Gesetz über die Bundespolizei) на базі підрозділів федеральної прикордонної охорони) МВС [259]. Закон складається з чотирьох розділів та 70 параграфів. Очолює цей різновид федеральних поліцейських сил поліцай-президент (професійний поліцейський), який підпорядковується безпосередньо міністру внутрішніх справ ФРН (політику, яка представляє правлячу партію, яка перемогла на виборах до Бундестагу).

Верховним головнокомандувачем збройних сил ФРН відповідно до Конституції країни є глава уряду — Бундесканцлер. Саме йому безпосередньо підпорядковуються всі федеральні міністри та керівники окремих служб, у тому числі й ті, які очолюють ключові органи виконавчої влади у сфері забезпечення національної безпеки: міністр закордонних справ; міністр оборони; міністр внутрішніх справ; директор служби зовнішньої розвідки (БНД); міністр фінансів та міністр юстиції. Усі керівники федеральних міністерств та відомств є професійними політиками, які реалізують політичні настанови глави уряду — керівника партії, яка перемогла на виборах до парламенту.

Діяльністю міністерств, по суті, керують їхні заступники – професійні чиновники у конкретній сфері діяльності.

Міністерство закордонних справ відповідає за дипломатичну взаємодію ФРН із іншими державами на міжнародній арені. У його структурі є сильний аналітичний підрозділ, який готує главі уряду відповідні матеріали, підготовлені дипломатами з відкритих джерел.

Служба зовнішньої розвідки (БНД) забезпечує політичне керівництво країни необхідною інформацією, яка отримується із закритих джерел, у тому числі й від агентури, запровадженої до терористичних структур. Отримувана БНД інформація оперативно доводиться до всіх зацікавлених міністерств та служб. Зі зрозумілих причин успіхи БНД не афішуються, але той факт, що їй законодавчо дозволили працювати на території ФРН не лише проти іноземців, що на території ФРН не було таких гучних терактів, як у США, Великій Британії, Іспанії та Франції, говорить сам за себе.

Міністерство оборони ФРН є головним відомством, що забезпечує зовнішню безпеку країни, та надає допомогу поліції при забезпеченні внутрішньої безпеки держави [260].

Військова розвідка та контррозвідка (МАД) забезпечує військово-політичне керівництво країни необхідною інформацією про процеси, що відбуваються у світі та загрожують національній безпеці країни. З 2006 р. бундесверу політичним керівництвом ФРН офіційно поставлено завдання виявляти терористичну загрозу ще за межами країни.

Окрім військової розвідки МАД забезпечує всю контррозвідувальну роботу серед військовослужбовців та цивільних працівників Міністерства оборони ФРН. Але співробітники МАД не мають права арешту, вони лише збирають необхідні докази, наприклад, шпигунства. Право арешту з подальшою передачею матеріалів до військового суду у Збройних силах мають лише військовослужбовці військової поліції.

Служба військової поліції забезпечує правопорядок у Збройних силах та забезпечує охорону військових об'єктів, вона тісно взаємодіє з МАД та територіальними органами МВС ФРН.

Служба технічної розвідки та криптографії Міністерства оборони ФРН одна з найкращих у світі ще з Першої світової війни. Про неї практично немає інформації у відкритому доступі, але завдяки сенсаційним викриттям Едварда Сноудена ми знаємо, що вона дуже тісно взаємодіє з АНБ та ЦРУ США, втім, як і всі органи військової, політичної та технічної розвідки країн НАТО.

Міністерство внутрішніх справ ФРН є провідним та найчисленнішим федеральним міністерством, відповідальним за внутрішню безпеку країни.

Його діяльність на федеральному рівні доповнюють сильні, добре укомплектовані та фінансовані міністерства внутрішніх справ суб'єктів федерації. За Конституцією ФРН організація поліції на землях — предмет виняткової компетенції суб'єкта федерації. Міністр внутрішніх справ землі призначається главою виконавчої землі і лише координує з міністром внутрішніх справ ФРН у межах закону своєї діяльності. І далеко не завжди їхня партійна приналежність збігається, що тільки збільшує ймовірність суворого дотримання закону поліцейськими органами. При цьому, якщо у землі виникне потреба у наданні додаткової поліцейської допомоги, вона їй гарантовано отримає від федерального МВС, а якщо буде в цьому необхідність, то й від бундесверу.

Міністерство внутрішніх справ ФРН організаційно складається із трьох самостійних видів федеральних поліцейських сил, що тісно координують між собою свою діяльність: федеральної поліції (бундесполіцою); федерального відомства кримінальної поліції (Бундескримінальамт - БКА); федерального відомства з охорони конституції (Бундесшутцферфассунг - БШФ) [261].

Федеральна поліція — це найпотужніша і найчисельніша (понад 30 000 осіб) уніформована структура МВС ФРН. У зв'язку з членством ФРН у Євросоюзі підрозділи колишньої прикордонної поліції були реформовані та отримали нову назву, зберігши старі завдання: охорона важливих федеральних об'єктів; охорона правопорядку на залізничному та авіатранспорті та вокзалах;

боротьба з тероризмом; прикордонний контроль в аеропортах та морських портах; вирішення завдань, що раптово виникають за наказом міністра внутрішніх справ ФРН.

БКА - це велике (чисельність особового складу понад 6 000 осіб), технічно оснащене федеральне поліцейське управління кримінальної поліції. БКА самостійно немає права розслідувати кримінальні справи біля земель (виключення з цього правила — спеціальне розпорядження міністра внутрішніх справ ФРН; доручення федерального прокурора чи завдання слідчого), але може це робити на прохання земельних органів. Головне завдання БКА — координація діяльності між федеральними та земельними поліцейськими органами, у його структурі знаходяться підрозділи, які виконують функції національного бюро Інтерполу та Європолу; група охорони вищих посадових осіб країни, а також усі традиційні служби кримінальної поліції: штабна; карного розшуку; боротьби з організованою злочинністю; боротьби з економічними злочинами; архівно-криміналістична; розслідування державних злочинів. Саме співробітники БКА проводять затримання та арешти у справах про державні злочини, співробітники контррозвідки забезпечують їх необхідними доказами, але самі арешт здійснювати не мають права. Таким чином, німці ввели обмежувач від можливого свавілля контррозвідки: збирає матеріали про протизаконну діяльність один поліцейський орган, а здійснює затримання чи арешт інший.

БШФ - орган федеральної контррозвідки та політичної поліції, його керівник професійний поліцейський (втім, як і керівник федеральної поліції та БКА). Федеральне відомство з охорони конституції здійснює характерну для контррозвідки діяльність: боротьбу зі шпигунством; боротьбу із тероризмом; правим та лівим екстремізмом; захист державної таємниці. Особливістю організації служби контррозвідки та політичної поліції у ФРН є та обставина, що їх земельні органи (ЛШФ), так само як і земельні органи кримінальної поліції (ЛКА), організаційно практично самостійні, вони лише в рамках закону координують свою діяльність із БШФ та БКА. Їхні керівники призначаються міністром внутрішніх справ землі, а не МВС ФРН. У цьому вся також

проявляється прагнення законодавця створити додаткові організаційні перешкоди від можливих зловживань із боку кримінальної чи політичної поліції.

На земельному рівні до складу МВС землі входять такі різновиди поліцейських сил (хоча кожна земля приймає свій закон про поліцію, в якому закріплює структуру та завдання кожного виду поліцейських органів землі.

Водна поліція є тільки в тих землях, де протікають великі річки та є великі озера. Її співробітники завжди у формі (по всій країні їх порівняно небагато — близько 7 000 осіб) та забезпечують правопорядок на водних вокзалах та річкових судах.

Поліція готовності (берайтшафтсполіцай) — це уніформоване мобільне формування поліції чисельністю 16 000 осіб, що виконує завдання охорони правопорядку. Їхнє основне завдання — боротьба з масовими заворушеннями та надання допомоги поліції безпеки.

Земельне відомство кримінальної поліції (ЛКА) виконує біля землі класичні функції кримінальної поліції. Керівник ЛКА призначається міністром внутрішніх справ землі та перед ним відповідальний. До послуг його відомства всі криміналістичні обліки БКА та допомога, якщо її попросять, фахівців БКА чи БШФ.

Земельне відомство охорони конституції (ЛШФ) виконує біля суб'єкта федерації стандартні функції контррозвідки. При цьому структури земельних органів охорони Конституції та федерального відомства охорони Конституції ідентичні та складаються з п'яти відділів: адміністрація (штаб); правий радикалізм; лівий радикалізм; боротьба зі шпигунством; захист державної таємниці. Керівник ЛШФ призначається міністром внутрішніх справ землі та перед ним відповідальний.

Міністерство фінансів ФРН має у своїй структурі митну поліцію (золькримінальамт), яка виконує функції митниці та податкової служби (загалом на території ФРН понад 20 митниць та 40 їхніх філій).

Міністерство юстиції ФРН, крім стандартних функцій, властивих усім міністерствам юстиції Європи, керує лише усією правовою роботою з організації діяльності пенітенціарної служби [262].

Верховним головнокомандувачем Збройних Сил Франції та Головою Ради національної оборони (це орган аналогічний за своїми завданнями та функціями Раді національної безпеки США) є Президент Французької Республіки, а його заступником у цьому органі — Прем'єр-міністр. Як і США, склад Ради національної оборони визначається Президентом.

Як правило, до Ради національної оборони обов'язково входять Прем'єр-міністр, міністр закордонних справ, міністр оборони, міністр внутрішніх справ, міністр юстиції, міністр фінансів (див. дод. 16).

Міністерство закордонних справ забезпечує політичне керівництво країни інформацією, що офіційно одержується дипломатами.

Міністерство оборони є найважливішим відомством у системі органів виконавчої влади, що забезпечує зовнішню безпеку країни та дуже важливим міністерством, що забезпечує її внутрішню безпеку [263].

Існує три види Збройних сил - сухопутні війська, військово-повітряні сили, військово-морський флот, в яких є ядерна зброя і командувачі яких (тільки професійні військові) підпорядковуються безпосередньо міністру оборони через начальника Генерального штабу (вищу посаду у Франції, який займає професійний військовий), також міністру оборони підпорядковуються керівники військової розвідки (Генеральної дирекції зовнішньої безпеки Міністерства оборони) та Національної жандармерії (Генеральної дирекції Національної жандармерії). Генеральний директор Національної жандармерії - професійний військовий у званні армійського генерала, який керує діяльністю всіх з'єднань та частин Національної жандармерії як на території континентальної Франції (96 департаментів країни), так і в її заморських територіях (п'ять департаментів) чисельністю понад 100 тис. осіб поліції понад 140 тис. осіб [264]

Організаційно Національна жандармерія Франції складається:

1) із Республіканської гвардії, частини якої забезпечують охорону резиденції Президента, Прем'єр-міністра, вони ж охороняють будівлю Міністерства оборони, зустрічають та проводжають у вигляді почесної варти глав іноземних держав та урядів, несуть патрульно-постову службу в Парижі;

2) з мобільної жандармерії - оперативного резерву командування Національної жандармерії, який застосовується завжди масовано для боротьби з масовими заворушеннями;

3) із департаментської жандармерії, частини якої безпосередньо несуть службу в адміністративно-територіальних одиницях країни;

4) із авіаційної жандармерії, підрозділи якої несуть службу на авіатранспорті;

5) із морської жандармерії, частини якої виконують завдання морської поліції;

6) жандармерії озброєнь - ці підрозділи несуть службу з охорони державних оборонних заводів.

Крім того, частини та підрозділи НЖ є у всіх видах збройних сил, де вони виконують класичні функції військової поліції та контррозвідки.

У структурі Національної жандармерії є такі: охорони вищих керівників країни; державної безпеки; штабна; антитерору; військової поліції; карного розшуку; забезпечення дорожнього руху; патрульно-постова; прикордонної поліції; морської поліції; авіаційної поліції; охорони найважливіших державних об'єктів; оперативне втручання; паспортно-візова; тилового забезпечення.

Міністерство внутрішніх справ країни є найважливішим у сфері забезпечення внутрішньої безпеки. Воно відповідає не лише за поліцейську діяльність та контррозвідку на території країни, а й за організацію місцевого самоврядування, цивільну оборону, реєстрацію політичних партій, телефонізацію та автоматизацію управління та ін.

Безпосередньо діяльністю поліції V Республіки зазвичай у ранзі Державного секретаря керує Державний секретар з питань громадської безпеки. Йому підпорядковується Генеральний директор національної поліції, який

очолює Генеральну дирекцію національної поліції (ГДНП) Франції – структурний підрозділ МВС, який відповідає за всю поліцейську діяльність у країні [264].

Усього до МВС Франції входять три Генеральні дирекції (включаючи ГДНП) та чотири просто Дирекції. У 2015 р. створено нову генеральну дирекцію — Генеральну дирекцію внутрішньої безпеки зі своїм бюджетом та підпорядкуванням безпосередньо міністру внутрішніх справ. Це контррозвідка Франції, чисельність особового складу понад 4000 осіб. Її бюджет не розкривається у пресі, але, за іншими джерелами, він постійно зростає.

Як і в жандармерії, вся організація поліції Франції побудована на основі принципу галузевої спеціалізації. Він покладено в основу всіх ланок поліцейського апарату від поліцейського комісаріату до Генеральної дирекції Національної поліції Франції. Кожна самостійна служба Національної поліції виділена у центральному апараті ГДНП в окреме управління, яке і здійснює керівництво конкретною поліцейською службою: охорони вищих посадових осіб держави (вона на 50% складається з поліцейських, другу половину становлять жандарми); державної безпеки; власної безпеки; антитерору; оперативного втручання (загони корпусу республіканської безпеки дислоковані в кожному департаменті країни); карного розшуку; боротьби з економічними злочинами; охорони найважливіших державних об'єктів; патрульно-постовий; забезпечення дорожнього руху; паспортно-візовий; ліцензійно-дозвільної тощо.

Міністерство юстиції у Франції, крім інших структурних підрозділів, включає і керівництво пенітенціарною службою, яка входить до складу Міністерства юстиції на правах Генеральної дирекції. До структури Генеральної дирекції пенітенціарної служби входять: пенітенціарна дирекція (до її складу входять дев'ять міжрегіональних управлінь, до кожного з яких входять близько 27 в'язниць); дирекція заморських територій (всі в'язниці, які функціонують біля заморських департаментів); пенітенціарна школа. Усього на території Франції функціонує 192 пенітенціарні установи, 98 з них — арештні будинки (в них перебувають слідчо заарештовані та відбувають покарання засуджені до двох

років в'язниці), 88 в'язниць для дорослих, шість в'язниць для неповнолітніх та одна тюремна лікарня [265].

3.2. Удосконалення адміністративно-правового статусу РНБО України в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України

При вивченні питань удосконалення адміністративно-правового статусу РНБО України в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України, необхідно звернути увагу на проблематику публічного управління сфері забезпечення національної безпеки в європейському та євроатлантичному регіонах. Так В.С. Мурашко, досліджуючи питання публічного управління щодо забезпечення національної безпеки в державах-членах Європейського Союзу, визначає потребу взаємодії євразійського та євроатлантичного просторів забезпечення безпеки та розробку напрямів реформування відповідних безпекових інститутів (Організація Північноатлантичного договору, Рада Безпеки ООН, Європейський Союз), що сприятиме усуненню дублювання функцій суб'єктів забезпечення міжнародної та регіональної безпеки, із залученням України як потенційного партнера до діяльності ймовірного «оборонного союзу ЄС», оскільки наша держава довела за період збройної агресії росії наявність силу духу та волі українців, бойової здатності Збройних Сил України, а також ефективність не лише в захисті суверенітету держави, а й європейського континенту від посягань держави-агресора [266].

У свою чергу Л.С. Балацько викладає своє бачення загроз та викликів національній безпеці України та наголошує, що однією з головних умов євроатлантичної інтеграції є реформування системи забезпечення національної безпеки України, підкреслюючи, що ключовим фактором у вирішенні зазначених завдань є національні інтереси України щодо протидії реальним та потенційним ризикам і загрозам, насамперед з боку сусідніх країн. Можливо поділити думку, що політика національної безпеки, спрямована на забезпечення геополітичних інтересів, незалежності, політичної стабільності та прогресивного

соціально-економічного розвитку України, залишається актуальною і сьогодні [267], що також підтверджується статистичними даними щодо експертної оцінки загроз національній безпеці (див. Додаток В).

Одним з ключових суб'єктів системи забезпечення європейської безпеки на даний час виступає Українська держава. Адже Україна, як суверенна і незалежна держава, з'явилася на політичній карті Європи в період переходу від біполярної системи міжнародних відносин часів холодної війни до сучасної системи міжнародних відносин, яку також часто називають «постбіполярною». Здобуття незалежності України стала однією з найбільш значимих подій для існування цієї системи як на глобальному рівні, так і на регіональному рівні. Хоча незалежна Україна як суб'єкт міжнародних відносин та співробітництва ще не має вагомого політичного впливу на глобальні процеси, проте вона одразу стала помітною державою в європейському балансі сил.

З метою активізації зусиль української влади у сфері європейської інтеграції та створення необхідних передумов для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі Президент України своїм Указом від 11 червня 1998 року затвердив «Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу» [268].

Вказана стратегія зазначає, що: «Національні інтереси України потребують схвалення України як впливової європейської держави, що є повноправним членом ЄС. У зв'язку з цим необхідно чітко та всебічно визначити зовнішньополітичну стратегію інтеграції України до європейського політичного, економічного та правового простору» [268]. Даний документ визначає комплекс стратегічних завдань, які мають бути реалізовані компетентними органами державної влади України у політичній, правовій, економічній та безпековій сферах.

Основними завданнями публічної влади України у зв'язку з європейською інтеграцією є наступні:

- гармонізація законодавства України із законодавством Європейського Союзу та забезпечення прав, свобод та інтересів людини;

- розвиток економічної інтеграції, торговельних відносин та співробітництва у фінансовій сфері між Україною та Європейським Союзом;

- інтеграція нашої держави до Європейського Союзу у сфері забезпечення європейської безпеки, суть чого полягає в тому, що ЄС визнає ключову роль України у формуванні нової концепції забезпечення загальноєвропейської безпеки, важливим є те, що ЄС прагне спільно з Україною забезпечити розширення співробітництва та координації у сфері безпеки і оборони, що у подальшому гарантуватиме нашу як регіональну так національну безпеку відповідних держав, адже сам принцип неподільності системи забезпечення європейської безпеки є важливим не тільки для України, а і для повноправних та асоційованих членів ЄС;

- політична та демократична консолідація, що передбачає існування правових і демократичних методів та засобів, що визначають систему владних структур органів безпеки та використання ними конкретних інструментів для впливу та регулювання суспільних відносин, наприклад, до правових форм забезпечення безпеки можливо віднести правотворчість, правозастосування та правоохоронну діяльність, відповідно, до неправових – організацію відповідної діяльності, матеріально-технічне забезпечення, фінансування, підготовку кадрів тощо.

Демократичні засади формування та реалізації політики безпеки включають участь недержавних суб'єктів, контроль з боку громадськості та пріоритетність суспільних інтересів. Методи забезпечення безпеки включають зобов'язання, легітимізацію, заохочення, рекомендації, примус, контроль і нагляд, роз'яснення та інформування, які більшою чи меншою мірою притаманні всім вищезазначеним формам.

В умовах запровадження системи безпеки ключова роль відводиться публічній адміністрації, окрема: Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України та іншим суб'єктам владних повноважень. Зазначене можливо підтвердити, наприклад, положеннями ст. 85 Конституції України, в якій йдеться про повноваження Верховної Раді України визначати засади

внутрішньої і зовнішньої політики [22]. Прийняття, зміна, скасування та зупинення дії законів відповідним чином формують загальнообов'язкові правила та формально визначають безпекову політику України.

Характер і спрямованість діяльності держави у сфері реалізації безпекової політики залежить від значимості суспільних відносин та можливостей їх регулювання нормами права. Так, положення Конституції України про те, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [22], одночасно права і свободи людини, а також гарантії їх забезпечення, визначають зміст і спрямованість діяльності держави, що є основою, на якій законодавець визначає важливі цінності суспільства і держави, зокрема: державну безпеку (незалежність, суверенітет, конституційний лад, територіальну цілісність тощо), сферу індивідуальної та суспільної безпеки (інформаційне середовище, природні ресурси, матеріальні, інтелектуальні та духовні цінності і т.п.).

Слід зауважити, що проведений аналіз системи суб'єктів забезпечення національної безпеки дозволяє дійти висновку, що публічна адміністрація в особі органів державної влади обіймає провідне місце у системі забезпечення національної безпеки. Це пов'язано з тим, що публічна адміністрація наділена необхідною і достатньою кількістю повноважень щодо реалізації законодавчої, правозастосовної та правоохоронної функції у відповідній сфері. Держава є виключним суб'єктом владних повноважень і має потенціал здійснювати прямий управлінський вплив на суспільні відносини за допомогою правових засобів, а також різноманітних політичних, економічних, та ідеологічних засобів впливу. Співробітництво у сфері забезпечення регіональної безпеки є одним із зобов'язань, взятих на себе нашою державою в рамках Угоди про асоціацію, підписаної між Україною та Європейським Союзом у 2014 році. Відповідні зобов'язання містяться у статтях 7-13 зазначеної Угоди та стосуються, зокрема, «питання запобігання конфліктам та управління кризами, регіональної стабільності, роззброєння, нерозповсюдження, контролю над

озброєнням та експорту озброєнь, а також вдосконалення взаємовигідного діалогу в космічному секторі» [269], а також питань протидії тероризму.

Також, стаття 16 даної Угоди передбачає співпрацю у сфері управління кордонами, міграції та надання притулку, в першу чергу з питань протидії торгівлі людьми та нелегальній міграції, а стаття 22 визначає засади співробітництва у протидії злочинності, а саме: контрабанді, корупції та кіберзлочинності [270, С. 17],. Україна також є членом ініціативи «Східного партнерства» ЄС, в межах якої було підготовлено робочий документ під назвою «Східне партнерство – 20 очікувань до 2020 року: фокусуючись на головних пріоритетах та реальних результатах» [271].

Серед результатів, які передбачені даним документом, визначаються: безпека, включаючи протидію організованих злочинності, кіберзлочинності, тероризму та незаконному обігу зброї, а також участь України у заходах Спільної політики безпеки і оборони ЄС (СПБО), стабільна участь у військових заходах ЄС а також збільшення участі у тренуваннях та навчаннях, що проводяться в межах СПБО та реалізації заходів спільної безпекової політики.

Стратегія національної безпеки України, так само як і стратегія ЄС, базується на визнанні таких фундаментальних цінностей як повага до норм міжнародного права та захист прав і свобод людини. Мета Стратегії національної безпеки України також охоплює відновлення територіальної цілісності та мінімізацію загроз незалежності та суверенітету.

Роль і місце України в загальноєвропейській системі забезпечення безпеки все ще формується, не будучи повністю визначеним. Наявність протягом тривалого часу геополітичної невизначеності України стала не тільки проблемою для нашої держави, але й утворила перешкоди на шляху до створення нової Європи, закріплення та розвитку позитивних геополітичних зрушень. У зв'язку з цим Україна привертає так багато уваги і відіграє важливу роль у міжнародних відносинах [272]. Тому Україна має бути державою-партнером для ЄС у спільній зовнішній та безпековій політиці, адже після

розширення ЄС у 2004 році Україна стала безпосереднім сусідом та важливою зоною безпеки для європейської спільноти.

Разом з тим, позиція та підхід ЄС до безпекової співпраці з Україною залишається вкрай неоднозначною та суперечливою. З однієї сторони, у Європі визнають, що Україна є одним із потенційних джерел загроз, на які спрямована спільна зовнішня та безпекова політика. Іншими словами, важливим інтересом ЄС до нашої країни була є локалізація потенційних транснаціональних загроз, які могли виникати з нашого боку. З іншої сторони, місце та роль України в існуючій системі забезпечення міжнародної та регіональної безпеки зумовлює об'єктивну зацікавленість ЄС у розвитку співробітництва з Україною в контексті спільної зовнішньої та безпекової політики [273, с. 160].

Важливим напрямом зовнішньої політики України та ЄС є формування безпечного міжнародного середовища. Суттєве значення має поширення режиму колективної безпеки на європейському та трансатлантичному просторі, розвиток глобального та регіонального співробітництва у політичній, гуманітарній, економічній, військовій та інформаційних сферах, а також гарантування поступового розвитку країн Європи. У даному контексті взаємодія та співробітництво між Україною та ЄС у сфері зовнішньої та безпекової політики є дієвим елементом системи зміцнення безпеки та становлення стабільності у європейському та трансатлантичному регіонах.

Не слід забувати, що Україна фактично може бути однією з головних складових європейської системи безпеки, оскільки вона безпосередньо пов'язана з Європейським Союзом і Євроатлантичною організацією, з одного боку, і Євразійською організацією, з іншого.

По-перше, Україна є другою найбільшою країною в Європі за площею після країни-агресора і шостою за чисельністю населення після росії, Німеччини, Великобританії, Франції та Італії (сьомою, якщо до цього переліку включити Туреччину). Україна має достатній потенціал з точки зору демографії, природних ресурсів, економіки, науки, технологій та освіти, хоча він був ослаблений унаслідок вторгнення ворога на територію держави. Не зважаючи на це Україна

може виступати не лише суб'єкт споживання у сфері регіональної європейської системи безпеки, а і як суб'єкт її гарантування та забезпечення.

По-друге, Україна є державою, яка територіально знаходиться між європейським та євразійським простором. Таким чином, Україна виступає до міжсистемним суб'єктом, на якого мають вплив інтереси обох геополітичних систем. Водночас геополітичне положення України перетворює її на своєрідний геополітичний центр. Через своє географічне розташування наша держава має можливість виконувати функцію комунікації між двома геополітичними системами та одночасно мати доступ до них. Україна слугує основним каналом комунікації між європейською та євразійською геополітичними системами являється важливою ланкою для інтеграції обох регіонів до єдиного загальноєвропейського простору.

По-третє, слід враховувати фактор «транзиту». Адже геополітичне положення України між Балтійським та Чорноморським регіонами, Європою та Євразією, визначає її важливість як транзитної країни. Стабільність розвитку та безпека України, а також сталість її владних структур значною мірою обумовлюють характер транзитну через територію нашої держави.

Підсумовуючи, важливість питань, пов'язаних з удосконаленням реалізації безпекової політики України, можна пояснити різними факторами. Наприклад, зміною геополітичного статусу нашої держави, а також її ролі в процесах глобалізації, появою нових явищ, процесів та елементів у структурі загроз та реформуванням національних політичних інститутів.

Європейський Союз визнає значення України для системи забезпечення безпеки і стабільності у регіоні, а також значний високий потенціал у військовій сфері, що у попередні роки підтверджувалось практикою участі України у різноманітних військових навчаннях за участю військових формувань ЄС та НАТО. Правове підґрунтя такої співпраці було посилено шляхом укладання Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу [274]. Європейський вибір нашої держави обумовлює нові перспективи для встановлення тісної співпраці з

країнами європейського континенту, а також зміцнює позиції України у глобальній системі міжнародних відносин та забезпечує сприяння економічному розвитку.

Для України розбудова автономної європейської безпекової системи створює можливість розширення співробітництва з Євросоюзом, а також паралельного зміцнення власної системи забезпечення національної безпеки та оборони. Відповідна співпраця є взаємовигідною, коли Україна, з одного боку, робить внесок у забезпечення безпеки євроатлантичного регіону, а з іншого - набуває необхідного досвіду шляхом проведення спільних навчань та тренувань.

Розглядаючи потенціал розширення співпраці між Україною та ЄС у сфері спільної політики безпеки і оборони, слід враховувати, що глобальна стратегія зовнішньої та безпекової політики ЄС має орієнтацію на те щоб «працювати з ключовими партнерами, державами та регіональними асоціаціями, які поділяють погляди ЄС» [275]. Відповідно до цього критерію, Україна є важливим партнером ЄС на сході. У зазначеній стратегії Україна зазначається в розділі «Європейська система безпеки», що підтверджуючи важливість нашої держави для забезпечення безпеки Євросоюзу та обумовлює подальші перспективи співпраці в цьому напрямку.

Таким чином, партнерський підхід до подальшого розвитку дипломатичної та безпекової співпраці між Україною та Євросоюзом передбачає, що вона має бути двосторонньою. Суть зазначеної співпраці можна умовно визначити у наступних напрямках:

- співпраця у міжнародному та регіональному вимірі між Україною та Євросоюзом для створення системи забезпечення спільної безпеки;
- підтримка з боку ЄС у підвищенні стабільності та безпеки в нашій державі;
- внесок самої України до створення системи забезпечення безпеки в Європі.

Очевидно, що міжнародний та регіональний вимір майбутньої співпраці між Україною та Євросоюзом базуватиметься на всебічній підтримці нашої

держави з боку ЄС у питаннях територіальної цілісності, забезпечення суверенітету, захисту національних інтересів, національної безпеки та прав людини. Україна, зі свого боку, має дотримуватися ключових принципів політики ЄС, захищати європейські цінності та бути їх провідником у регіональному вимірі.

Співробітництво між Україною та Євросоюзом може розвиватися в широкому масштабі або через реалізацію окремих ініціатив, адже глобальна стратегія Євросоюзу надає можливість співпрацювати з широкого кола питань та за такими напрямками як: протидія тероризму, боротьба зі злочинністю, обмін інформацією у сфері забезпечення міжнародної та регіональної безпеки.

З огляду на існуючі труднощі інтеграції нашої держави до НАТО, співробітництво в межах спільної політики безпеки і оборони Євросоюзу може виступати як певна спрощена моделлю військово-політичного та оборонного співробітництва між Україною та західними країнами, наближаючи Україну до євроатлантичних стандартів та надаючи додаткового імпульсу просуванню таких цінностей як права людини, демократія, свобода та безпека [276, С. 97].

Наразі у наукових джерелах існують різні підходи щодо визначення безпекової політики України як одного з елементів політики європейської інтеграції держави. Науковці зазначають про потребу налагодження більш плідної співпраці з державами Євросоюзу з питань розвитку економічних та політичних відносин, з урахуванням факторів впливу та детермінантів безпекової ситуації в регіоні. Одночасно правовим аспектам приділяється менше уваги, хоча їх роль є досить помітною у сфері внутрішніх справ держави, до постійно існує нагальна потреба у посиленні існуючих гарантій забезпечення публічної та особистої безпеки

Визначивши поняття державної політики як відносно стабільної, організованої та цілеспрямованої діяльності органів державної влади з визначення програми дій, що здійснюються різними засобами та методами для досягнення певних суспільно значущих цілей, можна сформулювати загальну структуру доктринальної концепції безпеки. Теоретичне обґрунтування

сміслового змісту безпеки базується також на теоретичному обґрунтуванні безпеки як виявлення, попередження, зменшення, усунення та відображення людьми, суспільствами, державами, світовими спільнотами і націями небезпек і загроз, які руйнують особистість, суспільство і державу, позбавляють їх основних матеріальних і моральних цінностей, завдають серйозної шкоди, перешкоджають їх виживанню і розвитку [277, с. 45].

У світлі вищезазначеного, безпекову політику слід трактувати як напрям державної політики, спрямований на запобігання, виявлення та усунення загроз, які можуть завдати шкоди правам, свободам, власності та інтересам людини або суспільства, у межах і порядку, що визначаються українським законодавством, що може бути реалізований виключно лише уповноваженими на те суб'єктами публічної адміністрації. Запропоноване визначення безпеки має два аспекти: статичний аспект, тобто політика забезпечення національної безпеки розглядається як стан суспільних відносин, та динамічний аспект, який визначає забезпечення національної безпеки як діяльність уповноважених суб'єктів публічної адміністрації.

У цьому подвійному контексті розширюється розуміння безпеки як незаперечного соціального факту - універсальної соціальної цінності, яка не існує ізольовано, а є результатом діяльності владних суб'єктів з потребою досягнення конкретної метою у встановленому законом порядку, з одночасним використанням владних повноважень та з урахуванням основних принципів права.

Рекомендується подальше поглиблення співпраці між Україною та Євросоюзом, з метою пошуку нових підходів до забезпечення безпеки, наприклад, шляхом розширення форм військово-політичного діалогу, проведення багатонаціональних миротворчих навчань та логістичної підтримки військових операцій, підготовки українських військових у державах ЄС, участі українських військових у діяльності військових формувань держав ЄС, розширення участі у миротворчих операціях, які проводяться під егідою ОБСЄ або ООН.

Формування державної політики України у сфері європейського співробітництва також має охоплювати сприяння реалізації політики регіональної та національної безпеки у сфері боротьби з міжнародною злочинністю, забезпечення організації, координації та взаємодії правоохоронних органів України з іншими іноземними державними органами, використовуючи можливості Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) та Європейської організації кримінальної поліції (Європол).

Актуальність питання вдосконалення реалізації безпекової політики нашої держави зумовлена різними чинниками. Зокрема, зміною геополітичного статусу України та її ролі у світових процесах, появою нових складових у структурі загроз та реформуванням національної політичної системи. Зазначене обумовлює визначення безпекової політики як сфери діяльності держави, що спрямована на запобігання, виявлення, усунення і протидію загрозам, які посягають на права, свободи людини і громадянина, чи інтереси суспільства і держави.

Основними нормативними документами, які було укладено між Україною та Євросоюзом, що визначають сучасні рамки співробітництва у сфері імплементації спільної зовнішньої та безпекової політики, є наступні:

- Угода між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом від 13 червня 2005 року [278];

- Угода Про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року [279];

- План дій Україна-ЄС у сфері правосуддя, свободи та безпеки від 18 червня 2007 року [280].

- Угода між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз від 13 червня 2005 року [281].

З 2005 року Євросоюз та України приймають участь у реалізації окремих напрямів спільної зовнішньої та безпекової політики та у заходах щодо

загального зближення позицій з ключових міжнародних та регіональних питань забезпечення безпеки. В результаті Україна отримала можливість безпосередньо узгоджувати свою позицією з ЄС, та з країнами-кандидатами чи країнами Європейського економічного простору. Обговорення актуальних питань міжнародної та регіональної безпеки в рамках спільної зовнішньої та безпекової політики відбувається на найвищому та експертному рівнях постійного діалогу Україна-ЄС.

Таким чином, політичні та інституційні зміни в ЄС за останні два десятиліття створили умови для переосмислення концепції європейського регіонального простору. Розвиток відповідної концепції європейської регіональної безпеки характеризується системним підходом, ідентифікацією нових загроз, а також визнанням спільних інтересів та цінностей між європейськими країнами. Якщо раніше держави Європи залишали питання безпеки виключно на розсуд політичних і оборонних структур НАТО та політичних структур ООН чи ОБСЄ, то в сучасних умовах до вирішення питань забезпечення регіональної безпеки все більше залучаються внутрішньодержавні інституції, які намагаються здійснювати вплив на формування пріоритетів для Євросоюзу у відповідній сфері. Щоправда після створення спільної зовнішньої та безпекової політики, відмічається недостатня ефективність даного механізму у контексті його політичного, юридичного та інституційного впливу.

Ключовим стратегічним пріоритетом глобальної стратегії Євросоюзу є підтримання стійкості сусідніх держав, які не входять до даного об'єднання, а також поступовий розвиток партнерства у кожному конкретному випадку. Проміж можливих варіантів зазначеного партнерства, переважно мова йде про: розбудова трансевропейських енергетичних та розвиток співробітництва у сфері енергетики; утворення окремих економічних зони з державами, при наявності потреби розвитку зон вільної торгівлі; прийняття участі у програмах та окремих заходах ЄС з метою залучення інших держав країн до спільної зовнішньої та безпекової політики.

Таким чином, відповідна стратегія визначає основні принципи участі держав-партнерів у спільній зовнішньої та безпекової політики ЄС. Через агресію росії, починаючи з 2014 року, ситуація в Україні залишається дуже складною протягом тривалого часу. Тому в Рішенні Європейської Ради 2016 року щодо виконання положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною вказано, що зазначена Угода підтверджує співробітництво з нашою державою у сфері забезпечення безпеки, а саме: протидія розповсюдженню зброї масового знищення, запобігання конфліктам, врегулювання кризових ситуацій, але не містить гарантій колективної безпеки або інших зобов'язань щодо військової підтримки чи допомоги для України [282].

Документ був ухвалений як реакція щодо результатів референдуму в Нідерландах відносно Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, який проходив у квітні 2016 року. Тому, незважаючи на зацікавленість ЄС у зміцненні стабільності в регіоні та стабільності в державах-партнерах, подальші перспективи співробітництва між Україною та ЄС в межах реалізації заходів спільної політики безпеки та оборони залишаються невизначеними (виняток може становити співробітництво, що пов'язане з наданням консультативної допомоги). Суттєвий прогрес у цій сфері відносин з ЄС є малоімовірним у найближчому майбутньому, а основні зусилля зовнішньополітичного характеру щодо зміцнення обороноздатності України мають бути в подальшому зосереджені на інтеграції до НАТО та військовому співробітництві з іншими державами у двосторонньому порядку.

ЄС впевнено і послідовно наближається до отримання можливості впливати на вирішення міжнародних та регіональних безпекових викликів. Протягом останнього десятиліття Євросоюзу вдалося суттєво розвинути військову складову як важливу складову спільної зовнішньої та безпекової політики. Зокрема, формування та розвиток збройних сил надає можливість ЄС здійснювати миротворчі місії на європейському континенті, а також за межами Європи [283, С. 84].

Таким чином, активізацію зусиль Євросоюзу в сфері зовнішньої та безпекової політики можна пояснити неспроможністю самотійно та остаточно врегулювати конфлікт на Балканах, усвідомленням власної військової та технологічної неефективності, а також розумінням сучасних змін у характері та масштабах потенційних загроз і створення ефективної стратегії реагування. Результатом можуть стати кардинальні зміни в європейській безпековій політиці та в концепції утворення та розбудови власних військових інструментів впливу Європи на регіональну та світову політику.

Основним шляхом подальшого розвитку спільної зовнішньої та безпекової політики в Євросоюзі може стати не збільшення кількісних показників, а якісна реалізація наявного потенціалу у цій сфері, що обумовлює для держав-членів ЄС наступні завдання:

- досягнення поясної згоди щодо усіх аспектів спільної політики у сфері забезпечення безпеки і оборони;
- збільшення сектору оборонної промисловості та розроблення нових військових технологій;
- використання з максимальною ефективністю можливостей міжнародного співробітництва;
- розроблення та впровадження нових заходів та методів по врегулюванню кризових ситуацій.

У зв'язку з необхідністю покращення безпекового стану держави, стабілізації внутрішньої і зовнішньої ситуації та зменшення залежності, а також з низки інших причин, Україна все активніше бере участь у зовнішньополітичній та безпековій діяльності.

Оскільки процес інтеграції з Євросоюзом вимагає відповідних змін у всіх сферах, включаючи безпекову, подальша участь в спільній зовнішній та безпековій політиці матиме позитивний вплив на позицію України у сфері забезпечення безпеки європейського регіону. Зазначена мета може бути досягнута тільки за умови зацікавленості та участі всіх політичних сил,

Президента України та Уряду для зміцнення геополітичних позицій нашої держави як в ЄС, так і на світовому рівні.

Сьогодні європейська інтеграція є запорукою зміцнення державами своїх міжнародних позицій, отримання додаткових гарантій збереження суверенітету, територіальної цілісності, та національно-культурного відродження, створення умов для формування ефективної оборонної політики, а також реструктуризації та підготовки національної економіки та її підготовка до існування в умовах конкуренції з економічними системами розвинутих країн, що вже стало частиною традиційного зовнішньополітичним курсом. Сучасний стан інтеграційних процесів обумовлює необхідність наукових досліджень щодо визначення шляхів розв'язання зовнішньополітичних проблем та розвитку зовнішньої політики України.

Окрім вищезазначених політичних процесів за участю РНБО України у зв'язку з європейською інтеграцією України, слід також звернути увагу на деякі аспекти її організаційної структури, оскільки сучасна система побудови публічної адміністрації вимагає запровадження відповідних засобів регулювання діяльності досліджуваного органу та підвищення ефективності його функціонування, наприклад більшість респондентів, за результатами анкетування та інтерв'ювання осіб, які задіяні у секторі безпеки і оборони, зауважили про посередній (76 % опитаних) або низький (12 % опитаних) рівні ефективності діяльності досліджуваного органу (див. Додаток Б).

Згідно з науковими джерелами, питання розвитку в Україні стратегічних комунікацій було розглянуто в 2014 році на саміті НАТО в рамках розгляду питання про підтримку нашої держави у зв'язку з загрозою російської агресії. На цьому заході з боку НАТО було висловлено про готовність «надати консультативну, практичну та матеріально-технічну допомогу Україні, у тому числі розглянути питання щодо започаткування проекту створення загальнодержавного центру стратегічних комунікацій і ситуаційних центрів у складі ключових органів влади» [284].

Відносно питання утворення ситуаційних центрів у наукових джерелах зазначається, що вони повинні стати складовими системи ситуаційного управління, тобто системи реагування сектору безпеки і оборони, інших органів державної влади або суб'єктів публічного адміністрування на кризові явища.

Внутрішні та зовнішні чинники, що мають впливають на функціонування відповідної системи, являють собою велику сукупність загроз національній безпеці (див. Додаток Б), а тому їх усунення або мінімізація потребують формування єдиної системи аналізу, моніторингу, прогнозування та прийняття управлінських рішень у секторі безпеки та оборони [285].

Президентом України було видано Указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 року «Щодо удосконалення мережі ситуаційних центрів (СЦ) та цифрової трансформації сфери національної безпеки і оборони» від № 18 червня 2021 року № 260/2021 [286], метою прийняття якого стало створення умов для підвищення можливостей суб'єктів, що забезпечують національну безпеку і оборону України та сил оборони.

Експерти зазначають, що фактори, які можуть якимось чином впливати на функціонування ситуаційних центрів, можна умовно поділити на такі групи: нормативні (внутрішні та зовнішні), функціональні та технічні. До групи нормативних факторів ними пропонується віднести: законодавчі засади забезпечення національної безпеки і оборони, також та визначення місця і ролі ситуаційних центрів у відповідній системі на національному рівні; відомчі нормативні акти, що деталізують механізми досягнення мети та реалізації завдань, визначених у правових актах вищого рівня [287, С. 14].

Тому за результатами даного дослідження пропонується приділити увагу нормативно-правовому регулюванню діяльності Головного ситуаційного центру України як складової РНБО. А саме, існує необхідність визначення основ правового статусу Головного ситуаційного центру України як програмно-апаратного комплексу зі збору, накопичення і обробки інформації, необхідної для підготовки та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони. Для

досягнення цієї мети пропонується статтю 8 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» доповнити частиною 5 такого змісту:

«У структурі Апарату Ради національної безпеки і оборони України функціонує Головний ситуаційний центр України як програмно-апаратний комплекс зі збору, накопичення і обробки інформації, необхідної для підготовки та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони.

Головний ситуаційний центр України здійснює координацію та контроль діяльності єдиної мережі ситуаційних центрів, до складу якої, крім нього, відносяться: Урядовий ситуаційний центр, ситуаційні центри органів сектору безпеки і оборони, ситуаційні центри центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а також резервні та рухомі ситуаційні центри.

Секретар Ради національної безпеки і оборони України забезпечує функціонування Головного ситуаційного центру України.» (див. Додаток А).

Висновки до розділу 3

Таким чином, зарубіжний досвід публічного адміністрування у сфері національної безпеки являє собою комплекс взаємопов'язаних понять публічної безпеки як правової категорії, адміністративно-правового забезпечення національної безпеки, організаційно-правового механізму забезпечення національної безпеки, загрози національній безпеці.

Організаційно-правовий механізм публічного адміністрування у сфері національної безпеки України може бути сформований з урахуванням зарубіжного досвіду, аналіз якого надав можливості виділити основні концептуальні підходи до формування політики іноземних держав щодо здійснення публічного управління у сфері забезпечення національної безпеки та протидії відповідним загрозам. Як правило, відповідний механізм включає в себе комплекс організаційних, правових, економічних та інших заходів, які

спрямовані на попередження або ліквідацію загроз національній безпеці, усунення їх негативних наслідків, а ефективність такого механізму обумовлюється ефективністю діяльності публічної адміністрації та результатами її реформування. Публічне управління у сфері забезпечення національної безпеки і оборони виступає засобом регулювання діяльності компетентних суб'єктів владних повноважень щодо реагування на зміни у цій сфері з урахуванням виникнення та існування зовнішніх або внутрішніх загроз національній безпеці держави та розв'язання критичних проблем у життєдіяльності суспільства.

Одним з напрямів удосконалення адміністративно-правового статусу РНБО України може бути те, що громадянське суспільство може отримати інструменти впливу на формування та реалізацію державної політики у сфері забезпечення національної безпеки і оборони, шляхом посилення громадського контролю за діяльністю публічної адміністрації в даній сфері.

Залучення громадянського суспільства може сприяти посиленню гарантій дотримання законності, приведенню у відповідність системи забезпечення національної безпеки існуючим загрозам для національних інтересів та економічним можливостям держави, а також дотриманню прав і свобод людини і громадянина. Однак законодавство України не узгоджується з можливістю залучення громадськості до забезпечення національної безпеки і оборони, наприклад, відсутнє представництво громадськості в РНБО України, крім того, омбудсмен також не представляє інтереси громадян в обговореннях та процесах прийняття рішень в даному органі, оскільки не є його членом. Тому до перспективних можливостей участі громадських об'єднань у сфері забезпечення національної безпеки і оборони України можливо віднести здійснення громадського контролю по відношенню до публічної адміністрації у сфері забезпечення національної безпеки і оборони, залучення населення до обговорення проблем забезпечення національної безпеки і оборони, а також попередження та виявлення небезпек і загроз для національної безпеки і оборони, з розроблення відповідних рекомендацій. Хоча більшість респондентів

(97 %), за результатами анкетування та інтерв'ювання осіб, які задіяні у секторі безпеки і оборони, зауважили про недоцільність залучення до діяльності Ради національної безпеки і оборони України громадськості (див. Додаток Б).

Як свідчить аналіз системи національної безпеки України, Рада національної безпеки і оборони є ключовим елементом цієї системи та одним із центральних учасників воєнно-політичного життя України. В існуючих надзвичайних умовах роль даного органу значно зросла, а його повноваження значно перевищують функціонал консультативно-дорадчих органів. Зазначений орган функціонує не лише як координаційний орган з питань забезпечення національної безпеки і оборони, а й як джерело політичних рішень, що подаються Президенту України у вигляді відповідних пропозицій відносно формування та реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері забезпечення національної безпеки і оборони держави. Очевидно, що він має бути стратегічним аналітичним органом, щоб вирішувати питання, пов'язані з національною безпекою і обороною, на найвищому політичному рівні, а отже, приймати виважені рішення.

Крім того, за результатами проведеного дослідження пропонується приділити увагу нормативно-правовому регулюванню діяльності Головного ситуаційного центру України як складової РНБО. А саме, обґрунтовано необхідність доповнити статтю 8 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» положеннями щодо законодавчого визначення місця Головного ситуаційного центру в апараті РНБО, а також мети його діяльності (див. Додаток А).

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дисертаційного дослідження сформульовано низку пропозицій з удосконалення адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України, які полягають у такому.

1. Визначено, що одним з найактуальніших завдань держави у сфері національної безпеки й оборони України є послідовне реформування цього сектору. Аналіз витоків нормативно-правового регулювання правового статусу Ради національної безпеки і оборони України, а також наукових досліджень у цій сфері дає змогу окреслити перспективні напрями розвитку публічного управління у сфері національної безпеки й оборони в Україні, до яких можна віднести: створення інституційної та нормативно-правової бази, що повинна охоплювати систематизацію законодавства у сфері національної безпеки й оборони, удосконалення наявних і впровадження нових правових норм, що визначатимуть юридичну та політичну відповідальність у цій сфері; розвиток і налагодження механізмів взаємодії між органами виконавчої влади й іншими суб'єктами у сфері забезпечення національної безпеки й оборони, розширення співробітництва в цій сфері з міжнародними організаціями та іншими державами, посилення ролі громадського сектору в управлінні зазначеною сферою; розвиток і вдосконалення інфраструктурної бази державного управління у сфері національної безпеки й оборони України.

2. За результатами здійсненого аналізу зазначено, що Рада національної безпеки і оборони України – це спеціальний державний орган, утворений для забезпечення реалізації повноважень Президента України з формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки й оборони, а також загальної координації системи публічної адміністрації в цій сфері.

Запропоновано доповнити Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» шляхом внесення змін до ст. 5 «Голова Ради національної безпеки і оборони України», де передбачити положення про те, що Голову РНБО

України обирають двома третинами голосів від загальної кількості персонального складу цього органу шляхом таємного голосування, оскільки зазначене демократизуватиме діяльність РНБО України. Водночас запропоновано внести зміни до ст. 8 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», зокрема в ч. 5 доцільно закріпити положення про те, що до основних завдань Апарату Ради національної безпеки і оборони України належить: опрацювання пропозицій, які вносять на розгляд Ради національної безпеки і оборони України, з питань, що належать до її компетенції; підготовка матеріалів на розгляд Ради національної безпеки і оборони України; підготовка проєктів рішень Ради національної безпеки і оборони України; контроль за виконанням рішень Ради національної безпеки і оборони України; контроль за виконанням актів Президента України, забезпечення якого покладено на Секретаря Ради національної безпеки і оборони України (додаток А).

3. Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України потлумачено як систему закріплених у законодавстві ознак, які визначають її роль, місце та призначення в системі публічного адміністрування, вказують на їх відмінність від інших державних органів і порядок взаємодії. До елементів адміністративно-правового статусу РНБО України запропоновано віднести: мету утворення цього органу й діяльності; його завдання та повноваження; сукупність прав і обов'язків; юридичну відповідальність власне органу та його посадових і службових осіб; особливості внутрішньоорганізаційної структури та взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень.

4. До нормативно-правового регулювання адміністративно-правового статусу РНБО України віднесено вплив держави на сукупність суспільних відносин, які стосуються: встановлення місця досліджуваного органу в системі публічного управління; визначення меж його повноважень і компетенції; реалізації цим органом прав й обов'язків, встановлення порядку його взаємодії з іншими суб'єктами владних повноважень, юридичними та фізичними особами; визначення особливостей юридичної відповідальності цього органу, а також

формування правил поведінки його посадових і службових осіб. До предмета правового регулювання адміністративно-правового статусу РНБО України віднесено суспільні відносини, які пов'язані з утворенням та функціонуванням зазначеного органу.

Таке регулювання адміністративно-правового статусу РНБО України здійснюють за допомогою значної кількості нормативно-правових актів, а саме: Конституція України, законодавчі акти, підзаконні акти, що приймають суб'єкти владних повноважень (Президент України, Кабінет Міністрів України, інші органи виконавчої влади), а також міжнародно-правові акти, учасником яких є Україна. Особливість нормативно-правового регулювання адміністративно-правового статусу цього суб'єкта владних повноважень полягає в тому, що значна кількість розглянутих у роботі нормативно-правових актів безпосередньо не присвячені цьому питанню, проте вони містять окремі положення, що своєю чергою позначаються на адміністративно-правовому статусі досліджуваного органу.

5. Права Ради національної безпеки і оборони України є елементом компетенції, що визначає юридичні можливості й засоби, які надані зазначеному органу для здійснення публічного адміністрування у відповідній сфері. Запропоновано їх класифікацію на підставі норм, закріплених у відповідному Законі України, а саме:

1) права, пов'язані з отриманням, наданням та обробкою інформації, що безпосередньо пов'язані з отриманням (одержанням) інформації, а також її наданням;

2) права щодо здійснення контролю у сфері національної безпеки й оборони;

3) права щодо притягнення до юридичної відповідальності шляхом застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) щодо осіб, діяльність яких створює загрозу національній безпеці й обороні;

4) права, пов'язані з організацією діяльності державних органів, діяльність яких спрямована на забезпечення національної безпеки й оборони України;

5) права щодо здійснення взаємодії з іншими суб'єктами публічної адміністрації з питань компетенції Ради національної безпеки і оборони України як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Обов'язки Ради національної безпеки і оборони України діалектично пов'язані з правами, а тому їх необхідно досліджувати у взаємозв'язку з останніми. Аргументовано слушність позиції вчених щодо необхідності поділу обов'язків суб'єкта владних повноважень на основні (загальні) та спеціальні.

Рада національної безпеки і оборони України має такі обов'язки загального характеру: формування та реалізація державної політики як загалом, так і за профільним напрямом; реалізація державної стратегії розвитку відповідних галузей; розроблення та впровадження нормативно-правових актів у профільній сфері публічного управління; взаємодія із фізичними, юридичними особами, а також іншими суб'єктами публічної влади в межах компетенції; здійснення в межах повноважень інших функцій, визначених законодавством.

Спеціальні обов'язки Ради національної безпеки і оборони України класифіковано так:

1) обов'язки щодо розроблення нормативно-правових актів з питань власної компетенції, які охоплюють обов'язки щодо розроблення проєктів внутрішньодержавних нормативно-правових актів, відомчих актів і міжнародних договорів;

2) обов'язки щодо аналізу, звітності та планування діяльності Ради національної безпеки і оборони України, а також діяльності інших суб'єктів у відповідній сфері публічного адміністрування;

3) обов'язки щодо здійснення контролю у сфері національної безпеки й оборони України;

4) обов'язки щодо реалізації державної інформаційної політики, що передбачають: оприлюднення інформації про діяльність досліджуваного органу,

обмін інформацією з іншими суб'єктами та захист інформації згідно зі встановленими вимогами;

5) обов'язки щодо взаємодії з іншими суб'єктами, які охоплюють обов'язки взаємодії з: компетентними органами іноземних держав, вітчизняними органами державної влади й органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства.

Обґрунтовано необхідність розширення визначеного в законодавстві переліку функцій цього органу шляхом внесення відповідних змін до ст. 3 «Функції Ради національної безпеки і оборони України» Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України», доповнивши частину першу окремим пунктом. Крім того, аргументовано доцільність у ст. 4 «Компетенція Ради національної безпеки і оборони України» цього Закону пункт перший частини першої доповнити також трьома абзацами відповідного змісту (додаток А).

6. Стосовно юридичної відповідальності Ради національної безпеки і оборони України слід зауважити, що концептуальні засади притягнення зазначеного органу до відповідальності не визначено в законодавстві. У нормативно-правових актах не відмежовано відповідальність цих органів від відповідальності його посадових чи службових осіб. Це зумовило потребу розглядати юридичну відповідальність Ради національної безпеки і оборони України через сукупність двох складових: відповідальності цього органу як юридичної особи, а також відповідальності його посадових і службових осіб. Здійснене дослідження надає можливість стверджувати, що стосовно Ради національної безпеки і оборони України необхідно використовувати таку категорію, як позитивна відповідальність, оскільки в законодавстві майже ніде не передбачено засади для застосування до неї ретроспективної юридичної відповідальності. Іншим є становище відповідних посадових і службових осіб, оскільки їх можуть притягувати до різних видів ретроспективної юридичної відповідальності за допущені порушення закону (дисциплінарної, адміністративної, кримінальної, цивільної тощо).

Аргументовано необхідність удосконалення правового регулювання інституту юридичної відповідальності Ради національної безпеки і оборони України. Встановлено, що питання відповідальності службових і посадових осіб цього органу в законодавстві не визначено. Також не передбачено спеціальних механізмів притягнення зазначеного державного органу до відповідальності за порушення під час реалізації ним владних повноважень. Крім того, не регламентовано аналогічних механізмів щодо притягнення до відповідальності керівництва цього органу, а саме Голови та Секретаря РНБО України, що доцільно розглядати в подальших дослідженнях у контексті політичної та конституційно-правової відповідальності з можливим внесенням відповідних змін і доповнень до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України».

7. Дослідження зарубіжного досвіду публічного адміністрування у сфері національної безпеки дало підстави з'ясувати, що організаційно-правовий механізм публічного адміністрування у сфері національної безпеки України може бути сформовано з огляду на зарубіжний досвід, аналіз якого надав можливість виокремити основні концептуальні підходи до формування політики іноземних держав щодо здійснення публічного управління у сфері забезпечення національної безпеки та протидії відповідним загрозам. Такий механізм здебільшого охоплює комплекс організаційних, правових, економічних та інших заходів, які спрямовані на попередження або ліквідацію загроз національній безпеці, усунення їх негативних наслідків, а ефективність такого механізму обумовлена ефективністю діяльності публічної адміністрації та результатами її реформування. Публічне управління у сфері забезпечення національної безпеки й оборони є засобом регулювання діяльності компетентних суб'єктів владних повноважень щодо реагування на зміни в цій сфері з огляду на виникнення та наявність зовнішніх або внутрішніх загроз національній безпеці держави та розв'язання критичних проблем у життєдіяльності суспільства.

8. Одним із напрямів удосконалення адміністративно-правового статусу РНБО України визначено надання громадянському суспільству інструментів

впливу на формування та реалізацію державної політики у сфері забезпечення національної безпеки й оборони, зокрема шляхом посилення громадського контролю за діяльністю публічної адміністрації в цій сфері. Залучення громадянського суспільства може сприяти посиленню гарантій дотримання законності, приведенню у відповідність системи забезпечення національної безпеки наявним загрозам для національних інтересів й економічним можливостям держави, а також дотриманню прав і свобод людини та громадянина. До перспективних можливостей участі громадських об'єднань у сфері забезпечення національної безпеки й оборони України віднесено здійснення громадського контролю щодо публічної адміністрації у сфері забезпечення національної безпеки й оборони, залучення населення до обговорення проблем забезпечення національної безпеки і оборони, а також попередження та виявлення небезпек і загроз для національної безпеки й оборони з розробленням відповідних рекомендацій.

Крім того, за результатами здійсненого дослідження запропоновано зосередити увагу на нормативно-правовому регулюванні діяльності Головного ситуаційного центру України як складової РНБО. Зокрема, обґрунтовано необхідність доповнити статтю 8 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» положеннями щодо законодавчого визначення місця Головного ситуаційного центру в апараті РНБО, а також мети його діяльності (додаток А).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декларація про державний суверенітет України від 16 лип. 1990 р. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
2. Карповський С. Законодавча діяльність держави як передумова національної безпеки. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 17 берез. 2023 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 90–91. DOI: 10.31733/17-03-2023-90-91.
3. Ситник Г. П., Олуйко В. М., Вавринчук М. П. Національна безпека України: теорія і практика : монографія. Хмельницький–Київ : Кондор, 2007. 669 с.
4. The National Security Strategy. Washington D.C. : White House, 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.
5. Kim R. Holmes, PhD What Is National Security? URL: <https://www.heritage.org/military-strength-essays/2015-essays/what-national-security>
6. Стратегія національної безпеки Республіки Польща – 2020. URL: <http://opk.com.ua/стратегія-національної-безпеки-респ>.
7. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України : постанова Верховної Ради України від 16 січ. 1997 р. № 3/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>.
9. Гончаренко О. М., Лисицин Е. М., Вагапов В. Б. Поняття національної безпеки в контексті національних інтересів України. *Наука і оборона*. 2002. № 1. С. 18–24.
10. Левицька М. Б. Теоретико-правові аспекти забезпечення національної безпеки органами внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2002. 17 с.

11. Співак В. М. Політико-правовий та соціокультурний виміри глобалізації : монографія. Київ : Логос, 2011. 416 с.
12. Чижов Д. А. Національна безпека як елемент системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина. *Держава та регіони*. 2021. № 4 (74). С. 96–101. (Серія «Право»). DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.4.15>.
13. Завидняк І. І. Поняття та структура національної безпеки України. *Держава і право*. 2010. Вип. 48. С. 183–189. (Серія «Юридичні і політичні науки»).
14. Нижник Н. Р., Ситник Г. П., Білоус В. Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : навч. посіб. Ірпінь : Акад. ДПС України, 2000. 304 с.
15. Сиволап Л. А. Теоретичні аспекти національної безпеки країни та вплив на неї економічної безпеки. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2014. Вип. 27. С. 55–62.
16. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України : монографія. Київ : Талком, 2017. 576 с.
17. Про політичну обстановку на Україні і негайні дії Верховної Ради по створенню умов неповторення надалі військового перевороту : постанова Верховної Ради України від 24 серп. 1991 р. № 1428-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1428-12#Text>.
18. Про Раду оборони України : постанова Верховної Ради України від 11 жовт. 1991 р. № 1658-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1658-12#Text>.
19. Про внесення змін до Постанови Верховної Ради України «Про створення Ради оборони України» : постанова Верховної Ради України від 9 квіт. 1992 р. № 2261-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2261-12#Text>.
20. Про відповідального секретаря Ради оборони України : розпорядження Президента України від 23 січ. 1992 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28/92-%D1%80%D0%BF#Text>.

21. Про Положення про Раду національної безпеки при Президентові України : Указ Президента України від 23 серп. 1994 р. № 469/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469/94#Text>.

22. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

23. Про Раду національної безпеки і оборони України : Указ Президента України від 30 серп. 1996 р. № 772/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772/96#Text>.

24. Питання Апарату Ради національної безпеки і оборони України : Указ Президента України від 14 жовт. 2005 р. № 1446/2005. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/14462005-3234>.

25. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 5 берез. 1998 р. № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/183/98-вр#Text>.

26. Вонсович О. Стан національної безпеки України в сучасній геополітичній ситуації. *Політичний менеджмент*. 2012. № 1–2. С. 177–185. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/vonsonovych_stan.pdf.

27. Амро А. Проблеми розвитку системи національної безпеки України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2019. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32453/governance.vi3.288>.

28. Копанчук В. О. Нормативно-правове забезпечення державної політики національної безпеки та громадського порядку України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1610>.

29. Волотівський П. Б. Питання мобілізаційного планування національної економіки України. Зміст, принципи та підходи до його організації в сучасних умовах. *Наука і оборона*. 2019. № 2. С. 17–24.

30. Базилюк Я. Б. Забезпечення економічної безпеки України в умовах гібридної війни. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 3. С. 47–55.

31. Федуняк С. Г. Національна безпека України в контексті сучасних процесів в Європі і на пострадянському просторі. *Національна безпека України : конф. укр. випускників програм наук. стажування у США* (Чернігів, 16–19 верес. 2004 р.). Київ : Стилос, 2004. С. 81–90.

32. Василенко Д., Галат Д., Павлюк М., Щербань Ю., Чепелева М., Саного О., Савчук К. Стратегія національної безпеки України на 2010–2015 рр. Розділ 2. Стратегічні цілі, пріоритети та завдання політики національної безпеки України. *Центр дослідження міжнародних відносин*. 2009. URL: <http://cs.cirs.kiev.ua/en/component/content/article/98--2010-2015-.html?start=4>.

33. Перепелиця Г. М. Чи знайдеться місце позаблоковій Україні в новій системі європейської безпеки? *Щорічник «Зовнішня політика України 2010: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети»*, § 2 (Розділ II). Київ : Стилос, 2011. С. 99–126.

34. Ситник Г.П. Організаційно-правові засади забезпечення воєнної безпеки України : курс лекцій. Київ : ТОВ «САК Лтд.», 2023. 112 с.

35. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

36. Білий В. І., Михальчук В. М. Основні напрями забезпечення національної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 92–98. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.17.92.

37. Ковальчук А. Ю. Місце Ради національної безпеки і оборони України у механізмі забезпечення національної безпеки. *Наукові праці МАУП*. 2016. Вип. 48. С. 84–88.

38. Прохоренко М. М. Актуальні проблеми правового регулювання національної безпеки України. *Сучасне право в епоху соціальних змін : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 26 лют. 2021 р.). Тернопіль : Вектор, 2021. Т. 1. С. 104–106.

39. Медвідь Ф. М. Національна безпека і національні інтереси. України в глобалізованому світі. *Вісник Львівського університету*. 2017. Спецвип. С. 781–789. (Серія «Історична»).

40. Смолянчук В. Національна безпека незалежної України: досягнення сутності. *Політичні дослідження*. 2021. № 1. С. 163–186. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/smolianiuk_natsionalna.pdf.
41. Казакова Л. О. Національна безпека держави: понятійно-категорійний апарат. *Регіональні студії*. 2021. Вип. 24. 2021. С. 128–132.
42. Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2023. 400 с.
43. Кобко Є. В. Система суб'єктів публічної адміністрації в механізмі реалізації державної політики забезпечення національної безпеки України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4 (25). С. 84–89. URL: http://www.pjv.puoua.od.ua/v4-2_2018/20.pdf.
44. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. Київ : КНТ, 2009. 576 с.
45. Ситник Г. П., Орел М. Г. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України : підручник. Київ : МАУП, 2021. 372 с.
46. Равлюк А. Г. Зміст поняття органу державної влади. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. Вип. 84. С. 54–62. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i84.150>.
47. Лебедева В. В., Граціотова Г. О. Поняття, ознаки, види органів держави та форми державного правління. *Економіка: реалії часу*. 2021. № 5 (57). С. 71–80. DOI: 10.15276/ETR.05.2021.9.
48. Про оборону України : Закон України від 6 груд. 1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.
49. Столбовий В. М. Службові правовідносини у сфері національної безпеки : монографія. Київ : Нац. акад. СБУ, 2019. 244 с.
50. Питання Апарату Ради національної безпеки і оборони України : Указ Президента України від 26 лют. 2021 р. № 76/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76/2021#n15>.

51. Про Положення про Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю : Указ Президента України від 26 лют. 2007 р. № 144/2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/144/2007#Text>.

52. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про створення Центру протидії дезінформації» : Указ Президента України від 19 берез. 2021 р. № 106/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106/2021#Text>.

53. Дашковська А. В. Інформаційно-аналітична система «СОТА» як інструмент аналізу та управління ризиками у сфері національної безпеки і оборони. *Актуальні питання використання методів і засобів OSINT у роботі підрозділів захисту національної державності* : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 31 берез. 2023 р.) : у 2 ч. Київ : НА СБУ, 2023. Ч. 1. С. 57–61.

54. Про утворення Ставки Верховного Головнокомандувача : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 72/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72/2022#Text>.

55. Про внесення змін до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» щодо вдосконалення координації і контролю у сфері національної безпеки і оборони : Закон України від 25 груд. 2014 р. № 43-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-19#Text>.

56. Дашковська А. В. Рада національної безпеки і оборони України: адміністративно-правовий статус. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2023. Т. 13. № 1. С. 53–62.

57. Дашковська А. В. Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України як суб'єкта інформаційної безпеки держави. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2022. Т. 12. № 3. С. 86–96.

58. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.

59. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ

Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

60. Дашковська А. В. Шляхи удосконалення мережі ситуаційних центрів та цифрової трансформації сфери національної безпеки і оборони. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки держави* : тези наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.). Київ : Ін-т УДО України КНУ ім. Т. Шевченка, 2021. С. 205–207.

61. Кодекс цивільного захисту : Закон України від 2 жовт. 2012 р. № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.

62. Питання Комісії з питань координації євроатлантичної інтеграції України : Указ Президента України від 30 жовт. 2019 р. № 784/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7842019-30117>.

63. Дашковська А. В. Роль Ради національної безпеки і оборони в захисті національного інформаційного середовища. *Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни (осінні читання)* : зб. тез Всеукр. наук. конф. (Львів, 18 листоп. 2022 р.) / упоряд. Ю. М. Шевців. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 109–112.

64. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України : аналіт. доп. / [О. О. Резнікова, В. Ю. Цюкало, В. О. Паливода та ін.]. Київ : НІСД, 2015. 58 с.

65. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 532 с.

66. Європейський досвід стратегічного оборонного менеджменту. Уроки для України. Аналітична записка. Серпень 2012 р. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/evropeyskiy-dosvid-strategichnogo-oboronnoho-menedzhmentu-uroki#_ftnref10.

67. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : монографія. Київ : НІСД, 2010. 288 с.

68. Тлумачний словник української мови : 14 000 / уклад. : Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига. Харків : Синтекс, 2005. 672 с.

69. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1973. 560 с.

70. Фудорова О. М. Теорії соціального статусу: пізнавальні можливості і дослідницькі теорії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2009. № 881. С. 110–116.

71. Політологічний енциклопедичний словник : навч. посіб. для студ. вузів / упоряд. : В. П. Горбатенко, А. Г. Саприкін ; ред. Ю. С. Шемшученко, В. Д. Бабкін. Київ : Генеза, 1997. 395 с.

72. Ісаков М. Г. Правовий статус підприємства як суб'єкта господарювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Донецьк, 2006. 227 с.

73. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Голов. ред. УРЕ АНУРСР, 1974. 776 с.

74. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Юрид. думка, 2007. 992 с.

75. Загальна теорія права та держави : навч.-метод. посіб. / [А. Ф. Крижановський, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева та ін.]. Одеса : Фенікс, 2022. 258 с.

76. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.

77. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / [О. В. Зайчук, А. П. Заєць, В. С. Журавський та ін.]. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.

78. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії правовий статус. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98.

79. Білоус В. Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2004. 444 с.

80. Гулак О. В., Чухно В. О., Слюсаренко С. В., Попова О. В., Курило В. І. Особливості адміністративно-правового статусу іноземців та осіб без

громадянства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 271–273.
URL: http://lsej.org.ua/1_2023/64.pdf.

81. Константинов С. Ф. Адміністративно-правовий статус іноземців в Україні та механізм його забезпечення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2002. 195 с.

82. Мещерякова О. В. Щодо визначення елементів адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру. *Форум права*. 2011. № 2. С. 609–612.

83. Миколенко В. А. Поняття та структура адміністративно-правового статусу прокуратури. *Європейські перспективи*. 2011. № 3. С. 81–86.

84. Абасов Г. Г. Конституційно-правовий статус Верховної Ради Автономної Республіки Крим: актуальні проблеми теорії. *Часопис Київського університету права*. 2003. № 4. С. 20–27.

85. Цельєв О. В. Міліція як інститут громадянського суспільства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 1998. 16 с.

86. Лень В. В. Деякі питання кримінально-правової характеристики осудності. *Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України*. 1999. № 1. С. 146–149.

87. Киценко Д. М. Практика Арктичної Ради як унікальний приклад визнання особливого міжнародно-правового статусу корінних народів. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2002. № 4. С. 53–61.

88. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1 : Загальна частина. 584 с.

89. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / [В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.]. Вид. 4-те. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.

90. Сокурєнко В. Поняття адміністративно-правового статусу органів публічного управління в сфері оборони. *Evropský politický a právní diskurz*. 2015. Sv. 2. Vyd. 4. P. 297–301.

91. Стародубцев А. А. Організаційно-правові питання діяльності інспекцій з особового складу щодо зміцнення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 1999. 185 с.

92. Миколаєць А. П. Особливості правового регулювання адміністративно-правового статусу суб'єктів взаємодії держави та громадськості. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2023. Т. 3. Вип. 75. С. 66–71. Серія «Право»).

93 Куліш А. М. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України : монографія : в 2 ч. Суми : Сум. держ. ун-т, 2007. Ч. 1. 220 с.

94 Абасов Г. Г. Конституційно-правовий статус Верховної Ради Автономної Республіки Крим : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2004. 240 с.

95. Зінкевич В. К. Проблеми правового статусу військових адміністрацій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Вип. 79. Ч. 2. С. 64–68. (Серія «Право»).

96. Дашковська А. В. Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. до Дня науки та 30-річчя Нац. акад. прав. наук України (Київ, 18 трав. 2023 р.). Одеса : Юридика, 2023. С. 655–659.

97. Дашковська А. В. РНБО України як орган координації діяльності щодо забезпечення державної безпеки та оборони. *Соціально-економічний розвиток і безпека України: стан та перспективи* : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Львів, 23 берез. 2023 р.) / за заг. ред. В. С. Бліхара, М. І. Копитко. Львів : ЛьвДУВС, 2023. С. 37–40.

98. Гбур З. Стан складових національної безпеки України в період повномасштабного збройного вторгнення російської федерації. *Публічне*

управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2022. № 2. С. 84–104. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2022-2-84-104>.

99. Федоренко В. Л. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України та її нормо проектний потенціал. *Актуальні питання реформування правової системи України* : зб. наук. ст. за матеріалами VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 17–19 черв. 2011 р.). Луцьк : Волин. обл. друк., 2011. С. 141–148.

100. Цоклан В. І. Структура Ради національної безпеки і оборони України як важливий елемент її конституційно-правового статусу. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 90–93.

101. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2015 року «Про створення та забезпечення діяльності Головного ситуаційного центру України» : Указ Президента України від 28 лют. 2015 р. № 115/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115/2015#n2>.

102. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 лютого 2015 року «Про додаткові заходи щодо зміцнення національної безпеки України» : Указ Президента України від 12 берез. 2015 р. № 139/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/139/2015#Text>.

103. Дашковська А. В. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 698–700. URL: http://lsei.org.ua/10_2023/169.pdf.

104. Мельник О. В. Конституційно-правова відповідальність вищих органів державної влади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2000. 199 с.

105. Бобровник С. В. Колізійні норми як засіб удосконалення сучасного законодавства. *Парламентаризм в Україні: теорія та практика* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-й річниці з дня проголошення незалежності України та 5-й річниці з дня прийняття Конституції України. Київ, 2001. С. 497–498.

106. Соловйов В. М. Поняття і сутність правового регулювання державного управління України. *Університетські наукові записки*. 2007. № 3 (23). С. 27–33.
107. Адміністративне право України : навч. посіб. / [В. К. Шкарупа, Т. О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевська та ін.]. Київ : Істина, 2007. 216 с.
108. Тарахонич Т. І. Механізм правового регулювання: теоретико-правові аспекти. *Правова держава*. 2022. Вип. 13. С. 105–106.
109. Кривицький Ю. В. Механізм правового регулювання в сучасній теорії права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 74–78.
110. Пашинський В. Й. Рада національної безпеки і оборони України як суб'єкт забезпечення оборони держави. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 259–262.
111. Трембовецький О. Г., Гулеватий Д. Ю. Аналіз та ознаки воєнно-політичних ризиків, викликів та загроз на державному кордоні. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2018. № 1. С. 23–29.
112. Цевельов О. Є. Державне реагування на загрози національній безпеці у сфері безпеки державного кордону України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.05. Хмельницький, 2017. 313 с.
113. Петков С. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності публічної влади в Україні. *Юридичний журнал*. 2009. № 4. С. 14–15.
114. Про проголошення незалежності України : постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серп. 1991 р. № 1427-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>.
115. Про організацію оборонного планування : Закон України від 18 листоп. 2004 р. № 2198-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-15#Text>.
116. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

117. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 берез. 2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>.

118. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 975-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-15#Text>.

119. Про Збройні Сили України : Закон України від 6 груд. 1991 р. № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>.

120. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.

121. Про альтернативну (невійськову) службу : Закон України від 12 груд. 1991 р. № 1975-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1975-12#Text>.

122. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовт. 1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>.

123. Про правовий режим майна у Збройних Силах України : Закон України від 21 верес. 1999 р. № 1075-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14#Text>.

124. Про господарську діяльність у Збройних Силах України : Закон України від 21 верес. 1999 р. № 1076-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1076-14#Text>.

125. Про особливості приватизації підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України : Закон України від 18 трав. 2000 р. № 1741-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1741-14#Text>.

126. Про використання земель оборони : Закон України від 27 листоп. 2003 р. № 1345-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1345-15#Text>.

127. Про державне оборонне замовлення : Закон України від 3 берез. 1999 р. № 464-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/464-14#Text>.

128. Про космічну діяльність : Закон України від 15 листоп. 1996 р. № 502/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

129. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.

130. Про розвідку : Закон України від 17 верес. 2020 р. № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#n442>.

131. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26 груд. 2002 р. № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text>.

132. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 берез. 2003 р. № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.

133. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 4 берез. 1998 р. № 160/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

134. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

135. Про державну таємницю : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>.

136. Про Національну систему конфіденційного зв'язку : Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2919-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2919-14#Text>.

137. Про страховий фонд документації України : Закон України від 22 берез. 2001 р. № 2332-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2332-14#Text>.

138. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3475-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#Text>.

139. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квіт. 2003 р. № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>.

140. Про державний кордон України : Закон України від 4 листоп. 1991 р. № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>.

141. Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16 трав. 1995 р. № 162/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

142. Про прикордонний контроль : Закон України від 5 листоп. 2009 р. № 1710-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1710-17#Text>.

143. Про Державну спеціальну службу транспорту : Закон України від 5 лют. 2004 р. № 1449-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1449-15#Text>.

144. Про участь України в міжнародних миротворчих операціях : Закон України від 23 квіт. 1999 р. № 613-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14#Text>.

145. Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав : Закон України від 2 берез. 2000 р. № 1518-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1518-14#Text>.

146. Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України : Закон України від 22 лют. 2000 р. № 1479-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1479-14#Text>.

147. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20 лют. 2003 р. № 549-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text>.

148. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20 груд. 1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

149. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 9 квіт. 1992 р. № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>.

150. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист : Закон України від 24 берез. 1998 р. № 203/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

151. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовт. 1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

152. Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей : Закон України від 15 черв. 2004 р. № 1763-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1763-15#Text>.

153. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24 берез. 1999 р. № 551-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>.

154. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 7 берез. 2002 р. № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text>.

155. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

156. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

157. Тарасенко К. В. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2009. 206 с.

158. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

159. Про загальну мобілізацію : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 65/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65/2022#Text>.

160. Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 66/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66/2022#Text>.

161. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки :

Указ Президента України від 11 трав. 2023 р. № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>.

162. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 лютого 2022 року «Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України»: Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 70/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70/2022#Text>.

163. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану»: Указ Президента України від 19 берез. 2022 р. № 152/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-22#Text>.

164. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій»: Указ Президента України від 19 берез. 2022 р. № 153/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153/2022#Text>.

165. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 травня 2022 року «Про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів»: Указ Президента України від 11 трав. 2022 р. № 326/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326/2022#Text>.

166. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 червня 2022 року «Про затвердження Положення про Реєстр осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів), порядок його формування і ведення»: Указ Президента України від 29 черв. 2022 р. № 459/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0012525-22#Text>.

167. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 січня 2023 року «Щодо стану виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України з питань енергетичної безпеки та невідкладних заходів із забезпечення роботи національної економіки під час осінньо-зимового періоду 2022/23 року в умовах особливого періоду»: Указ Президента України від 13 січ. 2023 р. № 18/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18/2023#Text>.

168. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 22 лютого 2023 року «Про застосування секторальних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до фінансових установ Російської Федерації»: Указ Президента України від 22 лют. 2023 р. № 89/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/89/2023#Text>.

169. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2023 року «Про результати перевірки територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки Збройних Сил України»: Указ Президента України від 17 серп. 2023 р. № 491/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491/2023#Text>.

170. Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 28 лют. 2022 р. № 169. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-2022-%D0%BF#Text>.

171. Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 5 верес. 2023 р. № 174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-%D0%BF#n83>.

172. Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими : постанова Кабінету Міністрів України від 11 берез. 2022 р. № 257. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2022-%D0%BF#Text>.

173. Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань гуманітарного розмінування : постанова Кабінету Міністрів України від 14 лют. 2023 р. № 136. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/136-2023-%D0%BF#Text>.

174. Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 17 берез. 2004 р. № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2004-%D0%BF#Text>.

175. Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних

адміністрацій : постанова Кабінету Міністрів України від 12 берез. 2005 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2005-%D0%BF#Text>.

176. Про затвердження Порядку використання електронних довірчих послуг в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях державної форми власності : постанова Кабінету Міністрів України від 19 верес. 2018 р. № 749. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/749-2018-%D0%BF#Text>.

177. Деякі питання документування управлінської діяльності : постанова Кабінету Міністрів України від 17 січ. 2018 р. № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text>.

178. Тітко Е. В. Національна та міжнародна безпека в контексті захисту прав людини в умовах сьогодення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 2 (12). С. 126–139.

179. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду : міжнар. док. від 26 черв. 1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

180. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього : міжнар. док. від 9 груд. 1948 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU48K03U>.

181. Декларація про право народів на мир : міжнар. док. від 12 листоп. 1984 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU84306>.

182. Конвенція про ядерну безпеку : міжнар. док. від 17 черв. 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_023#Text.

183. Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму : міжнар. док. від 14 верес. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d68#Text.

184. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників : міжнар. док. від 17 груд. 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_087#Text.

185. Декларація про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму : міжнар. док. від 9 груд. 1994 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu94322?an=2&ed=1994_12_09.

186. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом : міжнар. док. від 15 груд. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374#Text.

187. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму : міжнар. док. від 9 груд. 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text.

188. Заходи з ліквідації міжнародного тероризму : резолюція № 58/81 Генеральної Асамблеї ООН від 9 груд. 2003 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU03362>.

189. Заходи з ліквідації міжнародного тероризму : резолюція № 59/46 Генеральної Асамблеї ООН від 2 груд. 2004 р. URL: <https://docs.dtkr.ua/doc/1014.4127.0>.

190. Світ проти насильства та екстремізму : резолюція № 68/127 Генеральної Асамблеї ООН від 18 груд. 2013 р. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n13/447/09/pdf/n1344709.pdf?token=41XG3juA3iD28o3XxS&fe=true>.

191. Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден : міжнар. док. від 16 груд. 1970 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_167#Text.

192. Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації : міжнар. док. від 23 верес. 1971 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_165#Text.

193. Брюссельська декларація про закони і звичаї війни : міжнар. док. від 1 січ. 1874 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_764#Text.

194. Правила ведення повітряної війни : міжнар. док. від 23 лют. 1923 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU22002>.

195. Протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних та інших подібних газів і бактеріологічних засобів : міжнар. док. від 17 черв. 1925 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/141100___141100.

196. Біла книга—2017. Збройні Сили України / Міністерство оборони України ; Генеральний штаб Збройних Сил України. Київ : Москаленко О. М., 2018. 152 с.

197. Північноатлантичний договір : міжнар. док. від 4 квіт. 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008.

198. Prague Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague, Czech Republic. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_19552.htm?selectedLocale=uk.

199. План дій щодо боротьби з тероризмом : міжнар. док. від 22 листоп. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_014#Text.

200. Римська декларація сесії Ради НАТО про мир та співробітництво : міжнар. док. від 8 листоп. 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_011.

201. Рамковий документ «Партнерство заради миру» : міжнар. док. від 10 січ. 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_001#Text.

202. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору : міжнар. док. від 9 лип. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002.

203. Сухенко І. М., Тарнавська І. О. Стратегія безпеки ЄС у європейському медіа-контексті. *Держава та регіони*. 2013. № 1 (13). С. 178–181.

204. Treaty on European Union. *Official Journal*. 1992. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1992:191:FULL&from=NL>.

205. Дашковська А. В. Правове регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. *Київський часопис права*. 2023. № 4. С. 52–57. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.4.8>.

206. Курс адміністративного права України : підручник / [О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. М. Дорогих та ін.]. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 904 с.
207. Адміністративне право України : підручник / [В. В. Середа, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар та ін.]. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 680 с.
208. Загальне адміністративне право : підручник / [І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та ін.]. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 568 с.
209. Дашковська А. В. Рада національної безпеки і оборони як суб'єкт сектора безпеки і оборони України в умовах сьогодення. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 17 берез. 2023 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 104–106.
210. Зезека Н. О. Адміністративно-правовий статус державної служби зайнятості України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 281 с.
211. Свистович Р. С. Суб'єкти публічної адміністрації: сучасний вимір. *Інтернаука*. 2017. № 3 (3). С. 39–43. (Серія «Юридичні науки»).
212. Бандурка О. О. Управління Державною податковою службою в Україні: організаційно-правові аспекти : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2007. 499 с.
213. Протокол Засідання Громадської ради при Міністерстві оборони України від 14 трав. 2021 р. URL: https://www.mil.gov.ua/content/gromadska-rada/3.prot_14.05.2021.pdf.
214. Теорія держави і права : навч. посіб. / упоряд. Л. М. Шестопалова. Київ : Прецедент, 2006. 224 с.
215. Курс лекцій з юридичної деонтології : навч. посіб. / [І. А. Логвиненко, І. Л. Невзоров, Є. С. Логвиненко та ін.]. Харків : ХНУВС, 2022. 184 с.
216. Павленко П. І. Правовий статус службовця органів внутрішніх справ: проблеми загальної теорії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Донецьк, 2003. 164 с.
217. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

218. Дашковська А. В. Роль ради національної безпеки і оборони України у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 груд. 2023 р). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 246–249.

219. Крупчан О. Д. Організація виконавчої влади : монографія. Київ : УАДУ, 2001. 132 с.

220. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 584 с.

221. Комарницький Д. С. Удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед особою як дієва гарантія забезпечення прав і свобод людини. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 60–64.

222. Сухонос В. В. Теорія держави і права : підручник. Київ : Унів. кн., 2023. 544 с.

223. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

224. Кіріяк О. В., Пацурківський Ю. П., Гудима-Підвербецька М. М. Цивільне право (загальна частина) : навч. посіб. Чернівці : Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.

225. Історія держави і права зарубіжних країн : підручник / [О. М. Бандурка, Д. В. Швець, М. Ю. Бурдін та ін.]. Харків : Майдан, 2020. 618 с.

226. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

227. Тарануха В. П., Довгань В. М. Мета, завдання та зміст адміністративного судочинства. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Вип. 597. С. 84-89.

228. Кравчук Д. Цивільно-правова відповідальність держави за законодавством України: доктринальний погляд. *Вісник Національної академії*

Державної прикордонної служби України. 2019. № 4. (Серія «Юридичні науки»).
URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/legal/article/view/315/316>.

229. Хоменко М. М. Відшкодування шкоди, завданої органами державної влади, їх посадовими та (або) службовими особами у сфері нормотворчої діяльності. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 256–260.

230. Органи державної влади України : монографія / за ред. В. Ф. Погорілка. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2002. 592 с.

231. Мельник О. М. Правове регулювання та шляхи підвищення ефективності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2004. 203 с.

232. Армаш Н. О. Питання політичної та юридичної відповідальності державних політичних діячів. *Право та державне управління*. 2012. Вип. 3. С. 51–56.

233. Самуйлик Н. Н. Політична відповідальність: специфіка, структура, функціонування : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Одеса, 1997. 24 с.

234. Мінаєва І. Конституційно-правова відповідальність органів публічної влади. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2009. Вип. 2 (2). С. 117–124. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2009-02/Minaeva.pdf.

235. Охріменко Н. М. Питання правового регулювання юридичної відповідальності посадових осіб міністерства України в процесі здійснення нормотворчості. *Державне управління: теорія та практика*. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutp_2012_2_41.pdf.

236. Борисова Ю. В. Загальне визначення посадових та службових осіб як суб'єктів вчинення адміністративних проступків. *Держава та регіони*. 2012. № 2. С. 34–37. (Серія «Право та державне управління»).

237. Янюк Н. «Посадові» і «службові» особи у національному законодавстві: проблеми розмежування понять. *Право України*. 2009. № 11. С. 180–184.

238. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

239. Дашковська А. В. Комплекс заходів у системі запобігання, виявлення та протидії корупції в Апараті Ради національної безпеки і оборони України. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 171–175.

240. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон Української РСР від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

241. Дашковська А. В. Вжиття Радою національної безпеки та оборони заходів щодо протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук.практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 437–439.

242. Кодекс законів про працю України : Закон Української РСР від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

243. Про державну службу : Закон України від 16 груд. 1993 р. № 3723-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 52. Ст. 490.

244. Порядок та підстави притягнення до юридичної відповідальності за корупційні правопорушення / уклад. Н. М. Мужикова. Чернігів : ЦППК, 2012. 87 с.

245. Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування : постанова Кабінету Міністрів України від 13 черв. 2000 р. № 950. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/950-2000-%D0%BF>.

246. Аналітичний звіт за результатами «Юридичного дослідження законодавства, судової та адміністративної практики притягнення до юридичної відповідальності державних службовців органів місцевого самоврядування і відшкодування завданої ними шкоди». Інформаційно-правовий центр «Наше право». Львів, 2012. 102 с.

247. National Security Act of 1947, 61 Stat. 496. Title I, Sec. 101 (a) – (b). URL: <https://www.dni.gov/index.php/ic-legal-reference-book/national-security-act-of-1947>.

248. Foreign Intelligence Surveillance Act of 1978, Pub. L. 95-511, Okt. 25, 1978, 92 Stat. 1787. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-92/pdf/STATUTE-92-Pg1783.pdf#page=1>.

249. Public Law 110-261, Title I, Sec. 110(a), July 10, 2008, 122 Stat. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-122/pdf/STATUTE-122-Pg2436.pdf#page=38>.

250. Public Law 108-458. United States Statutes at Large, Volume 118, 108th Congress, 2nd Session. From the U.S. Government Publishing Office. 118 STAT. 3638. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-118/html/STATUTE-118-Pg3638.htm>.

251. Military Commissions Act of 2006. S. 3930 a bill to authorize trial by military commission for violations of the law of war, and for other purposes. URL: <https://www.loc.gov/item/2011525315/>.

252. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. Wash., 2010. URL: https://irp.fas.org/doddir/dod/jp1_02-april2010.pdf.

253. Дашковська А. В. Досвід іноземних держав щодо публічного адміністрування у сфері національної безпеки і оборони. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 4. С. 78–83. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.18>

254. Bundesgesetzblatt (BGBl). IS. 2954, 2979. *Bundesanzeiger Verlag* : [site]. URL: [http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&jumpTo=bgbl190s2954.pdf#__bgbl__%2F%2F*\[%40attr_id%3D%27bgbl190s2954.pdf%27\]__1450272369570](http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&jumpTo=bgbl190s2954.pdf#__bgbl__%2F%2F*[%40attr_id%3D%27bgbl190s2954.pdf%27]__1450272369570).

255. BGBl. IS. 1938. *Bundesanzeiger Verlag* : [site]. URL: [http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&jumpTo=bgbl115s1938.pdf#__bgbl__%2F%2F*\[%40attr_id%3D%27bgbl115s1938.pdf%27\]__1450272405179](http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&jumpTo=bgbl115s1938.pdf#__bgbl__%2F%2F*[%40attr_id%3D%27bgbl115s1938.pdf%27]__1450272405179).

256. Geminn Ch. L. The New Federal Data Protection Act – Implementation of the GDPR in Germany. *E-conférence, National Adaptations of the GDPR*. URL: <https://blogdroiteuropeen.files.wordpress.com/2018/06/christian-1.pdf>.

257. Gesetz zur Fortentwicklung der Datenverarbeitung und des Datenschutzes. *Bundesanzeiger* Verlag : [site]. URL: [http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=%2F%2F*\[%40attr_id%3D%27bgbl107s0002.pdf%27\]#__bgbl__%2F%2F*\[%40attr_id%3D%27bgbl190s2954.pdf%27\]__1450273466438](http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=%2F%2F*[%40attr_id%3D%27bgbl107s0002.pdf%27]#__bgbl__%2F%2F*[%40attr_id%3D%27bgbl190s2954.pdf%27]__1450273466438).

258. *Bundesanzeiger* Verlag : [site]. URL: [http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=%2F%2F*\[%40attr_id%3D%27bgbl107s0002.pdf%27\]#__bgbl__%2F%2F*\[%40attr_id%3D%27bgbl115s1938.pdf%27\]__1450273616090](http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=%2F%2F*[%40attr_id%3D%27bgbl107s0002.pdf%27]#__bgbl__%2F%2F*[%40attr_id%3D%27bgbl115s1938.pdf%27]__1450273616090).

259. Geminn, C.L. Crypto Wars Reloaded?. *Datenschutz Datenschutz*. 2015. № 39. P. 546–547. URL: <https://doi.org/10.1007/s11623-015-0468-7>

260. Bundesministerium der Verteidigung : [site]. URL: https://www.bmvg.de/portal/a/bmvg!/ut/p/c4/NYyxDgIhEET_iAVNLOzuvEJbGz077iC4CSyXvQUbP14onMm85iUDL2glWzFYwUw2whPmFc_LRy2pBpWQcBfPWJKqnsWjw1Ao7G9b2qLAoz84r9ZMXjrFk2BjYCuZ1ZZZYjeFuRmFDmZtplEb_Y_5DqfrZTwac5hu4x22IIYfRpArNQ!!/.

261. Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat : [site]. URL: http://www.bmi.bund.de/DE/Ministerium/BMI-Vorstellung/Haushalt/haushalt_node.html.

262. Bundesministerium der Finanzen : [site]. URL: <https://www.bundesfinanzministerium.de/Web/DE/Home/home.html>

263. Ministère des Armées. Organisation du ministère des Armées: [site]. URL: <https://www.defense.gouv.fr/ministere/organisation-du-ministere-armees>

264. Ministère de l'intérieur. Gendarmerie nationale : [site]. URL: <http://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/Notre-Institution/Notre-Histoire/La-gendarmerie-de-sa-naissance-a-aujourd-hui>.

265. Les Chiffres Clés De L'administration Pénitentiaire : [site]. URL: https://www.justice.gouv.fr/sites/default/files/migrations/portail/art_pix/chiffres_cles_2015_FINALE_SFP.pdf

266. Мурашко В. С. Особливості інституціоналізації процесів формування механізмів забезпечення національної безпеки у провідних країнах ЄС. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 5. С. 147–152. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.5-6.147.

267. Балацько Л. С. Національна безпека України: загрози та виклики. *«ДИПКОРПУС» суспільно-політичний часопис*. Квітень 2009 р. URL: <http://dipcorpus-info.at.ua/news/2009-04-21-1>.

268. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 11 черв. 1998 р. № 615/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>.

269. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнар. док. від 27 черв. 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

270. Кузьо М., Хорольський Р., Черніков Д. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та імплементація. Київ : ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив». 2015. 38 с.

271. Eastern Partnership – 20 Deliverables for 2020 Focusing on key priorities and tangible results. Brussels, 9.6.2017. SWD(2017) 300 final. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/swd_2017_300_f1_joint_staff_working_paper_en_v5_p1_940530.pdf.

272. Горбачова О. Україна в контексті військової безпеки та оборони в Європі. *Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 17–18 листоп. 2023 р.) / редкол.: І. В. Іщенко, І. К. Головка, П. Г. Петров. Дніпро : ПрінтДім, 2023. С. 132–135.

273. Брікс Е., Бузек Е. Ще раз про Центральну Європу: чому майбутнє Європи вирішується саме тут. Київ : ДПА, 2019. 192 с.

274. Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу : Закон України від 8 листоп. 2023 р. № 3434-IX. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/T233434?an=4&ed=2023_11_08.

275. Глобальна стратегія Європейського Союзу з питань зовнішньої політики і політики безпеки від 28 черв. 2016 р. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/feature_eu_global_strategy_full_text.pdf.

276. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики / Центр Разумкова. Київ : Заповіт, 2020. 100 с.

277. Організація та управління системою економічної безпеки підприємства : навч.-метод. посіб. / [З. Б. Живко, О. В. Черевко, Н. В. Зачосова та ін.] ; за ред. З. Б. Живко. Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2019. 120 с.

278. Угода між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом : міжнар. док. від 13 черв. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_750#Text.

279. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : міжнар. док. від 14 черв. 1994 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

280. План дій Україна – ЄС у сфері правосуддя, свободи та безпеки : міжнар. док. від 18 черв. 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_956#Text.

281. Угода між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз : міжнар. док. від 13 черв. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_648#Text.

282. Statement after the informal meeting of the 27 heads of state or government, 15 December 2016. European Council. Statements and remarks. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/12/15/statement-informal-meeting-27/>.

283. Сучасні інтеграційні проблеми: європейський досвід та українські реалії : кол. монографія / за ред. М. О. Багмета, С. В. Матяж. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. 168 с.

284. Основи стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони : навч. посіб. / [О. Ф. Сальнікова, І. В. Іжутова, В. О. Кушнір та ін.]. Київ : НУОУ ім. І. Черняхівського, 2020. 85 с.

285. Сальнікова О. Ф., Посмітюх О. І., Петренко М. І. Ситуаційний центр як ефективний механізм стратегічних комунікацій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 62–66.

286. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 року «Щодо удосконалення мережі ситуаційних центрів та цифрової трансформації сфери національної безпеки і оборони»: Указ Президента України від 18 черв. 2021 р. № 260/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2602021-39225>.

287. Гудима О. П. Концептуальний підхід до формування змісту типового положення про ситуаційний центр органу сектору безпеки і оборони. *Наукові перспективи*. 2022. № 4. (22). С. 11–23.

ДОДАТКИ

Додаток А

Проект

ЗАКОН УКРАЇНИ

«Про внесення зміни до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» щодо удосконалення засад державної політики у сфері національної безпеки і оборони»

Верховна Рада України постановляє:

I. Внести зміни до Закону України наступного змісту:

1) частину 1 статті 3 доповнити новим пунктом 4 наступного змісту:

«4) розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони, формування необхідних спроможностей для гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, а також відновлення її територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України.»;

2) пункт 1 частини 1 статті 4 доповнити новими абзацами чотирнадцятим, п'ятнадцятим та шістнадцятим наступного змісту:

«направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави з метою участі у багатонаціональних навчаннях (тренуваннях), інших заходах підготовки, спрямованих на підвищення рівня взаємосумісності, навченості, бойової готовності військ (сил безпеки та оборони);

запровадження у сектор безпеки і оборони стандартів та/або найкращих практик держав – членів НАТО та Європейського Союзу;

захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, протидія дискримінації та насильству за ознакою статі, відновлення порушених в умовах воєнного конфлікту рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.»;

3) статтю 5 викласти у наступній редакції:

Голова Ради національної безпеки і оборони України обирається двома третинами голосів від загальної кількості персонального складу цього органу шляхом таємного голосування.

4) статтю 8 доповнити новою частинами 5, 6, 7 та 8 наступного змісту:

«До основних завдань Апарату Ради національної безпеки і оборони України належить:

1) опрацювання пропозицій, що вносяться на розгляд Ради національної безпеки і оборони України з питань, що належать до її компетенції;

2) підготовка матеріалів на розгляд Ради національної безпеки і оборони України; підготовка проектів рішень Ради національної безпеки і оборони України;

3) контроль за виконанням рішень Ради національної безпеки і оборони України;

4) контроль за виконанням актів Президента України, забезпечення якого покладається на Секретаря Ради національної безпеки і оборони України.

У структурі Апарату Ради національної безпеки і оборони України функціонує Головний ситуаційний центр України як програмно-апаратний комплекс зі збору, накопичення і обробки інформації, необхідної для підготовки та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони.

Головний ситуаційний центр України здійснює координацію та контроль діяльності єдиної мережі ситуаційних центрів, до складу якої, крім нього, відносяться: Урядовий ситуаційний центр, ситуаційні центри органів сектору безпеки і оборони, ситуаційні центри центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а також резервні та рухомі ситуаційні центри.

Секретар Ради національної безпеки і оборони України забезпечує функціонування Головного ситуаційного центру України.»;

II. Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності через місяць з дня його опублікування.
2. Кабінету Міністрів України у тримісячний строк з дня опублікування цього Закону:

привести власні нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;
забезпечити приведення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

Голова

Верховної Ради України

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПISKA

до проєкту Закону України «Про внесення зміни до Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» щодо удосконалення засад державної політики у сфері національної безпеки і оборони»

1. Мета

Проект акта розроблено з метою удосконалення засад внутрішньої політики у сферах національної безпеки і оборони, а також створення правових рамок, необхідних для підвищення ефективності функціонування Ради національної безпеки і оборони України.

2. Обґрунтування необхідності прийняття акта

Реалізація визначеного у Конституції України стратегічного курсу держави на набуття членства в Організації Північноатлантичного Договору та необхідність подальшого зміцнення обороноздатності України у контексті відбиття збройної агресії Російської Федерації потребують удосконалення законодавчих актів, які регламентують питання організації органів, що відносяться до сектору безпеки і оборони.

3. Основні положення проєкту акта

Проектом Закону передбачено внесення змін до Закону України “Про Раду національної безпеки і оборони України” шляхом його доповнення нормами, які передбачають:

деталізацію функцій Ради національної безпеки і оборони України щодо розвитку сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони, формування необхідних спроможностей для гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, а також відновлення її територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України;

доповнення положеннями щодо: розвитку сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної

безпеки і оборони, формування необхідних спроможностей для гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної держави, а також відновлення її територіальної цілісності; запровадження у сектор безпеки і оборони стандартів і найкращих практик держав – членів НАТО та Європейського Союзу; захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, протидії дискримінації та насильству за ознакою статі, відновлення порушених в умовах воєнного конфлікту рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

визначення основ правового статусу Головного ситуаційного центру України як програмно-апаратного комплексу зі збору, накопичення і обробки інформації, необхідної для підготовки та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони.

4. Правові аспекти

У відповідній сфері правового регулювання діють Конституція України, закони України «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про національну безпеку України», «Про основи національного спротиву», «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки», «Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав»; «Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України».

Реалізація положень проекту Закону не потребує прийняття нових законів, інших нормативних актів або перегляду чинних.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація проекту акта не потребуватиме додаткових витрат із Державного чи місцевих бюджетів України.

6. Позиція заінтересованих сторін

Проект Закону не потребує громадського обговорення та проведення публічних консультацій, не стосується питань функціонування місцевого самоврядування, прав та інтересів територіальних громад, місцевого та

регіонального розвитку, соціально-трудової сфери, прав осіб з інвалідністю, функціонування і застосування української мови як державної.

Проект Закону не стосується сфери наукової та науково-технічної діяльності.

7. Оцінка відповідності

У проекті акта наявні положення, що стосуються зобов'язань України у сфері європейської інтеграції; стосуються прав та свобод, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод; впливають на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, які не суперечать праву Європейського Союзу та положенням джерел міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції.

У проекті акта відсутні положення, що містять ризики вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією; створюють підстави для дискримінації.

8. Прогноз результатів

Прийняття проекту Закону сприятиме зміцненню національної безпеки і оборони України з урахуванням основних тенденцій розвитку сучасної геополітичної ситуації.

Реалізація акта не матиме впливу на ринкове середовище, забезпечення захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, громадян і держави; розвиток регіонів, підвищення чи зниження спроможності територіальних громад; ринок праці, рівень зайнятості населення; громадське здоров'я, покращення чи погіршення стану здоров'я населення або його окремих груп; екологію та навколишнє природне середовище, обсяг природних ресурсів, рівень забруднення атмосферного повітря, води, земель, зокрема забруднення утвореними відходами, інші суспільні відносини.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
до проєкту Закону України «Про внесення зміни до Закону України «Про
Раду національної безпеки і оборони України» щодо удосконалення засад
державної політики у сфері національної безпеки і оборони»

Зміст положення акта законодавства	Зміст відповідного положення проєкту акта
Стаття 3. Функції Ради національної безпеки і оборони України Функціями Ради національної безпеки і оборони України є: ... пункт відсутній	Стаття 3. Функції Ради національної безпеки і оборони України Функціями Ради національної безпеки і оборони України є: 4) розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони, формування необхідних спроможностей для гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, а також відновлення її територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України.
Стаття 4. Компетенція Ради національної безпеки і оборони України Відповідно до функцій, визначених Конституцією України, цим Законом та іншими законами, Рада національної безпеки і оборони України: 1) розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які відповідно до Конституції та законів України, Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України належать до сфери національної безпеки і оборони, та	Стаття 4. Компетенція Ради національної безпеки і оборони України Відповідно до функцій, визначених Конституцією України, цим Законом та іншими законами, Рада національної безпеки і оборони України: 1) розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які відповідно до Конституції та законів України, Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України належать до сфери національної безпеки і оборони, та

Зміст положення акта законодавства	Зміст відповідного положення проєкту акта
подає пропозиції Президентів України, приймає рішення щодо: ... абзац відсутній Стаття 5. Голова Ради національної безпеки і оборони України Головою Ради національної безпеки і оборони України є Президент України. У разі дострокового припинення повноважень Президента України відповідно до статей 108, 109, 110 і 111 Конституції України виконання обов'язків Голови Ради національної безпеки і оборони України на період до обрання і вступу на пост нового Президента України покладається на	подає пропозиції Президентів України, приймає рішення щодо: ... направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави з метою участі у багатонаціональних навчаннях (тренуваннях), інших заходах підготовки, спрямованих на підвищення рівня взаємосумісності, навченості, бойової готовності військ (сил безпеки та оборони); запровадження у сектор безпеки і оборони стандартів та/або найкращих практик держав – членів НАТО та Європейського Союзу; захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, протидія дискримінації та насильству за ознакою статі, відновлення порушених в умовах воєнного конфлікту рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Стаття 5. Голова Ради національної безпеки і оборони України Голова Ради національної безпеки і оборони України обирається двома третинами голосів від загальної кількості персонального складу цього органу шляхом таємного голосування.

Зміст положення акта законодавства	Зміст відповідного положення проєкту акта
Голову Верховної Ради України. Стаття 8. Апарат Ради національної безпеки і оборони України Інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення діяльності Ради національної безпеки і оборони України здійснює її апарат, який підпорядковується Секретареві Ради національної безпеки і оборони України. Апарат Ради національної безпеки і оборони України є юридичною особою. Положення про апарат Ради національної безпеки і оборони України та його структура затверджуються Президентом України за поданням Секретаря Ради національної безпеки і оборони України. Посадові особи апарату Ради національної безпеки і оборони України є державними службовцями. частина відсутня	Стаття 8. Апарат Ради національної безпеки і оборони України Інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення діяльності Ради національної безпеки і оборони України здійснює її апарат, який підпорядковується Секретареві Ради національної безпеки і оборони України. Апарат Ради національної безпеки і оборони України є юридичною особою. Положення про апарат Ради національної безпеки і оборони України та його структура затверджуються Президентом України за поданням Секретаря Ради національної безпеки і оборони України. Посадові особи апарату Ради національної безпеки і оборони України є державними службовцями. До основних завдань Апарату Ради національної безпеки і оборони України належить: 1) опрацювання пропозицій, що вносяться на розгляд Ради національної безпеки і оборони України з питань, що належать до її компетенції; 2) підготовка матеріалів на розгляд Ради національної безпеки і оборони України; підготовка проєктів рішень Ради національної безпеки і оборони України; 3) контроль за виконанням рішень Ради національної безпеки і оборони України; 4) контроль за виконанням актів Президента України, забезпечення

Зміст положення акта законодавства	Зміст відповідного положення проєкту акта
частина відсутня	якого покладається на Секретаря Ради національної безпеки і оборони України У структурі Апарату Ради національної безпеки і оборони України функціонує Головний ситуаційний центр України як програмно-апаратний комплекс зі збору, накопичення і обробки інформації, необхідної для підготовки та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони. Головний ситуаційний центр України здійснює координацію та контроль діяльності єдиної мережі ситуаційних центрів, до складу якої, крім нього, відносяться: Урядовий ситуаційний центр, ситуаційні центри органів сектору безпеки і оборони, ситуаційні центри центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а також резервні та рухомі ситуаційні центри. Секретар Ради національної безпеки і оборони України забезпечує функціонування Головного ситуаційного центру України.

Додаток Б

Результати
проведеного анкетування та інтерв'ювання осіб, які задіяні у секторі
безпеки і оборони України щодо проблемних питань, які пов'язані з
діяльністю Ради національної безпеки і оборони України

Для визначення проблемних питань, пов'язаних з визначенням адміністративно правового статусу Ради національної безпеки і оборони України у період з 2021 по 2023 рік було проведено опитування 268 осіб, які проходять службу в Збройних Силах України, а також інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, правоохоронних та розвідувальних органах, органах спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки і оборони держави.

1. Державний орган або військове формування у якому Ви на даний час проходите службу:

№	Відповідь	Кількість відповідей	% відповідей
1.	Збройні Сили України	13	5
2.	Правоохоронні органи	161	60
3.	Державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями	32	12
4.	Сили цивільного захисту	54	20
5.	Інші утворені відповідно до законів України військові формування	8	3

2. Загальний Ваш стаж служби у секторі безпеки і оборони України

№	Відповідь	Кількість відповідей	% відповідей
1.	До 5 років	16	6
2.	Від 5 до 10 років	110	41
3.	Від 10 до 15 років	94	35
4.	Від 15 до 20 років	37	14
5.	Понад 20 років	11	4

3. Рівень освіти респондента:

№	Відповідь	Кількість відповідей	% відповідей
1.	Базова/профільна середня освіта	3	1
2.	Професійно-технічна освіта	8	3
3.	Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	137	51
4.	Другий (магістерський) рівень вищої освіти	99	37
5.	Третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти	21	8

4. Назвіть основні інформаційні джерела, з яких ви отримуєте інформацію про діяльність Ради національної безпеки і оборони України

№	Відповідь	Кількість відповідей	% відповідей
1.	Офіційні повідомлення органів державної влади	19	7
2.	Аналітичні документи в службовій діяльності (огляди, довідки, звіти тощо)	67	25
3.	Безпосередня взаємодія	8	3
4.	Мережа Інтернет	161	60
5.	Інше (вказати)	13	5

5. Чи доводилось Вам безпосередньо взаємодіяти з Радою національної безпеки і оборони України, її структурними підрозділами чи посадовими особами цього органу?

№	Відповідь	Кількість відповідей	% відповідей
1.	Так	8	3
2.	Ні	260	97
3.	Інше (вказати)	0	0

6. Як ви можете оцінити ефективність діяльності Ради національної безпеки і оборони України?

№	Відповідь	Кількість відповідей	% відповідей
1.	Висока	27	10
2.	Посередня	203	76

3.	Низька	32	12
4.	Інше (вказати)	6	2

7. Як ви можете оцінити рівень взаємодії Ради національної безпеки і оборони України зі Збройними Силами України, іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, правоохоронними та розвідувальними органами, органами спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки і оборони держави?

№	Відповідь	Кількість відповідей	% відповідей
1.	Високий	25	9
2.	Посередній	175	65
3.	Низький	68	26
4.	Інше (вказати)	0	0

8. Вкажіть будь-ласка існуючі недоліки в системі правового та організаційно-управлінського забезпечення діяльності Ради національної безпеки і оборони України

№	Відповідь	Кількість відповідей	% відповідей
1.	Недосконалість нормативно-правових актів, що регламентують безпосередню діяльність Ради національної безпеки і оборони України	137	51
2.	Недосконалість нормативно-правових актів, що регулюють сферу національної безпеки і оборони	104	39
3.	Незадовільна організація діяльності Ради національної безпеки і оборони України	8	3
4.	Недостатнє матеріально-технічне забезпечення Ради національної безпеки і оборони України	8	3
5.	Недостатня інформаційно-аналітична підтримка Ради національної безпеки і оборони України	11	4

9. Чи потребують змін, на Вашу думку, нормативно-правові акти, які регулюють діяльність Ради національної безпеки і оборони України

№	Відповідь	Кількість відповідей	% відповідей
1.	Так	228	85

2.	Ні	32	12
3.	Інше (вказати)	8	3

10. Вкажіть будь-ласка нормативно-правові акти, які підлягають вдосконаленню з метою підвищення ефективності в системі правового та організаційно-управлінського забезпечення діяльності Ради національної безпеки і оборони України

№	Відповідь	Кількість відповідей	% відповідей
1.	Закон України «Про основи національної безпеки України»	83	31
2.	Закон України «Про оборону України»	54	20
3.	Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України»	93	35
4.	Закон України «Про правовий режим воєнного стану»	32	12
5.	Інше (вказати)	6	2

11. Чи необхідно, на Вашу думку, залучати до діяльності Ради національної безпеки і оборони України ті органи державної влади, які не відносяться до так званого «сектору безпеки і оборони»?

№	Відповідь	Кількість відповідей	% відповідей
1.	Так	8	3
2.	Ні	254	95
3.	Інше (вказати)	6	2

12. Чи необхідно, на Вашу думку, залучати до діяльності Ради національної безпеки і оборони України громадськість (громадські об'єднання, інші громадські інституції, громадських діячів тощо)

№	Відповідь	Кількість відповідей	% відповідей
1.	Так	6	2
2.	Ні	259	97
3.	Інше (вказати)	3	1

Додаток В

Експертна оцінка загроз національній безпеці, що мають враховуватись у діяльності Ради національної безпеки і оборони України *

Дестабілізаційний потенціал та ймовірність реалізації внутрішньополітичних загроз. Дані експертного опитування

№	Загроза	Дестабілізаційний потенціал		Ймовірність	
		Під час воєнного стану	Під час відбудови	Під час воєнного стану	Під час відбудови
Сфера воєнної безпеки					
1	Конфлікт між політичним та військовим керівництвом	3,47	3,04	1,96	3,07
2	Падіння довіри суспільства до військового керівництва	2,98	2,20	1,69	2,04
3	Радикалізація антимобілізаційних настроїв	3,27	1,84	2,69	1,71
4	Проблеми із виплатами військовим	3,18	2,76	2,76	3,22
5	Корупційні скандали в МО	3,69	3,18	3,49	3,62
6	Проблеми з матеріальним забезпеченням Сил оборони	3,56	2,49	2,80	2,80
Система державного управління і політичні процеси					
1	Обмеження процедур демократії	2,73	3,82	3,33	3,31
2	Суперечності та конфлікти між центром і регіонами	2,78	3,16	2,11	3,36
3	Корупційні скандали	3,56	4,00	3,51	4,27
4	Використання політиками проблем ветеранів у внутрішньополітичній боротьбі	2,49	3,51	2,64	3,98
5	Кадрові призначення, що не схвалює суспільство	2,84	3,64	3,38	4,09
6	Переслідування опозиційних до влади політиків	2,49	3,64	3,13	3,64
7	Використання політичними силами популістських гасел	2,64	3,47	3,13	4,00
8	Зростання популярності праворадикальних рухів	2,33	3,02	2,76	3,18
9	Діяльність проросійських політиків	3,13	3,31	2,47	3,16
10	Монополізація інформаційного простору	2,87	3,82	3,73	3,84

* за даними Інституту стратегічних досліджень

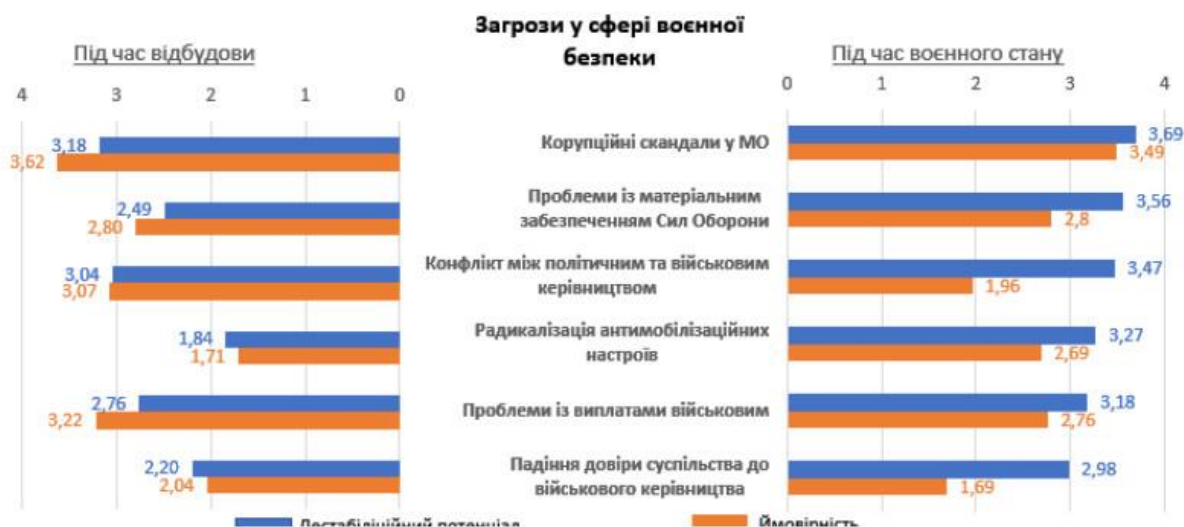
Влада і суспільство					
1	Падіння довіри суспільства до політичного керівництва	3,42	3,53	2,64	3,84
2	Зниження довіри до влади через звинувачення в монополізації	2,76	3,42	2,51	3,60
3	Непопулярні рішення Верховної Ради, військових адміністрацій, органів самоврядування	2,56	3,29	3,04	3,58
4	Неприйняття частиною населення результатів війни	2,98	3,58	2,62	3,58
5	Неправомірні судові рішення (судова недоброчесність)	3,09	3,78	3,13	3,89
6	Резонансні факти порушення прав людини і громадянина	2,73	3,67	2,87	3,53
Суспільні процеси та явища					
1	Фактор «втоми від війни». Наростання соціальної апатії	3,38	3,16	3,02	3,13
2	Психологічний та соціальний розрив між військовими і цивільними громадянами	3,09	3,44	2,89	3,64
3	Конфлікти між тими, хто виїхав за кордон і тими, хто залишився в Україні	2,29	3,16	2,49	3,31
4	Конфлікти між ВПО та місцевими мешканцями	2,64	2,87	2,64	3,18
5	Міжнаціональні суперечності та конфлікти, звинувачення у дискримінації меншин	2,04	2,42	1,93	2,38
6	Використання угорської меншини для дестабілізації ситуації на Закарпатті	2,80	3,02	2,64	3,04
7	Використання молодіжних субкультур для формування протестного середовища	2,27	2,60	2,13	2,71
8	Конфлікти на церковно-релігійному ґрунті	3,09	3,47	3,38	3,64
9	Скандали довкола «мовного питання»	2,49	3,09	2,49	3,04
10	Збереження російських політичних, культурних, медійних впливів	3,44	3,62	2,87	3,22
11	Діяльність УПЦ (МП) як інструменту російського впливу	3,67	3,71	3,49	3,53
Соціально-економічна сфера					
1	Високий рівень безробіття	2,91	3,67	3,07	3,56
2	Соціальне невдоволення (внаслідок підвищення цін, комунальних тарифів, заборгованостей із виплат	2,87	3,91	3,04	4,00

	тощо)				
3	Проблеми із соціальною реінтеграцією ветеранів війни	2,78	3,91	2,91	4,11
4	Невдоволення ресурсів розподілом всередині країни	2,51	3,36	2,67	3,49

Середній рівень загроз за групами. Дані експертного опитування

№	Групи загроз	Дестабілізаційний потенціал		Ймовірність	
		Під час воєнного стану	Під час відбудови	Під час воєнного стану	Під час відбудови
1	Сфера воєнної безпеки	3,36	2,59	2,57	2,74
2	Система державного управління і політичні процеси	2,79	3,54	3,02	3,68
3	Влада і суспільство	2,92	3,55	2,80	3,67
4	Суспільні процеси та явища	2,84	3,14	2,72	3,18
5	Соціально-економічна сфера	2,77	3,71	2,92	3,79
	Медіанний рівень внутрішньополітичних загроз	2,94	3,31	2,81	3,41

Загрози у сфері воєнної безпеки

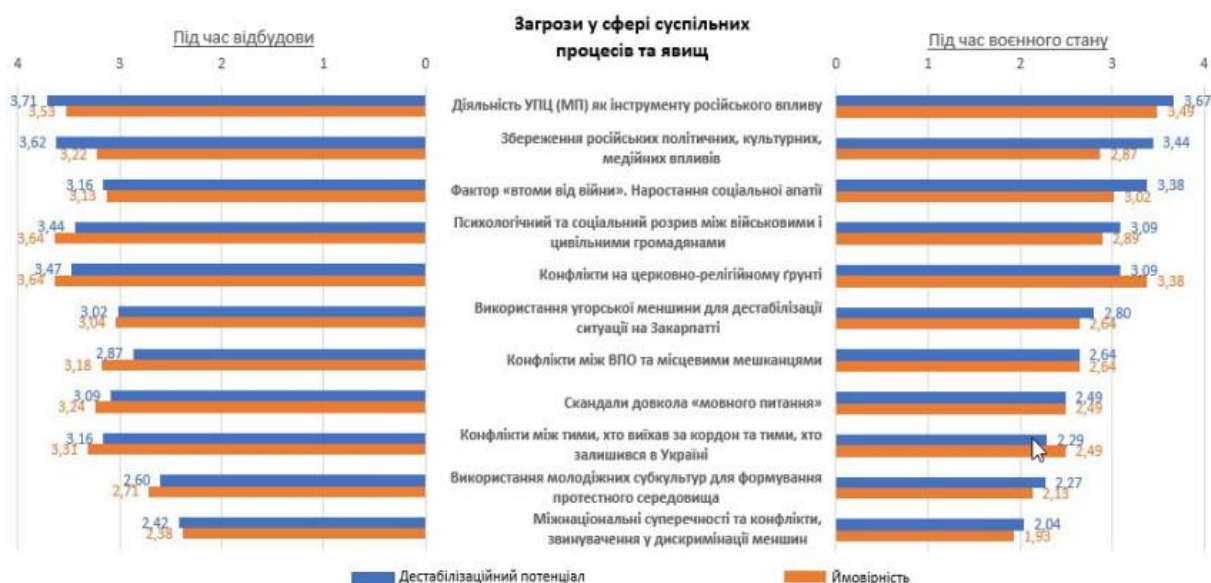
Загрози в системі державного управління і політичних процесів

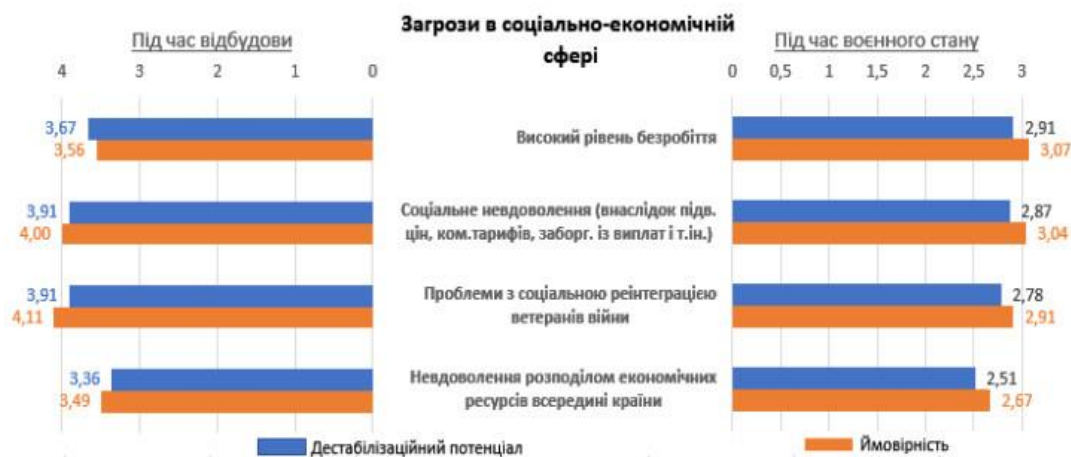
Загрози на «вертикалі» «влада і суспільство»

Загрози у сфері «Суспільні процеси та явища»

Загрози в соціально-економічній сфері

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Дашковська А. В. Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України як суб'єкта інформаційної безпеки держави. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2022. Т. 12. № 3. С. 86–96. DOI: 10.56215/04221203.86.

2. Дашковська А. В. Рада національної безпеки і оборони України: адміністративно-правовий статус. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2023. Т. 13. № 1. С. 53–62. DOI: 10.56215/naia-chasopis/1.2023.53.

3. Дашковська А. В. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 698–700. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/169>.

4. Дашковська. А. В. Правове регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. *Київський часопис права*. 2023. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.4.8>.

5. Дашковська А. В. Досвід іноземних держав щодо публічного адміністрування у сфері національної безпеки і оборони. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 4. С. 78–83. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.18>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Дашковська А. В. Шляхи удосконалення мережі ситуаційних центрів та цифрової трансформації сфери національної безпеки і оборони. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки держави* : тези наук.-практ. конф.

(Київ, 25 листоп. 2021 р.). Київ : Ін-т УДО України КНУ ім. Т. Шевченка, 2021. С. 205–207.

2. Дашковська А. В. Вжиття Радою національної безпеки та оборони заходів щодо протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук.практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 437–439.

3. Дашковська А. В. Роль Ради національної безпеки і оборони в захисті національного інформаційного середовища. *Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни (осінні читання)* : зб. тез Всеукр. наук. конф. (Львів, 18 листоп. 2022 р.) / упоряд. Ю. М. Шевців. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 109–112.

4. Дашковська А. В. Комплекс заходів у системі запобігання, виявлення та протидії корупції в Апараті Ради національної безпеки і оборони України. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 171–175.

5. Дашковська А. В. РНБО України як орган координації діяльності щодо забезпечення державної безпеки та оборони. *Соціально-економічний розвиток і безпека України: стан та перспективи* : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Львів, 23 берез. 2023 р.) / за заг. ред. В. С. Бліхара, М. І. Копитко. Львів : ЛьвДУВС, 2023. С. 37–40.

6. Дашковська А. В. Інформаційно-аналітична система «СОТА» як інструмент аналізу та управління ризиками у сфері національної безпеки і оборони. *Актуальні питання використання методів і засобів OSINT у роботі підрозділів захисту національної державності* : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 31 березн. 2023 р.) : у 2 ч. Київ : НА СБУ, 2023. Ч. 1. С. 57–61.

7. Дашковська А. В. Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях*

молодих вчених : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. до Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України (Київ, 18 трав. 2023 р.). Одеса : Юридика, 2023. С. 655–659.

8. Дашковська А. В. Рада національної безпеки і оборони як суб'єкт сектора безпеки і оборони України в умовах сьогодення. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 17 берез. 2023 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 104–106.

9. Дашковська А. В. Роль ради національної безпеки і оборони України у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 груд. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 246–249.

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор

Станіслав ГУСАРЄВ

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження аспіранта
кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії
внутрішніх справ Дашковської Анастасії Володимирівни на тему
«Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони
України» у освітній процес Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: заступника начальника навчально-методичного відділу, кандидата юридичних наук Бистрицького Богдана Юрійовича (голова комісії); професора кафедри публічного управління та адміністрування, кандидата юридичних наук, доцента Лупало Олександра Анатолійовича; доцента кафедри публічного управління та адміністрування, кандидата юридичних наук, доцента Плугатира Максима Віталійовича, склала цей акт про те, що матеріали дисертації ад'юнкта кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ Дашковської А.В. за темою «Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України» впроваджені у освітній процес академії, зокрема:

1. Праці, опубліковані за результатами дослідження Дашковської А.В., використовуються під час підготовки до проведення лекційних, семінарських та практичних занять із здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Публічне адміністрування», «Управління в правоохоронних органах», «Розробка та прийняття управлінських рішень», «Стратегічне управління в публічній сфері», «Управлінський контроль в публічній сфері».

2. Результати дисертаційного дослідження Кальної А.В. відображені у науково-практичних та навчально-методичних матеріалах для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел рекомендовані такі публікації:

Дашковська А.В. Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України як суб'єкта інформаційної безпеки держави. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* : наук. журн. / [редкол.: С. С. Чернявський (голов. ред.) та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. Т. 12, № 3. С. 86-96.

Дашковська А.В. Рада національної безпеки і оборони України: адміністративно-правовий статус. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* : наук. журн. / [редкол.: С. С. Чернявський (голов. ред.) та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. Т. 13, № 1. С. 53-62.

Дашковська А.В. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 698-700.

Дашковська. А.В. Правове регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. *Київський часопис права*. 2023. № 4. С. 124-128

Дашковська А.В. Досвід іноземних держав щодо публічного адміністрування у сфері національної безпеки і оборони. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Випуск 4. С. 78-83.

Дашковська А.В. Шляхи удосконалення мережі ситуаційних центрів та цифрової трансформації сфери національної безпеки і оборони. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки держави: тези науково-практичної конференції* (25 листопада 2021 року). Київ : Інститут УДО України КНУ імені Тараса Шевченка, 2021. С. 205-207.

Дашковська А.В. Вжиття Радою національної безпеки та оборони заходів щодо протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук.практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 484 с. С. 437-439.

Дашковська А.В. Роль Ради національної безпеки і оборони в захисті національного інформаційного середовища. *Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни (осінні читання): збірник тез Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти* (18 листопада 2022 року) / упор. Ю. М. Шевців. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 444 с. С. 109-112.

Дашковська А. В. Комплекс заходів у системі запобігання, виявлення та протидії корупції в Апараті Ради національної безпеки і оборони України. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 171-175.

Дашковська А.В. РНБО України як орган координації діяльності щодо забезпечення державної безпеки та оборони. *Соціально-економічний розвиток і безпека України: стан та перспективи: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених* (м. Львів, 23 березня 2023 р.) / за заг.ред. В.С. Бліхара, М.І. Копитко. Львів : ЛьвДУВС, 2023. 167 с. С. 37-40.

Дашковська А.В. Інформаційно-аналітична система «СОТА» як інструмент аналізу та управління ризиками у сфері національної безпеки і оборони. *Актуальні питання використання методів і засобів OSINT у роботі підрозділів захисту національної державності* : зб. матер. круглого столу (м. Київ, 31 березня 2023 р.) : у 2-х ч. Ч. 1. Київ : НА СБУ, 2023. С. 57-61.

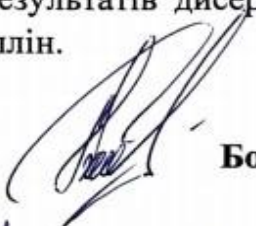
Дашковська А.В. Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України* (м. Київ, 18 травня 2023 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. С. 655-659.

Дашковська А. В. Рада національної безпеки і оборони як суб'єкт сектора безпеки і оборони України в умовах сьогодення. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 бер. 2023 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 104-106.

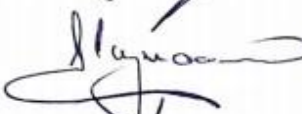
Дашковська А. В. Роль ради національної безпеки і оборони України у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 груд. 2023 р). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 246–249.

3. Зазначені праці підтверджують належний теоретичний і навчально-методичний рівень, актуальність обраної тематики, фахову підготовку дослідження Дашковської А.В. за темою «Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України», а також практичну значимість роботи та можливість використання результатів дисертаційного дослідження при викладанні вище зазначених дисциплін.

Голова комісії:

 Богдан БИСТРИЦЬКИЙ

Члени комісії:

 Олександр ЛУПАЛО

 Максим ПЛУГАТИР

**РАДА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ
МІЖВІДОМЧИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР
З ПРОБЛЕМ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ**

пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035
тел.: (044) 245-24-70

e-mail: mndc.oz.rnbo@gmail.com
irc.oc.nsdcu@gmail.com

“12” січня 2024 р. № св/с7

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Перший заступник Керівника
Міжвідомчого науково-дослідного
центру з проблем боротьби з
організованою злочинністю при
РНБО України, доктор юридичних
наук**

Олександр СЕМЕНЮК
«12» січня 2024 року

АКТ

**про впровадження у нормотворчу діяльність
Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з
організованою злочинністю при Раді національної безпеки і
оборони України проєкту Закону України, підготовленого
за результатами дисертаційної роботи Дашковської А.В.**

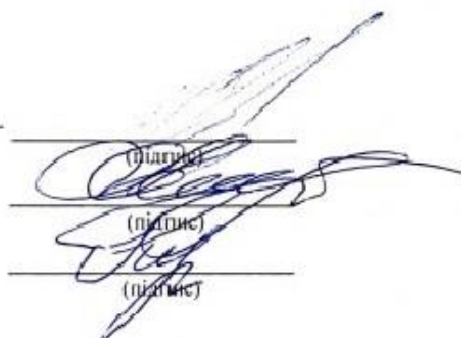
Комісія у складі: заступника Керівника Центру Швеця В.К. (голова), начальника Відділу дослідження проблем протидії кіберзлочинності та загрозам інформаційній безпеці доктора юридичних наук, професора Ковальчук А.Ю. та головного наукового співробітника відділу стратегічного аналізу, прогнозування та дослідження проблем протидії гібридним загрозам державної безпеки Центру доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника Бутери С.І. склала цей акт про впровадження у нормотворчу діяльність Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України проєкту Закону України «Про внесення зміни до Закону України “Про Раду національної безпеки і оборони України” щодо удосконалення засад

державної політики у сфері національної безпеки і оборони», порівняльної таблиці й пояснювальної записки до цього проєкту, підготовлені здобувачем наукового ступеня доктора філософії кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ Дашковською Анастасією Володимирівною за результатами дисертаційної роботи: «Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України».

Комісія дійшла висновку, що вказані проєкт Закону України та додатки до нього мають належний теоретичний рівень, відповідають правилам законодавчої техніки й використані у нормотворчій діяльності Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України.

Голова комісії –

Члени комісії:

(підпис)
(підпис)
(підпис)

В.К. Швець

А.Ю. Ковальчук

С.І. Бугера

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

24.01.2024 р.

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспіранта кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ Дашковської Анастасії
Володимирівни на тему «Адміністративно-правовий статус Ради
національної безпеки і оборони України» у науково-дослідну діяльність
Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Корольчука Віктора Володимировича (голова комісії), т.в.о. начальника відділу докторантури та ад'юнктури Містюка Андрія Петровича, т.в.о. завідувача загальної бібліотеки Гайдар Людмили Георгіївни, склала цей акт про те, що матеріали дисертації ад'юнкта кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ Дашковської А.В. за темою «Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України» мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній діяльності Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень з питань удосконалення адміністративно-правового механізму забезпечення функціонування сфери національної безпеки і оборони.

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової діяльності працівників, викладачів, докторантів та ад'юнктів кафедр публічного управління та адміністрування, поліцейського права та відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, які містяться у наступних опублікованих джерелах:

Дашковська А.В. Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України як суб'єкта інформаційної безпеки держави. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* : наук. журн. /

[редкол.: С. С. Чернявський (голов. ред.) та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. Т. 12, № 3. С. 86-96.

Дашковська А.В. Рада національної безпеки і оборони України: адміністративно-правовий статус. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* : наук. журн. / [редкол.: С. С. Чернявський (голов. ред.) та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. Т. 13, № 1. С. 53-62.

Дашковська А.В. Поняття та структура адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 698-700.

Дашковська А.В. Правове регулювання адміністративно-правового статусу Ради національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. *Київський часопис права*. 2023. № 4. С. 124-128

Дашковська А.В. Досвід іноземних держав щодо публічного адміністрування у сфері національної безпеки і оборони. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Випуск 4. С. 78-83.

Дашковська А.В. Шляхи удосконалення мережі ситуаційних центрів та цифрової трансформації сфери національної безпеки і оборони. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки держави*: тези науково-практичної конференції (25 листопада 2021 року). Київ : Інститут УДО України КНУ імені Тараса Шевченка, 2021. С. 205-207.

Дашковська А.В. Вжиття Радою національної безпеки та оборони заходів щодо протидії корупції. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VI Міжнар. наук.практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 484 с. С. 437-439.

Дашковська А.В. Роль Ради національної безпеки і оборони в захисті національного інформаційного середовища. *Механізм функціонування громадянського суспільства в умовах війни (осінні читання)*: збірник тез Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти (18 листопада 2022 року) / упор. Ю. М. Шевців. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 444 с. С. 109-112.

Дашковська А. В. Комплекс заходів у системі запобігання, виявлення та протидії корупції в Апараті Ради національної безпеки і оборони України. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 171-175.

Дашковська А.В. РНБО України як орган координації діяльності щодо забезпечення державної безпеки та оборони. *Соціально-економічний розвиток і безпека України: стан та перспективи: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених* (м. Львів,

23 березня 2023 р.) / за заг.ред. В.С. Бліхара, М.І. Копитко. Львів : ЛьвДУВС, 2023. 167 с. С. 37-40.

Дашковська А.В. Інформаційно-аналітична система «СОТА» як інструмент аналізу та управління ризиками у сфері національної безпеки і оборони. *Актуальні питання використання методів і засобів OSINT у роботі підрозділів захисту національної державності* : зб. матер. круглого столу (м. Київ, 31 березня 2023 р.) : у 2-х ч. Ч. 1. Київ : НА СБУ, 2023. С. 57-61.

Дашковська А.В. Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України (м. Київ, 18 травня 2023 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. С. 655-659.

Дашковська А. В. Рада національної безпеки і оборони як суб'єкт сектора безпеки і оборони України в умовах сьогодення. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 бер. 2023 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 104-106.

Дашковська А. В. Роль ради національної безпеки і оборони України у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 груд. 2023 р). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 246–249.

ВИСНОВОК

Матеріали дисертації ад'юнкта кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ Дашковської А.В. за темою «Адміністративно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України» вважати впровадженими в науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ, під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень з питань удосконалення адміністративно-правового механізму забезпечення функціонування сфери національної безпеки і оборони.

Голова комісії:

Члени комісії:

Віктор КОРОЛЬЧУК

Андрій МІСТЮК

Людмила ГАЙДАР